

*Fernando
Pessoa*

DALOSKÖNYV

I.

FERNANDO PESSOA

DALOSKÖNYV I.

Fernando Pessoa
Daloskönyv I. c. kötetének fordítását
a Portugál Könyv- és Könyvtárintézet támogatta

INSTITUTO PORTUGUÊS DO
LIVRO E DAS BIBLIOTECAS

MINISTÉRIO DA CULTURA

A tradução do Cancioneiro I.
de Fernando Pessoa foi apoiada pelo
Instituto Português do Livro e das Bibliotecas

FERNANDO PESSOA

DALOSKÖNYV I.

A kiadás alapjául szolgáló kiadvány:
Obras de Fernando Pessoa: Obra Poética e em Prosa I.
Lello & Irmão Editores, Porto, 1986
Copyright © Assírio & Alvim Editores e Livreiros
Lisboa, 2001

A verseket válogatta, a bevezető életrajzot írta és a kötetet szerkesztette
Pál Ferenc

Fordította
Bernát Éva
Csuday Csaba
Déri Balázs
Döbrentei Kornél
Hárs Ernő
Kukorelly Endre
Lackfi János
Ladányi-Turóczy Csilla
Nemes-Nagy Ágnes
Pál Dániel Levente
Pál Ferenc
Somlyó György
Szőnyi Ferenc
Takács Zsuzsa
Tolvaj Zoltán
Vaskó Péter

A címlapot és a könyvet tervezte
Gosztola Gábor
A könyvet tördelte és a technikai munkálatokat végezte
Felde Csilla

Hungarian Translation © Bernát Éva, Csuday Csaba, Déri Balázs,
Döbrentei Kornél, Hárs Ernő, Kukorelly Endre, Lackfi János, Ladányi-
Turóczy Csilla, Nemes-Nagy Ágnes, Pál Dániel, Pál Ferenc, Somlyó
György, Szőnyi Ferenc, Takács Zsuzsa, Tolvaj Zoltán, Vaskó Péter, 2001

TARTALOM

ELŐJÁRÓBAN	5
Fernando Pessoa rövid életrajza	
Boldog hajók, kik csöndes révre leltek	43
<i>Szónyi Ferenc fordítása</i>	
ELEMZÉS	44
<i>Pál Ferenc fordítása</i>	
LÉLEKHARANG	45
<i>Déri Balázs fordítása</i>	
ALKONYATI BENYOMÁSOK	46
<i>Pál Ferenc fordítása</i>	
KÉPTELEN ÓRA	47
<i>Lackfi János fordítása</i>	
LEMONDÁS	51
<i>Somlyó György fordítása</i>	
LEMONDÁS	52
<i>Hárs Ernő fordítása</i>	
Falvacskám messzi harangja!	53
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Kicsiny falum harangja,	54
<i>Lackfi János fordítása</i>	

TÚL-ISTENEN	55
A MÉLYSÉGBŐL	55
TÚL VAN	56
ISTEN HANGJA	56
A MÉLYBEHULLÁS	57
A TESTETLEN KÉZ MAGASBA EMEL EGY KARDOT	57
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	
RÉZSÚTOS ESŐ	59
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
A gondolatom folyó a föld alatt.	64
<i>Döbrentei Kornél fordítása</i>	
Énekel az aratólány,	66
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	
KERESZTÚT	68
I.	68
<i>Lackfi János fordítása</i>	
II.	68
<i>Lackfi János fordítása</i>	
III.	69
<i>Lackfi János fordítása</i>	
IV.	70
<i>Takács Zsuzsa fordítása</i>	
V.	70
<i>Lackfi János fordítása</i>	
VI.	71
<i>Nemes Nagy Ágnes fordítása</i>	
VI.	72
<i>Somlyó György fordítása</i>	

VII.	72
<i>Lackfi János fordítása</i>	
VIII.	73
<i>Lackfi János fordítása</i>	
IX.	74
<i>Lackfi János fordítása</i>	
X.	74
<i>Somlyó György fordítása</i>	
X.	75
<i>Lackfi János fordítása</i>	
XI.	76
<i>Takács Zsuzsa fordítása</i>	
XII.	76
<i>Lackfi János fordítása</i>	
XIII.	77
<i>Lackfi János fordítása</i>	
XIV.	78
<i>Lackfi János fordítása</i>	
Hol volt, dajkám, nem sejtem,	79
<i>Ladányi-Turóczi Csilla fordítása</i>	
Az ég boltozatján	80
<i>Pál Ferenc fordítása</i>	
Egy szellem ujjai karomhoz érnek	81
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	
EPIZÓDOK / A MÚMIA	82
<i>Csuday Csaba fordítása</i>	
Merre tart az életem, és ki viszi magával?	87
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	

TÉRKÖZ	88
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	
LÉGBÓL KAPOTT KÖZJÁTÉKOK	89
TELEHOLD	89
MEGADOTT NOSZTALGIA	89
PITYÓKÁS PIERROT	90
LÁTHATATLAN MENÜETT	91
TÉLIESEN	92
<i>Lackfi János fordítása</i>	
A nap a házakat, mint hegyeket,	93
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Nem jött az álom egész éjjel. Most hasad	94
<i>Vaskó Péter fordítása</i>	
Harc- s nyugvástelt üres napok	95
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
Mások hajnala! Nap, ki bízni engeded	96
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Érzem az idő puhaságát,	97
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Annak a napja boldog,	98
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
KARÁCSONY	99
<i>Somlyó György fordítása</i>	
KARÁCSONY	99
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
KARÁCSONY	100
<i>Pál Dániel Levente fordítása</i>	

GOMES LEAL	101
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
A földre szálló estben	102
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Könnyen, sebesen, lágyan szárnyal	103
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Könnyed, rövid, szelíd	103
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
Ódon szegény zene!	105
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
Aludj, míg virrasztok...	106
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Messze, az éjszakában trillázik a fuvola.	107
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Az éjben ontja dallamát egy fuvola.	108
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
Tedd vállamra kezed...	109
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
A víz remeg a fényben.	110
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Aludj el itt a vállamon.	111
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Hold fénye, folyón	112
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
Az éj még messze volna,	113
<i>Somlyó György fordítása</i>	

Nincsen még itt az éjjel, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	114
Kevéssé fontos, hogy a szellő <i>Bernát Éva fordítása</i>	115
Az anyja kisleánya <i>Hárs Ernő fordítása</i>	116
TENGERPART <i>Hárs Ernő fordítása</i>	118
BÁRMILYEN ZENÉT <i>Kukorelly Endre fordítása</i>	119
AKÁRMILYEN ZENÉT <i>Vaskó Péter fordítása</i>	120
Tétova hullámvész <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	121
A VÁSÁR UTÁN <i>Bernát Éva fordítása</i>	122
Karácsony... Havas a környék. <i>Hárs Ernő fordítása</i>	123
BEVETTÜK A FALUT EGY ERŐTELJES BOMBÁZÁS UTÁN <i>Vaskó Péter fordítása</i>	124
LÁMPAERNYÓ <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	125
Sűrű felhők alkotta fal <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	126
Itt, a széles parton, némán s a tengerrel elégedetten, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	127

Mélabús, könnyű, mihaszna <i>Hárs Ernő fordítása</i>	128
A néma tóra nézek, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	129
Mint hasztalan teli serleg, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	130
Az élet döbbenete ő, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	131
Mert elmondtam már annyiszor. <i>Vaskó Péter fordítása</i>	132
Ellepi lassan a sötétség, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	133
Lombmosolyt hallok én megint, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	134
Esik, karácsony napja ez, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	135
Amögött, hol az az ablak, <i>Déri Balázs fordítása</i>	136
AZ UTOLSÓ VARÁZSLAT <i>Somlyó György fordítása</i>	137
Macska, ha játszol az úton, <i>Kukorelly Endre fordítása</i>	139
Ne, ne mondj semmit, ne! <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	140
Elbolyongva a kék égen, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	141

ÖNLÉLEKRAJZ	142
<i>Nemes Nagy Ágnes fordítása</i>	
AUTOPSZICHOGRÁFIA	142
<i>Somlyó György fordítása</i>	
AUTOPSZICHOGRÁFIA	143
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
AZ ÁLLVÁNY	144
<i>Nemes Nagy Ágnes fordítása</i>	
AZ ÁLLVÁNYZAT	145
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Az ég nyugodt, csendes az este,	148
<i>Lackfi János fordítása</i>	
Az ész vezérel,	150
<i>Lackfi János fordítása</i>	
Csaknem egy éve nem írok.	151
<i>Kukorelly Endre fordítása</i>	
Szél dül sötétség mélyén,	152
<i>Bernát Éva fordítása</i>	
A halál kanyar az úton.	153
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Kinek ajtón ilyen	154
<i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	
Lenn az Abiegno-hegy árnyán	155
<i>Lackfi János fordítása</i>	
Völgyből fel a dombra,	157
<i>Pál Ferenc fordítása</i>	

Fáraszt már a gondolkodás. <i>Lackfi János fordítása</i>	159
Nem az enyém, nem az enyém, mit írok. <i>Kukorelly Endre fordítása</i>	160
Mit írok, nem az enyém, nem. <i>Döbrentei Kornél fordítása</i>	161
Ez <i>Kukorelly Endre fordítása</i>	162
Ez <i>Vaskó Péter fordítása</i>	163
ERÓSZ ÉS PSZÜKHÉ <i>Somlyó György fordítása</i>	164
ERÓSZ ÉS PSZICHÉ <i>Vaskó Péter fordítása</i>	165
Felhőkbe öltözött a nappal, <i>Tolvaj Zoltán fordítása</i>	167
Lágy a szél és lágy a napom. <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	168
A holdsugár a lombok között, <i>Bernát Éva fordítása</i>	169
Hallom, mintha virágok <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	170
Fák felett felhőhalom... <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	171
Nem tudom, valóság-e vagy álom, <i>Déri Balázs fordítása</i>	172

Itt, ahol egyre várják <i>Déri Balázs fordítása</i>	173
Kering a levegő, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	174
Leheletnyi pillanat, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	175
Magasan a lombozatban, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	176
Mikor a játszó gyermekek <i>Tolvaj Zoltán fordítása</i>	177
Lépések a pázsiton, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	178
Az, ami fáj nekem, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	179
Miért izgat egy álom, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	180
Szemlélem, mit nem látok, <i>Déri Balázs fordítása</i>	181
Álom s alvás közt, s egyben <i>Déri Balázs fordítása</i>	182
Halálunk hamar ránk szakad, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	183
Nyugszik a hullámozó búzán <i>Vaskó Péter fordítása</i>	184
Amibe csak belekezek, <i>Kukorelly Endre fordítása</i>	185

Bármit gondolok, vagy teszek, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	186
Ha én, inkább mint bárki más, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	187
Az érzések úgy elöntenek engem, <i>Szőnyi Ferenc fordítása</i>	188
Alszom. Ha álmodom, reggel titok <i>Hárs Ernő fordítása</i>	189
Utazni! Hon-vesztegetve! <i>Somlyó György fordítása</i>	190
Utazni, veszve földeket! <i>Vaskó Péter fordítása</i>	191
Mi az, mi messze van, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	192
A partján eme folyamnak, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	193
Mind e rosszban, melyben élek, <i>Szőnyi Ferenc fordítása</i>	194
Mikor gyermek voltam, <i>Ladányi-Turóczy Csilla</i>	195
Esik, csend szitál. A cseppek lágy neszének <i>Szőnyi Ferenc fordítása</i>	196
Nagy titkok, rejtelmek laknak <i>Déri Balázs fordítása</i>	197
Aludj, az élet semmi! <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	198

Mily álom, mely nem fáraszt engemet ki, <i>Hárs Ernő fordítása</i>	199
Hullám, mily apró is leszel <i>Vaskó Péter fordítása</i>	200
Hegyek, s köztük a távolság: a béke, <i>Vaskó Péter fordítása</i>	201
E test-világon, hol feledve élünk, <i>Szónyi Ferenc fordítása</i>	202
Egy pillanat volt tán, <i>Döbrentei Kornél fordítása</i>	203
Fejezd be a dalod! <i>Döbrentei Kornél fordítása</i>	205
VERS <i>Bernát Éva fordítása</i>	207
Ritmus lüktetett álmomban, <i>Ladányi-Turóczy Csilla fordítása</i>	208
SZABADSÁG <i>Vaskó Péter fordítása</i>	209
CHRISTIAN ROSENCREUTZ SÍRJÁNÁL <i>Takács Zsuzsa fordítása</i>	211
BEAVATÁS <i>Déri Balázs fordítása</i>	214
TANÁCS <i>Vaskó Péter fordítása</i>	216

ELÖLJÁRÓBAN

Fernando Pessoa

„A költőknek nincsen életrajzuk. Költői munkásságuk alkotja az életrajzukat. Pessoa, aki mindig kételkedett ennek a világnak a valóságos voltában, bizonytalansággal helyeselné, ha rögtön a verseiről kezdenék el beszélni, elfeledkezve földi életének eseményeiről és történéseiről.” – kezdi a portugál költőről szóló híres tanulmányát Octavio Paz.

A mexikói költő szavai egy eléggé általános álláspontot tükröznek, amelyet Pessoa eseményekben szegényes élettörténete és a költő önmagához való viszonyulása csak megerősít. Pessoa, mint látni fogjuk, tudatosan törekedett arra, hogy életét alárendelje irodalmi munkásságának, hiszen jószerével ki sem mozdult abból a szűk világból, amelyet alkalmi munkahelyei, meg az írók és költők által látogatott kávéházak határoltak; makacsul ellenállt minden olyan változásnak, amely egyhangú életét valamiképpen felforgathatta volna – még a szerelmi kapcsolatokról is lemondott az alkotáshoz szükséges nyugalom érdekében. Ez a külső szemlélő számára egyhangú élet másfelől Pessoa saját személyiségének, létezésének a meggyöngyítését is szolgálta, hiszen a magával egyenrangú költőtársakat, *heteronim* alakokat és rajtuk kívül még több tucat irodalmi figurát életre hívó költő ezeknek a teremtett figuráknak a létezését, a regényalakok létezéséhez hasonlóan, mindig valóságosabbnak érezte a saját létezésénél. Annál is inkább, mert nemcsak megteremtette ezeket a képzelt figurákat, hanem életrajzuk, költői-írói sajátosságaik kimunkálásával, az irodalmi életben történő szerepeltetésükkel, publikációkkal, irodalmi vitákban való részvételükkel nemegyszer még a kortársait is megtevesztő, valóságosnak tetsző léttel ruházta fel őket. Sőt egyiküket, Álvaro de Campost olyan mindennapi társává tette, hogy nemcsak az ő bőrébe bújva jelent meg bizonyos napokon vagy helyzetekben („most Álvaro de Campossal beszél, nem velem” – közölte ilyenkor beszélgetőtársával), hanem még magánéletének legbensőbb szféráit is alárendelte szeszélyes és akarnok *heteronim*-jének, aki féltékenységtől vezettetve „beleavatkozott” szerelmével, Ophelia de Queirós-sal fenntartott kapcsolatába. Ez a önvessző szerepjátszás, drámajáték, vagy ahogyan Pes-

soa egyik kutatója, Teresa Rita Lopes nevezte: „emberben lejátszódó dráma”, a kutatónő szerint nagyon sokszor regényes fordulatokat is eredményezett, s ezeket a regényes elemeket a költő szívesen alakíttgatta és színezgette, aminek eredményeképpen élete valóban feloldódni látszott teremtett alakjainak életében. Mindazonáltal Pessoa nem a skizoid alkati típusok jellegzetes útját járta: nem gubózott be teljesen belső világába, és nem szakadt el visszavonhatatlanul a külső valóságtól. Reflexióiból és írásaiból kitetszik, hogy igen érzékenyen figyelt és reagált környezetének eseményeire, olyannyira, hogy még halála előtt néhány hónappal is, amikor látszólag teljesen befelé fordult, szatirikus verset írt Salazar ellen, akinek diktatórikus politikájával nem értett egyet. Korábban pedig még a nyílt botrányokozástól sem riadt vissza, amikor a portugál modernizmus megindítása idején az *Orpheu* majd a *Portugal Futurista* című folyóiratban közölt írásaival nyíltan a nyárspolgár felháborítása és a közizlés megsértése volt a fő célja. Mindehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy mindig csak irodalmi vagy írásos megnyilatkozásaival törekedett a polgár bosszantására, magánéletében konzolidált, rendezett életet élő átlagember módjára viselkedett.

Pessoa tehát minden látszólagos „énvesztése” ellenére mindvégig jelen maradt a világban, s ezért nem érthetünk egyet azokkal az irodalmárokkal, akik – belerévedve a költői többarcúság lélektani eredetű problematikájába, amelyet Freud alapokról kiindulva próbálnak fölfejtetni – az életrajzot a művek pusztá történetévé tennék. Mert a portugál költő esetében voltaképpen, ahogy spanyol életrajzírója, Ángel Crespo fogalmaz, „egy alapvetően és szükségképpen intellektuális életrajzról” van szó.

Pessoa alakjának és életrajzának ezen esetlegességeihez a költő saját személyiségével és életével kapcsolatos elbizonytalanító megjegyzéseinek kívül föltételezhetően hozzájárult az is, hogy művei csak majd’ egy évtizeddel a halála után kezdtek szélesebb körben is ismertté válni, és ez nem mindig valóságos vagy vélhető szándékainak megfelelően történt. Pessoa-t életében – kivéve botrányos ifjúkori publikációit, amikor rövid ideig felfigyelt rá és társaira a felháborodott lisszaboni polgár – egy viszonylag szűk értelmiségi kör ismerte, ettől az értelmiségi körtől viszont minden elismerést megkapott. Nem egy életrajzírója által ismételtetett meg nem értettsége és mellőzöttsége csupán egyike azoknak a mítoszoknak, amelyeket a művészekkel kapcsolatban szívesen emleget-

nek, mivel az értő irodalmárok már életében elismerték költői nagyságát, minden kiadásra szánt művét megjelentethette, sőt amikor élete alkonyán végre rászánta magát arra, hogy a portugál történelem kimagasló alakjairól és a portugálok történelmi szerepéről írt hazafias verseit kötetbe rendezve kiadja, könyvéért a kor egyik rangos irodalmi elismerését kapta – bár ebben is jó része volt annak az értő baráti segítségnek, amely felülbírálta a tömegízlés szellemében hozott elsődleges döntést.

Állítólagos „ismeretlenségéért”, „mellőzöttségéért” Pessoa maga is megtett mindent: életében nem nagyon törődött azzal, hogy műveit befejezze, végső formába rendezze, és csak kevéssel a halála előtt vetette papírra műveinek kiadásával kapcsolatos terveit. Másfelől az is elképzelhető, hogy tudatosan késleltette és hagyta az utókorra életművének felfedezését, ahogyan erre kissé merészen következtethetünk *Herosztratosz* című tanulmányából, amelyben a lángelme sajátosságait taglalva utalást tesz arra, hogy a zseni nagyságát csak jó fél évszázaddal a halála után kezdik szélesebb körben is felismerni. A kiváló képességű emberek különféle fajtáinak osztályozása – a tehetségtől a lángelméig –, és képességeik számbavétele valószínűleg nemcsak a századfordulón annyira hangsúlyos zseni-probléma körüljárását szolgálta (vö. ezzel Csontvárynak a lángelmék gondozásáról szóló írását), hanem Pessoa saját lángelméjűségéről való elméleti megbizonyosodását is.

Tény, hogy Pessoa hazai és világirodalmi elismertsége csak évtizedekkel halála után kezdődött el. Elismertetésében meghatározó szerepet játszott az egykori barát, Luís de Montalvor és a költőről szóló első életrajz írója, João Gaspar Simões, akik 1942-ben az *Ática* kiadónál elkezdték Pessoa műveinek a közreadását és 1972-ig 11 kötetben ki is adták minden hozzáférhető versét. Hazai és nemzetközi hírnevéhez ugyanakkor komolyan hozzájárult francia fordítója, Armand Guibert és a mexikói költő, Octavio Paz is. Guibert ötvenes-hatvanas években közzétett fordításai, de különösen 1960-as, a párizsi Seghers kiadónál megjelentetett, életrajzot, fényképeket és hasonmás formában közreadott kéziratlapokat is tartalmazó Pessoa-kötete még Portugáliában is a reveláció erejével hatott, akárcsak Octavio Paz fordításkötete, különösen pedig *El desconocido de si mismo* (‘Önmagának ismeretlen’) című tanulmánya. Pessoa hosszú szöveghatározások után 1982-ben napvilágot látott prózai

művének, *A kétségek könyvé*-nek a best-sellerekével vetekedő sikere pedig a szélesebb közönség előtt is ismertté tette a nevét.

A Pessoa-kutatás azonban hosszú ideig nem tudott megfelelően lépést tartani a művek egyre növekvő népszerűségével: a költő hagyatékában fennmaradt mintegy huszonnétezer kéziratoldal feldolgozása viszonylag lassan haladt előre, így az újabb és újabb szövegkiadások mindig ugyanabból az egyszer már feldolgozott, mintegy hatezer oldalnyi anyagból merítettek, s a csak kevesek által vizsgált, majd' húszezer oldalnyi „maradékból” nem nagyon mertek válogatni, így akaratlanul is újra meg újra visszakanyarodtak a korábbi kiadások, főleg pedig João Gaspar Simões életrajza által szentesített Pessoa-képhez, amely csak az utóbbi években megjelent művek nyomán vált árnyaltabbá.

A magyar olvasók is elsősorban a válogatott és megróstatott művek s a viszonylag rövid életrajzi jegyzetek alapján alakíthatták ki Pessoa-képüket, amely még mindig eléggé elnagyolt, noha a portugál költő versei lassan négy évtizede jelen vannak Magyarországon. Nemes Nagy Ágnes úttörő fordításai után – amelyek 1964-ben jelentek meg a *Nagyvilág* lapjain – Somlyó György 1969-ben napvilágot látott *Ez az ősi szorongás* című, Pessoa „saját magának”, valamint másnevű költőtársainak, azaz *heteronim*-jeinek, Alberto Caeiro-nak, Ricardo Reisnek és Álvaro de Camposnak a költői arcélét felvillantó kötete vetette meg az alapjait annak a hazai Pessoa-kultusznak, amely azóta is tart. Nemes Nagy Ágnesnek az eredetitől formailag olykor jelentősen eltérő fordításai, amelyek pontosan közvetítik a versek tartalmi, gondolati elemeit, híven átadják a pessoa-i költészet lényegét, de ugyanakkor felhívják a figyelmet különös ellentmondásosságára is. A könnyed, dalszerű forma és ebben a formában látszólag feloldódó, de igazából mélyről fölfakadó, sokszor gyötrelmesen kihordott gondolatiság „széthangzása” komoly feladat elé állítja a fordítókat, akik a magyar versfordítói hagyományokból kiindulva legtöbbször a forma átmentésére töreksenek, így néha árnyalataiban áthangszerelik Pessoa verseit. Nemes Nagy Ágnesen és Somlyó Györgyön kívül, aki értő tanulmányaival is hozzásegített Pessoa befogadásához, számosan fordítottak a portugál költő műveiből – alkalmyszerűen, mint Kálnoky László, vagy egy átfogóbb koncepció részeként, mint az 1988-ban megjelent *Arc többes számban* című válogatás fordítói, Csuday Csaba, Kukorelly Endre, Szőnyi Ferenc, Takács Zsuzsa, Várady Szabolcs, illetve az 1994-

ben napvilágot látott *Üzenet* című kötet verseinek átültetői, Deák László, Döbrentei Kornél (aki nemrégiben egymaga vágott ne bele az egyik *heteronim*, Alberto Caeiro verseinek magyarításába), Egressy Zoltán, Gosztola Gábor, Hárs Ernő, Ladányi-Turóczy Csilla, Mohácsi Árpád, Tornai József, Tótfalusi István és Turcsány Péter – így az utóbbi másfél évtized során csaknem minden fontosnak tartott verse megjelent magyarul, sőt szépprózai és egyéb prózai műveiből – tanulmányaiból és önelemző írásaiból – is egyre több vált hozzáférhetővé, részben könyv formában, részben pedig különböző folyóiratok hasábjain.

Három esztendeje megindult vállalkozásunk, amely Pessoa munkásságát szeretné minél átfogóbban bemutatni a hazai olvasóknak, most jutott el oda, hogy – Bernardo Soares *A kétségek könyvének*, Alberto Caeiro verseinek és részben Pessoa „saját magától” származó önéletrajzi és önelemző írásainak a közreadása után – a *Daloskönyv* I. kötetének bevezetéseként, bizonyos sokak érdeklődésének megfelelően, közreadhatjuk vázlatos életrajzát, amely segíthet összetett költői személyiségének jobb megértésében, és egy eddiginél árnyaltabb Pessoa-kép kialakításában. Ez az életrajz, amely egy néhány éven belül megjelenő terjedelmes monográfia előrebocsátása, ugyanakkor kísérletet tesz arra is, hogy a költő munkásságával való mintegy két évtizedes ismerkedésünk benyomásait összefoglalva lehetővé tegye a pessoa-i életmű új olvasatát. Az eddig alapvető és központi kérdésnek tartott *heteronimiá*-t költői játéknak fogva fel – nem kizárva ugyan, hogy lehettek bizonyos, bár klinikailag soha nem bizonyított lelki, pszichés indítékai ennek az én-többszöröződésnek – a hangsúlyt inkább Pessoa személyes zseni- és kiválasztottságtudatára épülő, személyes ambícióiból is fakadó váteszi elhivatottságára helyeznénk, amely arra ösztönözte őt, hogy az egykori nagyságának tudatával küszködő Portugália múltját és mítoszait versbe foglalva, hazája fölemelkedését és dicsőségét a XVI. századi eposzköltőhöz, Camões-hoz hasonlatosan megénekelje. Túlérzékenységgel is magyarázható, megrázó versekben elmondott Isten-élménye, és a transzcendens hatásokra ráérező médium-tudata révén ezt a hazafias költői szerepvállalást Pessoa ugyanakkor a beteljesedés egy formájaként élte meg, és meggyőződése volt, hogy rendelt sorsa beteljesítésének érdekében végig kell járnia a beavatottság állapotához elvívó, lemondásokkal terhes utat, s a nemzet költőjévé kell válnia. Ámde – racionális elme lévén, melyet „csak az

értelem vezet” – nem elégítette ki őt, de talán képtelen is volt arra, hogy pusztán érzékileg fejezze ki megfoghatatlan benyomásait. Ezért is foglal-kozik a költői tettetésnek, szerepjátszásnak, egy-egy téma feldolgozásá-nak vagy a versírás pusztá technikájának kérdéseivel is költeményeiben, amelyek néha már metaszőveggént jelennek meg, s így bizonyos szem-pontból akár a konkrét, akár egy posztmodern költői attitűd előfutárává avatják őt. Pessoa költészetének ezek a vonatkozásai meglehető izgalma-sabbnak tetszenek korunkban, s nem kétséges, hogy nagy részben ezek-nek köszönheti az elmúlt század végén magasra ívelő költői hírét. Életét és munkásságát azonban a maga teljességében, valóságos hangsúlyaival kell látnunk – erre tesz kísérletet az alább következő életrajz.

* * *

Fernando António Nogueira Pessoa 1888. június 13-án született Lissza-bonban, az egyik Tejo-ra ereszkedő domboldalon nyíló São Carlos tér 4-es számú házában, amely éppen szemben volt a lisszaboni opera épü-letével. Az életrajzírók soha nem mulasztják el a költő születési helyének részletes leírását, mert ez az akkoriban még zárt, vidékies hangulatú te-recske a vidéki életet soha meg nem tapasztaló költő egyik ihletője, és „falvacskám”-ként születik újjá a verseiben, amiképpen falusi harangként szólal meg majd költészetében a Chiado-negyedben emelkedő templomok harangszava is. Hasonló pontossággal közlik a költő születésének óráját is – délután három óra húsz perc – föltehetően Pessoa okkult tudomá-nyok és az asztrológia iránti vonzódására s az általa készített horosz-kópokra gondolva. S ha már a költő ezoterikus hajlandósága szóba került, meg kell említenünk, hogy még a születési éve is különleges jelentőséget kap, mert mintegy negyedszázad múlva a XVI. századi portugál Gonçalo Anes Bandarra versbe szedett próféciaiban elrejtett jövendöléseket értel-mezve kiszámolja, hogy a középkori látnok-költő az 1878 és 1888 kö-zötti időszakra jósolta meg a Portugáliát megszabadító és megváltó Se-bestyén király eljövételét.

Pessoa jómódú középpolgári családba született, amely mindkét ágán a portugál történelemben jelentős szerepet játszó nemességhez kapcsoló-dott. Apja, Joaquim de Seabra Pessoa művelt tisztviselő volt, aki az Igaz-ságügyi Minisztériumban dolgozott, és rendszeresen jelentek meg zene-

kritikái a *Diário de Notícias* c. lisszaboni lapban. Apai ágon olyan jeles személyiségek voltak Pessoa ősei között, mint a XIX. század első harmadában dúló polgárháborúban több kitüntetést kapott Araújo Pessoa tábornok, s a történelmi neveket viselő Sousa-k, Pereira-k és Camisões-ek. Egy portugál történelem szempontjából jelentéktelen ág is csatlakozik a családfához: Pessoa megemlíti önéletrajzi jegyzeteiben, hogy volt egy XVIII. századi szépapja, Sancho Pessoa da Cunha, akit az inkvizíció 1706-ban judaizálás vádjával máglyahalálra ítélt.

Anyai ágon az Azori-szigeteken honos nemesek Pessoa ősei. A költő föltehetőleg édesanyjától örökölte költői tehetségét, mert életrajzírói kiemelik az anya kivételes képességeit: több nyelven jól beszélt és verseket is írt. A költői képességek bűvópatakként fel-felbukkannak az anyai ágon; a költő nagynénjében, Maria Xavierben, ebben a kissé régimódi, XVIII. századiasan művelt és vallási kérdésekben igencsak szkeptikus álláspontot valló asszonyban is volt némi költői hajlam. Verseiben megjelenik a heterodoxia problémája („Kik vagytok ti, kik papírra vetitek az én szenvedéseimet?” – írja egy helyütt), amivel különös módon előre vetíti Pessoa meghasonlottságának és önvesztésének motívumait. Talán érdemes szólnunk arról áttételes hatásról is, amelyet apai nagyanyjának, Dionísia néninek az elmebetegsége gyakorolt az érzékeny gyermekekre, majd ifjúra: Pessoa egész életében görcsösen félt arról, hogy nagyanyja sorsára jut, akit utolsó éveiben elmeegógyintézetben ápoltak.

Pessoa édesapja – aki egy ideje már tüdőbetegségben szenved, és gyógyulást keresve hosszabb időszakokat tölt vidéken, távol a családjától – 1893 júliusában meghal. Az anyagi támaszát elvesztett család egy kisebb lakásba költözik, s velük megy a bomlott elméjével állandóan kísértő Dionísia néni is. A következő, 1894-es esztendőben későbbi fejlődése szempontjából jelentős esemény történik a kis Fernando Pessoa életében, megalkotja első másnévű figuráját, *Chevalier de Pas*-t, ahogyan erről 1935 elején Adolfo Casais Monteiro-hoz írott, a *heteronim*-ek születéséről szóló levelében híven beszámol: „Úgy emlékszem, hogy első *heteronim*-em, vagy még pontosabban, első nem létező ismerősöm egy bizonyos *Chevalier de Pas* volt, akinek a nevében leveleket írtam saját magamnak”.

A kisleány eme képzeletbeli alakokat teremtő különös szokását többen elmagányosodásával magyarázzák, amit csak fokozhatott, hogy édesapja halála után két évvel, édesanyja megismerkedik João Miguel Rosa kapi-

tánnal, Portugália durbani konzuljával, akihez 1895 decemberében férjhez megy, s néhány nap múlva, január 6-án gyermekeivel együtt elindul Dél-Afrikába.

Pessoa a dél-afrikai angol nyelvű környezetben nő föl, és itt kapja első, meghatározó szellemi és irodalmi élményeit. A mégoly szerető családi gondoskodás ellenére is egyre inkább elhatalmasodik rajta az egyedüllet érzése, pedig mostohaapja is mindent megtesz annak érdekében, hogy szerető és gondos nevelést kapjon, sőt közvetett módon unokatestvére, a különc életet élő, művelt és verseket író nyugalmazott tábornok, Henrique Rosa révén még irodalmi hajlamainak a kibontakozásában is segít.

Pessoa először a Durban High School-ban, majd pedig ennek elvégzése után – mivel a család 1901-es, hosszúra nyúló Portugáliai utazása megzavarta tanulmányainak a menetét – 1902 októberétől a Durban Commerce School esti kurzusán tanul, leginkább azért, mert mostohaapja, aki hosszabb időre rendezkedett be Durbanben, olyan képzettséget szeretett volna adni mostohafiának és többi gyermekének, amellyel angol nyelvterületen is megkereshetik a kenyerüket. Bár Pessoa később hasznát látja kereskedelmi tanulmányainak, ebben az időben már minden idejét az irodalom, főként pedig az angol irodalom köti le. Többek között Shakespeare-t, Miltont, Tennysont, Carlyle-t, Browningot olvas (ez utóbbi *Férfiak és nők*-jének dramatizált költeményei bizonyosan hozzájárultak a pessoa-i költői szerepjáték kiteljesedéséhez), leginkább pedig Dickens *Pickwick Klub*-ját, amelyre többször is úgy emlékezik vissza, mint mindennapos olvasmányára. Ezzel egyidőben *O Palrador* címmel saját kezűleg készített újságot ad ki, amelynek szerzői ugyancsak általa kitalált, képzelt alakok. Ekkor már feltűnik Alexander Search, és A. A. Cross figurája. Ez a két irodalmi alak, a későbbi *heteronim*-ek előfutára, ahogy a nevükből is következik, természetesen angolul ír, mivel Pessoa számára durbani éveiben az angol az irodalom – olvasmányainak és írásainak – nyelve, amely olyan mélyen beleivódik, hogy kétnyelvűségét élete végéig megőrzi.

Tökéletes angol tudásának köszönhetően a Fokvárosi Egyetemre írt felvételi vizsgadolgozatával – az emberek között élő babonákról szóló néhány oldalas esszével – 1904 februárjában elnyerte a „Viktória Királynő Emlékdíjat”, amely egyúttal az egyetemre is felvételt jelentett. Pessoa azonban Portugáliát választja. Amikor családjával 1905-ben Lisszabonba

érkezik, úgy dönt, hogy nem megy vissza többet Dél-Afrikába. A következő évben beiratkozik a Lisszaboni Egyetemre, hogy irodalmat tanuljon, de tanulmányai nem tartanak sokáig, mert egy év múlva otthagyja az egyetemet. Távozásának több – máig sem igazán tisztázott – oka lehetett. Egyes kutatóinak véleménye szerint nem elégtette őt ki a vaskalapos, megmerevedett oktatás, mások szerint viszont eltanácsolták a további tanulmányoktól, mert aktívan részt vett a kormány élén álló João Franco diktatórikus politikája miatti diákvargásokban, sőt az is lehet, hogy ő volt az egyik fő szervezőjük.

Pessoa természetesen továbbra is az irodalommal akar foglalkozni, de minden kötöttség és külső korlátozás nélkül, a saját belátása szerint. Az egyetemet otthagyva azon munkálkodik, hogy szabad értelmiségi életformát alakíthasson ki magának. Ebbéli törekvéseiben váratlan segítséget kap. Nagyanyja, Dionísia néni 1907 augusztusában meghal, és viszonylag jelentős összeget hagy rá örökül. Pessoa ebből az örökségből egyik unokatestvérével vállalkozásba fog. Az alentejo-i Portalegre városában vásárol egy nyomdagépet, és Ibis néven nyomdát és kiadóvállalatot alapít, amely azonban néhány hónap alatt tönkre megy. A már egyedül élő fiatalembernek más megélhetés után kell néznie. Ahogy korabeli feljegyzéseiben olvasható, nincsenek túlságosan nagy igényei, a minimális lakhatási és étkezési szükségleteken kívül csak könyvekre akar költeni. De semmiképpen nem szeretne állandó kötöttséggel járó munkát vállalni, még abban az esetben sem, ha az átlagon felüli jövedelemmel jár, ezért minden, mégoly jó álláslehetőséget elutasít. A legkülönösebb visszautasításban évekkel később – erről az életrajzok ritkán emlékeznek meg – a Coimbra-i Egyetem rektorának van része, aki többször is felajánlja az akkor már ismert költőnek, hogy az egyetem angol tanszékén dolgozzon. Pessoa azonban azzal utasítja el ezt a felkérést, hogy nem akar úgy járni, mint Marinetti, aki akadémikusként megfélelkezett arról, hogy valamikor futurista költő volt.

Pessoa „szabadúszó” értelmiségiként, angol és kisebb részben francia tudását fölhasználva különböző kereskedőcégeknél vállal levelezői munkát, s így viszonylag sok szabad ideje marad arra, hogy olvasson, írjon, és kedvenc kávéházaiban, a Praça do Comércio árkádjai alatt meghúzódó *Martinho da Arcada*-ban és a Chiado-n lévő *A Brasileira*-ban baráti beszélgetésekkel töltse az idejét. Ez a szabad levelezői munka nem volt

túlságosan jövedelmező, de biztosította a fiatal költő megélhetését. Hogy jól-e vagy rosszul élt Pessoa ezekből az alkalmilag végzett munkáiból, abban igencsak megoszlik életrajzíróinak a véleménye. Első életrajzírója, a romantikus költőképből táplálkozó João Gaspar Simões például azt állítja, hogy Pessoa egész életében nyomorgott, és sokszor kegyelemkenyéren élt. Ugyancsak ő írta le Pessoa-ról szóló könyvében, hogy a költő egyszer hónapokig egy tejcsarnok fölött lévő szűk, ablaktalan szobában lakott, ahová a bolt jóindulatú, költészetszerető gazdája fogadta be koszt-ra-kvartélyra, minden ellenszolgáltatás nélkül. A költő spanyol életrajzírója, Ángel Crespo viszont az állítja, hogy Pessoa viszonylagos jómódban élt, mert a két nyelven folyékonyan és választékosan író idegen nyelvű levelezőket nagy becsben tartották, s nem szabad Pessoa életminőségének megítélésekor *A kétségek könyvé*-ben megjelenő kishivatalnok, Bernardo Soares helyzetéből kiindulni, bármennyire is rokonságban áll megalkotójával. Többé-kevésbé hitelesnek fogadhatjuk el azt a képet, hogy a bérelt szobákat a rokonság által felajánlott lakhatási lehetőségekkel váltogató Pessoa-nak, aki mindig drága szövetből, jó szabónál készített öltönyben járt, s élete utolsó éveiben hatalmas összegeket költött alkoholra és cigarettára, elegendő pénze volt arra, hogy konszolidált életet éljen, csak a hatalmas könyvszámlák kiegyenlítése okozott olykor gondot számára.

Miközben lényegében élete végéig változatlan életformáját alakíttatja (Pessoa soha többé nem hagyja hosszabb időre Lisszabont, s még az is meglehet, hogy változó lakásai, a lisszaboni alsóvárosban lévő munkahelyei s az előbb említett, egymástól egy-másfél kilométernyi távolságra lévő két kávéház által határolt területről sem igen mozdul ki, sőt még egy állandó kapcsolattal, vagy a házassággal járó megpróbáltatásokat sem vállalja), még mindig rengeteget olvas. Az angol költők után a francia szimbolistákat veszi sorra (leginkább Baudelaire-t, Verlaine-t, Rimbaud-t, Laforgue-ot és Maeterlincket forgatja), majd pedig mostohaapja unokafivérének, Henrique Rosa-nak irányításával a portugál költőkkel ismerkedik. Henrique Rosa maga is írt verseket, de költői ambíciójánál fontosabbnak tarthatjuk azt, hogy a fiatal költőt megismertette a XIX. század derekától a századfordulóig terjedő időszak legmarkánsabb költőegyéni-ségeivel, Almeida Garrett-tel, Antero de Quental-lal, Cesário Verde-vel, António Nobre-vel, s olyan még élő költőnagyságokkal, mint Gomes Leal.

Pessoa egyre lelkesebben és odaadóbban olvassa a portugál költőket, de nagyobbrészt még angolul versel: 1907 és 1909 között mintegy száz verset ír Alexander Search nevében, sőt kigondol egy másik angol nyelvű irodalmi alakot is, Charles Robert Anont, akiről végül is csak annyit közöl, hogy fordító, de egy műve sem marad fenn (az előzőekben említett fiktív személyiségekkel együtt ez a két korai, angol nyelven alkotó költő már fölveti a „másnevűség” problémáját, de a Pessoa-kutatók nagy részével egyetértésben őket még nem tekinthetjük *heteronim* figurának, mert megalkotójuk nem dolgoz ki a névhez önálló költői attitűdöt, stílust és életrajzot, ami feltétele a valódi *heteronim*-mé válásnak).

Search prózát is ír, természetesen angolul. Ezekben az években születik meg *Egy igen eredeti vacsora* című gótikus elbeszélése, amelynek története az emberevés körül forog, és egy másik, rövidebb szépprózai írása, *Az ajtó*.

Portugál olvasmányainak hatására ekkoriban már feltámad Pessoa-ban, egy 1908-ban papírra vetett mondatát idézve, „a leküzdhetetlen vágy, hogy portugálul írjon”. Ebben az évben már portugálul kezdi el írni, *Faust* című drámáját, amely egészen 1955-ig dolgozik, majd egy évvel később ugyancsak portugálul írja meg *A szépség keresése* című szonettciklusát, és néhány „népies ízű négysorosát”. Ehhez a műnemhez majd a harmincas évek elején tér vissza, és ír meg ezekből a rövid, népies versekből egy kötetre valót.

Az egyre sürgetőbb igény, hogy az anyanyelvén írjon, együtt jár Pessoa hazafias érzelmeinek hasonlóan heves kibontakozásával. A költő érzelmeire igen erősen hatott az a felfokozott hazafias szellemiség, amely hazatérése óta körülvette. Portugália, miután a napóleoni háborúkat, Brazília függetlenedését és az 1820-as években kirobban polgárháborút követően hiába próbálkozott újra meg újra azzal, hogy felszámolja elmaradottságát és felzárkózzon a modern Európához, a XIX. század végén egykori szövetségéstől, Angliától olyan megaláztatást szenvedett el, amely egy csapásra megváltoztatta a nemzeti ön- és köztudatot, és minden portugálban fölébresztette a nemzet magára találásának, a régi nagyság visszaszerzésének igényét. Ugyanis az 1890-es angol ultimátum, amely egy Lisszabon elleni támadással fenyegette meg az Angola és Mozambik közötti sáv elfoglalása miatt tiltakozó Portugáliát, derékba törte az egységes afrikai gyarmatbirodalom kialakítására törekvő portugál

szándékokat, és legalább olyan traumát jelentett az ország és minden lakója számára, mint Kuba elvesztése Spanyolországnak. Az országot ért sérelmet mindenki egyéni tragédiaként élte meg – még az ország elmaradottságát keményen ostromozó, az első romantikus nemzedék liberális eszméit magukénak valló értelmiségiek és a XIX. század utolsó harmadában modern, európai forradalmi ideológiával színre lépő ún. „hetvenes nemzedék” tagjai is elfeledkeztek nemegyszer jogos bírálataikról, s az angol ultimátum nyomán Portugáliát, a portugál életet és hagyományokat felmagasztaló műveket írtak, a múlt dicsőséges eseményeit is felidézve. Ez a múltba tekintő nemzeti érzelmek élesztette fel az 1580-as Alcáçar Quibir-i csatában ottvesztett Sebestyén király alakját és a századok során körülötte kialakult mítoszt, a *sebastianizmus*-t is, amely a maga misztikus-prófétikus birodalmi ábrándjaival átjárta a századelő szellemiségét, és éltette a különböző hazafias irodalmi és művészeti mozgalmakat. Nem véletlen hát, hogy az újra megtalált haza fölemelésének és a nemzeti dicsőség megénekelésének gondolata – annyi más költőhöz és íróhoz hasonlóan – átjárja Pessoa-t, aki az 1910-es évek elején született írásaiban nemegyszer hangot ad annak, hogy költőként Portugália javára akar munkálkodni. Ennek jegyében csatlakozik az akkoriban kibontakozó „Portugál újjászületés” mozgalmához, amelynek egyik vezéralakja a kor kimagasló költője, Teixeira de Pascoas.

Pessoa hamarosan túllép a puszta hazafias hitvalláson, amelyet elemi szinten a „hazám a portugál nyelv” jelmondatával fejez ki, és az ún. „hetvenes nemzedék” által megfogalmazott programhoz hasonlóan ő is az ország szellemiségének modernizálását, megújítását tervezi. De Pessoa-ban, mint látni fogjuk, az ország felemelésének vágya lényének mélységeiben gyökerezett, s szoros kapcsolatban volt bizonyos misztikus elhivatottsággal és a váteszi költőszerep vállalásával.

Pessoa első lépésként az önmagát túlélt szimbolizmusba és a túlzó panteizmusba belesüppedt portugál költészetet akarja megújítani. Ennek szellemében jelenteti meg 1912–13-ban a „Portugál újjászületés” portói folyóiratában, az *A Águia*-ban *Az új portugál költészet szociológiai megközelítése* és *Az új portugál költészet lélektani vonatkozásai* című tanulmányát. Az alapos tárgyi tudással elvégzett gondos elemzés legérdekesebb részei azok, amelyekben a portugál költészet megújításának gondolatát fölvető Pessoa a XVI. századi eposzíró, az *A Lusiadák* szerző-

jének alakját megidézve, fölveti egy új, „szupra-Camões” néven emlegetett nemzeti költő eljövételének szükségességét. A nemzet nagy költőjének ilyenformán történő „leváltásával” áttételesen, vagy talán nagyon is egyértelműen kijelöli a saját költői programját – a megújuló, az egyetemes vezető szerepet sorszerűen vállaló Portugália megéneklője szeretne lenni.

Különös, hogy a költőnek készül Pessoa először két igen komoly elméleti kérdéseket is felvető tanulmánnyal jelentkezik, s első versét csak egy évvel később adja közre. 1914 februárjában jelenik meg az *A Renascença* című lisszaboni folyóiratban az *Alkonyati benyomások* című költeménye, amelyet az első sor nyitószavát kölcsönvéve rendszerint *Pauis...* ('Lápok...') néven emlegetnek. Ez a vers már a Pessoa által kezdeményezett költői megújulás része, a portugál modernizmus első vers-kiáltványa.

Az *Alkonyati benyomások* megírása (1913 márciusa) és megjelentetése közötti időszakban a fiatal költő már-már kórosan felfokozott hangulatban, az alkotás lázában ég. Tele van ötletekkel, megírandó művek terveivel, miközben lassan kialakul körülötte az a baráti kör (Mário de Sá-Carneiro, António Ferro, Almada Negreiros, Santa-Rita Pintor; hogy csak a fontosabb neveket említsük), amely jelentős szerepet játszik a portugál modernizmus első korszakának az *Orpheu* című folyóirat körül kikristályosodó mozgalmában. A portugál költészetet eladdig csupán hazafias érzéseitől vezetettve megújítani kívánó Pessoa Párizsban élő, világpolgári szellemiséget sugárzó barátjától, Sá-Carneiro-tól kapott levelekből már közvetlenül is tájékozódhat az európai művészetet átalakító mozgalmakról, a formálódó csoport festő tagja, Santa-Rita Pintor pedig, aki bejáratos Picasso és a többi neves avantgárd művész műtermébe, elhozza Lisszabonba a futurizmus dokumentumait, közöttük Marinetti *Futurista Kiáltvány*-ának francia nyelvű példányát. Mindez még inkább fölcsigázza az amúgy is alkotói lázban élő Pessoa-t, aki az avantgárd mozgalmak mintájára indítja meg a maga mozgalmait, s általuk egy viszonylag kisszámú költőcsoport keretein belül rövid idő alatt eljut a poszt-szimbolizmustól egy futurizmussal rokonítható költői irányzatig, a *szenzacionizmus*-ig.

A belterjesen fejlődő portugál avantgárd mozgalmainak sorát a program-szövegnek felfogható *Alkonyati benyomások* című versre épülő *paulizmus* nyitja meg, amely a benyomások „homályos” (azaz tudatosan bizonytalanul megfogalmazott), „kifinomult” (azaz egy egyszerű benyo-

mást áttételesen többértelművé átalakító) és „összetett” (azaz többrendbeli benyomásokat egybefűző) átadásával újfajta költői érzékenységek és látásmódnak nyit teret. A nehezen értelmezhető, homályosan megfogalmazott képeivel még a szimbolizmust idéző *Alkonyati benyomások*-at követő vers, az 1914. március 8-án megszülető *Rézsútos eső* újabb program-szöveggként a következő irányzatot, az *interszekcionizmus*-t indítja el. A korábbiakban már fölvetett „összetett” érzékelést az irodalomba átültetett kubista jellegű látásmód valósítja meg egymásba áttűnő képeivel. A *Rézsútos eső*-ben vizuálisan kiterjesztett érzékelés valamivel később, a költőcsoport folyóiratának, az *Orpheu*-nak a megjelenése után, a harmadik irányzat, az egyik közben színre lépő pessoa-i *heteronim*, Álvaro de Campos nevéhez kapcsolódó *szenzacionizmus* verseiben válik teljessé. Az *Orpheu* második számában publikáló Campos – aki a csoport egy másik tagjával, Almada Negreirosal együtt a futurizmussal is kacérkodott – a *Győzelmi óda* és a *Tengeri óda* című versében a túlfokozott érzékelés vitustancát írja le, a benyomások átadásának elsődlegességét hirdelve a valóság és a gondolkodás bemutatásával szemben.

Mielőtt azonban a portugál modernizmus nagy részben Pessoa által kezdeményezett törekvései a szélesebb közönség elé kerülnének az *Orpheu* lapjain, megtörténik a költő életének – ahogy ő maga fogalmaz két évtizeddel később Adolfo Casais Monteiro-nak írt levelében – „diadalmas napja”. 1914. március 8-án, váratlan ihlettől indítva odalép a szobájában álló magas komódhoz, amelyen rendszeren írni szokott, és szinte egyhuzamban papírra vet több mint két tucat verset egy elképzelt pásztori költő, Alberto Caeiro *A nyájak őrizője* című versciklusából. Nyomban utána, elszakadva ettől a képzelte költőtől, visszatér önmagához, és megírja a *Rézsútos eső* című versét, majd pedig egy újabb költői attitűd-höz hangot és személyiséget alkotva a futurizmus határvidékein mozgó Álvaro de Campos *Győzelmi ódáját*. Ez a nap, amelyen megszületett Pessoa két *heteronim* költőtársa, Alberto Caeiro és Álvaro de Campos, egy régóta tartó folyamat tetőpontja volt. Pessoa-t már 1912 óta foglalkoztatta a görög szellemiség és gondolkodás megújítása, és egy antikvitásban fogant újpogány mozgalom megteremtését tervezgetve, szeretett volna fiktív életre hívni egy olyan költőt, aki az antik gondolkodásról ekkoriban benne élő képnek a leginkább megfelel, s újfajta eszményi költőként jelenik meg. Azonban ennek a Horatiuson nevelkedett, epikureus költő-

nek az alakja igen lassan bontakozott ki, s csak a másik két *heteronim* megjelenése után kapott végleges formát Ricardo Reis figurájában, akinek első versei 1914 júniusában születtek meg. Pedig Pessoa már igen várta, mikor léptetheti színre, mert megjelenését jól előkészített blöffnek szánta; barátját, Mário de Sá-Carneiro-t szeretete volna megtréfálni egy képzelt költő műveinek publikálásával.

A *heteronim*-ek robbanásszerű megszületését megelőző időszakban Pessoa megpróbálkozott egy másik képzelt személyiséggel, *A kétségek könyve* írójának szánt Vicente Guedes megformálásával is. De ez a fiktív prózaíró, akinek a helyébe majd a fél-*heteronim*-nek nevezett Bernardo Soares lép jó másfél évtized múlva, valami miatt nem soha jutott el a fiktív létezésig és alkotásig. *A kétségek könyvének* első részleteit, így az 1913-ban megjelent *Az idegenség erdejében* című, még poszt-szimbolista prózai írást, Pessoa végül a saját nevéen jelenteti meg, és ezután, egészen a húszas évek elejéig sikertelenül próbálkozik azzal, hogy Guedesből *A kétségek könyvének* írója legyen.

Ricardo Reis hosszan elnyúló kialakulásában föltehetően szerepet játszott az is, hogy Pessoa időközben változtatott a tervein. Az elgondolt antikizáló költőnek már nem elvontan emelkedett hangon kellett volna megszólalnia, hanem szerepet is kellett volna vállalnia a korabeli poszt-szimbolizmusba és panteizmusba belefeledkezett portugál költészet elleni harcban, mint Pessoa modernizáló törekvéseinek kifejezője. Ennek a célnak jobban megfelelt egy látszólag póriás szemléletű, kissé darabos költő – ezért vált már megszületése pillanatában a másik két *heteronim*, valamit még maga Pessoa mesterévé is Alberto Caeiro, ez a görögség racionális gondolkodását végtelenül leegyszerűsített látás és kifejezőmódjával megjelenítő, iskolázatlan vidéki versfaragó, akinek a versei azonban különös módon csak alapos késéssel, a következő évtized derekán látnak napvilágot a Lisszabonban megjelenő *Athena* című lapban.

A portugál költészetéről szóló két tanulmány megjelenése után Pessoa kapcsolatai megromlanak a „Portugál újjászületés” mozgalomnak folyóirata körül csoportosuló írőkkel. Ez a kapcsolat igazából soha nem volt problémamentes, mert bár Pessoa élete végéig ugyanazokért az eszményekért lelkesedett, mint a mozgalom tagjai, Portugália felemelkedésének útját másképpen képzelte el. A nyílt szakítás végül akkor következett be, amikor a költő Maeterlinck modorában írt statikus drámáját,

A *tengerész-t*, amelyben három asszony vár a távol lévő, és soha meg nem érkező férfit, a porto-i folyóirat nem akarta közölni. Ebben a visszautasításban az esztétikai elgondolások különbözőségén kívül az is közrejátszott, hogy az akkoriban még főként kritikusként tevékenykedő Pessoa a mozgalom néhány tagjának, köztük Teixeira de Pascoaes-nak, a mozgalom vezetőjének műveit elég keményen bírálta különböző fővárosi lapokban.

Az *A Águia*-val és körével történő felemás együttműködés után Pessoa szeretett volna egy olyan folyóiratnak dolgozni, amely megfelel új művészi elgondolásainak, de erre csak az 1915-ben, a portugál avantgárd törekvések jegyében megszerveződő *Orpheu* megindulásával lesz módja. Az új költői irányzatokra fogékony irodalmi lap megjelentetésének ötlete egy Luís de Montalvor nevű költőtől származott, aki nem sokkal korábban tért vissza Braziliából. Montalvor egy portugál-brazil szellemi kapcsolatokat tükröző folyóiratot tervezett, ezért a lap vezetését, mint lapigazgató, megosztotta egy brazil költővel, Ronald de Carvalho-val, aki ugyancsak elkötelezte magát az avantgárd művészet mellett, és később, a tízes évek végén meginduló brazil modernizmusban is meghatározó szerepet játszott. A lap Pessoa és Sá-Carneiro körül csoportosuló fiatal költők kiadásában jelent meg, a kiadás költségeit pedig Sá-Carneiro édesapja fedezte.

Az *Orpheu* 1915 márciusában megjelenő első számának anyaga még átmenetet jelentett a későromantikus elemeket is hordozó poszt-szimbolizmus és a modernista törekvések között. Ronald de Carvalho és Alfredo Guisado szimbolista versei mellett Almada Negreiros és Côrtes-Rodrigues modernista törekvéseket felmutató, hangsúlyozottan modern művei, illetve olyan, már a modernizmus jegyében született alkotások is megtalálhatók benne, mint például Sá-Carneiro-nak később az *Arany-nyomok* című kötetében megjelenő versei, Pessoa *A tengerész* című drámája, és a Pessoa-tól független személyiségként publikáló Álvaro de Campos *Opiárium* és *Győzelmi óda* című verse.

Ez utóbbi művek szándékosan provokatív, polgárpukkasztó hangnemben íródtak, és természetesen hatalmas botrányt kavartak. A tekintélyes lisszaboni *A Capital* című újság első oldala vezércikkben tiltakozott a provokáció ellen, a közvélemény pedig bolondnak és gazembernek nevezte az *Orpheu*-ban publikáló írókat és költőket. A folyóirat júniusban

megjelenő második száma már merészen és egyértelműen avantgárd hangon szólal meg: Sá-Carneiro kihívóan futurista verset jelentet meg *Manikűr* címmel, Campostól a *Tengeri óda*, Pessoa-tól a *Rézsútos eső* jelenik meg, s a publikáló szerzők között ott van a hivatalosan is elmebetegnek nyilvánított Ângelo de Lima több kibogozhatatlan, de formailag tökéletesen avantgárd költeménye.

A második szám megjelenése nyomán kirobbanó még hevesebb tiltakozás a folyóirat több munkatársát visszavonulásra készíti, és Sá-Carneiro apja is megvonja a laptól támogatását. Így az *Orpheu* harmadik száma, amelyben Pessoa már egészen más oldaláról mutatkozott volna be (A *Túl-Istenen* című istenes és a *Pallos* címet viselő misztikus hazafiságot sugárzó versével, amely később *Dom Fernando, Portugália infánsa* címmel kerül majd be az *Üzenet* című kötetbe), nem jelenik meg. A portugál avantgárd első korszakának szellemiségét és célkitűzéseit az elkövetkező években több kiadvány is megpróbálja folytatni, így az 1916-ban megjelenő *Exílio* és *Centauro*, az 1917-es *Portugal Futurista*, az 1922 és 1926 között megjelenő *Contemporânea*, valamint az 1924–25-ben kiadott *Athena*, de ezekben a folyóiratokban (kivéve az *Athena*-t, amelynek egyik alapítója és szerkesztője) Pessoa már nem vállal szervező szerepet, inkább csak Campos verseivel, kiáltványaival és különböző elméleti írásokkal szerepel bennük.

Pessoa Álvaro de Camposként egy darabig még részt vesz a portugál modernizmusban, a saját nevében írt verseivel azonban már új utakon jár, ahogyan ezt az *Orpheu* harmadik számában megjelentetni kívánt két alkotása is mutatja. A költő tudatában végbement változásokról híven tudósít egy barátjához, Armando Côrtes-Rodrigueshez 1915-ben írt levele, amelyben arról ír, hogy egyre jobban érzékeli és egyre mélyebb tudomása van a arról a szörnyű, vallásos küldetésről, amelyet Isten minden lángelmének kiszab, s ez arra készíti, hogy felhagyjon a felszínes csillogás hajszolásával, és a civilizáció terjedésének szolgálatában álló műveket hozzon létre. Erre a változásra utaló jelek már feltűntek a korábbi években. Pessoa az *A Águia*-ban áttételesen megfogalmazott program jegyében 1913 júniusától fogva dolgozik egy hazafias verseskötet anyagán, amely ekkor még a *Portugália* címet viseli, de 1934-ben *Üzenet* címmel jelenik meg.

A *Kálvária* című szonett-ciklus és a *Túl-Istenen* verseit elemezve António Quadros portugál irodalomtörténész arra a következtetésre jut,

hogy Pessoa-nak 1913 táján valamiféle „Isten-élményben” lehetett része, s Isten létezésének ez az érzéki, szinte már kézzelfogható megtapasztalása (amiben az irodalomtörténész szerint a harmincas évek elején még egyszer része lesz) erősíthette föl benne a transzcendentális kérdések iránti érdeklődést. Ebben az időben számos, ezoterikus kérdésekkel, okkult tudományokkal, asztrológiával foglalkozó könyvet olvas és fordít (sőt az asztrológiában olyan jártasságra tesz szert, hogy egy időben horoszkóp-készítéssel akarja megkeresni a kenyerét), s föltehetően háttal vannak rá Sá-Carneiro-nak a létezés meghasonlottságát, a létnek a „túlnan” felsejlő világba való bizonytalan áttűnéseit sejtelmesen felviláglató misztikus hangulatú elbeszélései és versei, amelyeknek egyes motívumai az ő költészetében is alapkérdéseként jelennek meg.

Mindez hozzájárulhatott ahhoz, hogy Pessoa hazafias költői programja misztikus felhangokat kapjon. Az *A Águia*-ban megjelent tanulmányokban talán még csak a bálványöntögetés szándékával felvetett új nemzeti költőfejedelem, a „supra-Camões” eljövetele nemsokára – amint erről az idézett Côtres-Rodriguesnek írott levél is tanúskodik – a felsőbb erők által közvetített küldetéstudattá válik Pessoa számára. Ez a küldetéstudat vezeti el őt a Sebestyén-mítosz tanulmányozásához, amely az 1578-as Alcácer Quibir-i csatában nyomtalanul eltűnt fiatal király alakja köré fonódva és a bandarrai profécia egyes elemeit felhasználva, Portugália sorsát összekapcsolta a „rejtőzködő” király visszatéréssel, aki a legenda szerint egy ködös hajnalon jelenik majd meg, a tengerből kilépve, és az ország ellenségeit legyőzve, visszaszerzi a portugál haza régi fényét.

Pessoa alkotóként és művészként kihasználja azokat a lehetőségeket, amelyeket az évnesztés és személyiségének megsokszorozódása, valamint misztikus élményei kínálnak költészete számára, de köznapi emberként megnyugtató magyarázatot, de még inkább megoldást szeretne találni ezekre a jelenségekre. Személyiségének erre a különös ellentmondásosságára több kutatója is (köztük legárnyaltabban talán Ángel Crespo) felhívja a figyelmet: az irodalomban minden szélsőségre hajlamos Pessoa magánéletében a szerető családtag és fiú, a pontos és megbízható hivatalnok mintaképe volt. A bizonyosság igényével ír 1916 júniusában nagynénjének, az olykor spiritiszta szeánszokat tartó Anica néninek levelet, amelyben hosszan elemzi néhány misztikus élményét – önkéntelenül mozduló kezét, amely számokat és különös ábrákat vet a papírra, az aurát,

amelyet egy-egy ember körül lát – és fölveti azt a kérdést, hogy talán médiumként működik. Túlfokozott érzékenységének ugyanígy keresi pszichés magyarázatait is, amikor hisztero-neuraszténiásnak diagnosztizálja magát, és különböző orvosokhoz, illetve pszichiátriai intézetekhez fordul diagnózisa megerősítéséért és a lehetséges gyógyulás reményében, de mindig hiába, mert választ soha nem kap a kérdéseire. Médium voltáról sem tud ténylegesen megbizonyosodni, mert Anica néni átköltözik Svájcba, és kapcsolatuk megszakad.

Pessoa már 1915-ben utalt arra barátjának, Côrtes-Rodriguesnek írt levelében – bár továbbra is kitart amellett, hogy kiadja *heteronim*-jeinek verseit – miszerint „saját maga” költészetében legbelül magasztosan be akarja teljesíteni „azt a fejlődést, amelynek végső célja rejtve van” előtte. Ettől az időtől kezdve saját műveit szinte kizárólag ennek a rejtelmesen megfogalmazott célnak a szolgálatába állítja, s az alkímia módszereit követve próbál meg költészetével eljutni a beavatottság állapotába, amelyet szükségesnek vél ahhoz, hogy beteljesítesse küldetését. Ettől fogva a „saját maga” nevében írt versei leginkább az érzékelés határain túlról érkező érzetek bizonytalan szavakba öntési kísérleteire, valami ártatlanság iránti vágyakozásra, az ezoterikus tanítások és az istenélmény megjelenítésére, az élmények szavakba öntésének gyakorlati-technikai kérdéseire és a misztikus történelmi tematikára szűkülnek. Saját költészete, amely ezeknek a motívumoknak meg-megújuló versbe öntése, ettől az időtől egészen haláláig gyakorlatilag változatlan. Ezt az egyhangúságot próbálja meg a *heteronim*-ek, fél-*heteronim*-ek és irodalmi alakok nevében írt versek, szépprózai és elméleti írások változatosságával feloldani, s ahogy ezzel kapcsolatban egyik kutatója, Teresa Rita Lopes utalt rá, a műveiken kívüli életük kimunkálásával – mintegy ellensúlyozva a saját, költészetben feloldódó életét – létrehozta „létszínházát” (théâtre de l'être), amelyben olykor szinte regényes módon bonyolította hőseinek életét. Alberto Caeiro-t, a mestert például félreállítja, miután a rá kiszabott feladatot elvégezte: a gyöngye szervezetű pásztori költő 1915-ben, alig 26 évesen meghal tüdőbajban, mert nem bírja a lisszaboni klímát. Ezután, miközben Reis és Campos visszaemlékezéseikben elsiratják a mestert, az antikvitás és a politeizmus szellemiségének felújításán dolgozó Pessoa újabb irodalmi alakot teremt, Ant3nio Mora-t, aki 1916-tól 1918-ig a cascais-i egészségházban (azaz: elmeegógyintézetben) írja az *Istenek visz-*

szatérése című művét, amelyet a portugál újpogány mozgalom általános alapvetésének szán. Pessoa-t a újpogány mozgalom kimunkálása az évtized végéig foglalkoztatja, 1920 után viszont érdeklődése a gnosztikus kereszténység és a rózsakeresztesek felé fordul. Így 1918 után Mora is eltűnik a színről, befejezve elméletírói munkásságát, Ricardo Reis pedig, akinek az ódái Caeiro költeményei mellett ugyancsak a megújított pogányság szellemiségét voltak hivatva képviselni, „megelégetve” a portugál köztársaságot, kivándorol Brazíliába.

Pessoa „nem létező *coterie*”-jéből, ahogy ő maga nevezi másnevű költőtársainak együttesét, csak Campos marad a költő mellett, bár „post mortem” megszületik még néhány Caeiro vers, és Ricardo Reis sem hagyja abba a versírást. Campos alakja meghatározóvá válik Pessoa életének hátralévő másfél évtizedében. A Glasgow-ban tanult hajómérnök a világban tett hosszú utazásából megtérve (bár vannak olyan feltételezések is, amelyek szerint egy kis portugál faluba, Tavira-ba húzódott vissza, amikor éppen nem volt Pessoa mellett) Pessoa állandó társául szegődik. Ebben a különös szimbiózisban nemegyszer az is megtörténik, hogy bizonyos napokon vagy alkalmakkor Pessoa – kortársainak tanúsága szerint – Álvaro de Camposként „jelenik meg” s úgy is viselkedik, ahogy ehhez a futurista költőhöz illik, sőt még a Pessoa-nak egyetlen dokumentált szerelmi kapcsolatában is – amint erről később szó esik majd – ott kísért Campos, igencsak megnehezítve Pessoa „saját maga” helyzetét. Még érdekesebb azonban ebben az együttélésben, hogy a saját létezésének irrealitását többször is hangsúlyozó Pessoa felruházza Campost a „normális” költő sajátosságaival. Pessoa a küldetéstudatának alárendelt, rögeszmésen ugyanazokat a kérdéseket boncolgató, évtizedeken át változatlan, jószerével egy hangon megszólaló életművével szemben Campos költészete – költői hangja és tematikája is – változik az időben, még ha ez a költői pálya tudatos építése érdekében olykor kissé kimódoltan, elmentmondásokon át történik is meg (Pessoa egyébként egész életében vallotta – s ennek jegyében munkálkodott –, hogy a költőnek joga van az önellentmondásokhoz). Adolfo Casasis Monteiro-hoz írt leveléből tudjuk, hogy például Campos 1914 márciusi keltezésű *Opiárium* című versét egy évvel később, az *Orpheu* első számának megjelenése idején írta – mert még szükség volt néhány írásra a lapba – azzal a bevallott céllal, hogy megmutassa milyen volt Campos, mielőtt mestere, Caeiro hatása alá

került volna. Ugyanezen levél tanúsága szerint a március 8-án írt *Győzelmi óda* később 1914 júniusi dátummal jelent meg, s az 1922-ben, a *Contemporânea*-ban publikált, s a hagyományos kiadásokban ebbe az évbe sorolt *Réges régi szonett* a költő jegyzeteit is figyelembe vevő kritikai kiadásokban két másik verssel együtt Campos verseinek élén szerepel a következő, a vers megszületésére utaló megjegyzés kíséretében: „Annak a hajónak a fedélzetén, amellyel keletre hajózott, mintegy négy hónappal az Opiárium előtt”.

Campos verseinek 1990-ben megjelent kritikai kiadásában Cleonice Berardinelli fölhívja a figyelmet arra, hogy a *heteronim* első versei olyan optimizmust sugároznak, amely általában idegen mind tőle, mind pedig megalkotójától, s hogy jelentős hangváltás történik az 1914 és 1916 között írt *szenzacionista* ódák és az 1923-mal kezdődő és haláláig tartó időszakban írt versek között, Teresa Rita Lopes pedig egyenesen négy, markánsan elhatárolható korszakot különböztet meg Campos költészetében: a dekadens, a *szenzacionista*, a metafizikus és végül a nyugalomba vonult mérnök korszakát. Pessoa maga is megvallja főntebb idézett levelében, hogy „Álvaro de Camposba belehelyeztem minden olyan érzelmet, amelyet nem tartok elfogadhatónak sem magamban, sem az életben”, s ezzel még inkább lélekkel töltötte meg kedves *heteronim*-jét, akinek – Cleonice Berardinelli szavait idézve – a „műve már önmagában elegendő volna Fernando Pessoa költői dicsőségéhez”.

Az *Orpheu* megjelenésével betetőződő költői forradalom, a *heteronim*-ek alakjának és művének a kiteljesítése Pessoa legteljesebb alkotói korszaka, amelyet azonban egzisztenciális és magánéleti problémák sora kísér. Az I. Világháború miatt akadozó külkereskedelem időlegesen kevesebb munkát kínál Pessoa-nak, s elég komoly megélhetési problémái csak 1917 után oldódnak meg. Édesanyja, akihez mindig nagyon erős szálakkal kötődött, 1915 decemberében agyvérzést kap, és részlegesen megbénul. Az aggodalom Pessoa-t hónapokig megakadályozza abban, hogy a szokásos lendülettel dolgozzon. A legmegrázóbb csapás azonban jó barátjának, és talán egyetlen igazi szellemi társának, Mário de Sá-Carneiro-nak az öngyilkossága. Az ideje nagy részét Párizsban töltő, szélsőséges, különc költő és prózaíró, akinek műveiben folytonosan ott kísért az örület és az érzékelésünkön túli világ, az „odaát” igézete, talán legfőbb ihletője volt Pessoa „saját maga” költészetének, amely Sá-Carneiro

szertelenül csapongó írásaiban és verseiben feltoluló benyomások, különös transzcendens élmények és létproblémák hatását is magán viseli, ám ezeket mindig az értelem szűrőjén átszűrve, sajátos racionális rendbe kényszerítve jeleníti meg. A bíbor- és aranyfényben fürdő asszonyi testek, az örület és az „odaát”-tal való misztikus érintkezés bűvöletében élő és alkotó Sá-Carneiro különös paradoxonként, első valóságos szerelmi kapcsolatában rádöbbsent életének képtelenségére, és sztrichninnel megmérgezte magát, kavargóan színes látomásaihoz méltó látványosságot – majdhogynem *happening*-et – rendezve haláltusájából. Barátjának gyötrelmes hiányát Pessoa egész életében magában hordozta, s csak halála előtt egy évvel, 1954-ben született *Sá-Carneiro* című versével tudta feldolgozni magában.

Bár Pessoa szándékai szerint – ahogyan erről 1915 januári levelében ír – fel akar hagyni a zajos irodalmi megnyilatkozásokkal, hogy költői munkásságát mélyebb és egyetemesebb gondolatok kifejtésének szentelhesse, mégis Almada Negreiros társául szegődik a futurizmus portugáliai elterjesztésében. A színészként, íróként és festőként egyaránt kimagasló Negreiros 1916 végén jelentette az egyértelmű utalásai miatt botrányt kavarázó *Dantas-ellenes Kiáltvány*-át, amelyben a kor akadémikus művészetét támadja, 1917 áprilisában megrendezi az I. Futurista Konferenciát, novemberben pedig kiadja a *Portugal Futurista* című folyóiratot, amelyben Fernando Pessoa és Álvaro de Campos művei is szerepelnek. Campos *Ultimátum*-a, amelyben a költő elutasítja magától az egész elaggott európai kultúrát, tekintetét a nyugati szemhatárra függesztve várja a szuper-ember eljövételét és felemelt karral köszönti a végtelent, éppolyan féktelen és botrányos alkotás, mint az *Orpheu*-ban megjelentetett versek, s így némiképpen ellentmond Pessoa két évvel korábban kifejtett szándékainak. A költő saját nevében megjelentetett versei azonban mégis elvezethetnek annak valamiféle magyarázatához, miért is vett részt ebben a polgárpukkasztó kiadványban. Pessoa saját nevében az *Épizódok / A Múmia* című – Cleonice Berardinelli szerint bizonyos formai jegyek alapján akár Camposnak is tulajdonítható – öt ezoterikus versét, valamint a *Légből kapott közjátékok* ugyancsak öt csipkefinom, gongorikus költeményét adta közre, egyes értelmezések szerint azért, hogy megpróbálja misztikus és vallásos törekvéseit összekapcsolni a futurizmussal. Ami elképzelhető föltételezés, ha meggondoljuk, hogy ebben az évben

My Dear Marinetti kezdetű írásában „az önmagán transzcendentálisan túlmutató gondolat”-ról tesz említést, amely „eljuthat a legmagasabb rendű káprázathoz”, s fölveti egy futurista egyház gondolatát, amely a Vatikán helyébe léphetne.

Pessoa 1918 elején kiadja *Antinous* című hosszabb, angol nyelvű költeményét és ugyancsak angolul írt „35 szonett”-jét, amelyről két angliai lap, a *The Times* és a *The Herald* elismerő hangú recenzióval emlékezik meg. Ezzel egyidőben két haláleset is felkavarja a nyugalmát. 1918. december 4-én meggyilkolják a köztársaság elnökét, Sidónio Paist, akinek a politikáját Pessoa rokonszenvvel figyelte. A politikus meggyilkolása annál is érzékenyebben érintette, mert benne látta azt a történelmi személyiséget, aki Sebestyén király új megtestesüléseként kivezethetné az országot válságos állapotából, amint ezt a hozzá írott verse is tanúsítja. 1919 októberében pedig meghal a mostohaapja.

Az 1920-as esztendő örömteli eseményekkel kezdődik. Az új angol irodalmi nemzedék legjobbjait – Katherine Mansfieldet, Aldous Huxley-t, T. S. Eliotot és másokat – maga köré gyűjtő *The Athenaeum* c. folyóirat közli Pessoa *Meantime* ('Időközben') című versét, ezzel egyidőben pedig rendszeresen megjelennek A. A. Cross álnéven közreadott írásai a *The Times* rejtvénypályázatán. Az *Acção* című folyóirat pedig február 27-én közli *Sidónio Pais elnök-király emlékére* írt versét. Az év további részét elsősorban magánéletének eseményei töltik ki. Március végén megérkezik a családja Lisszabonba: édesanyja valamennyire felépült már súlyos betegségéből, s ha nehezen is, de képes járni, ami nagy örömmel tölti el az anyjához haláláig szoros szálakkal kötődő Pessoa-t. A költő lakást bérel a Campo de Ourique negyedben, ahol attól fogva együtt lakik édesanyjával és testvéreivel. Ez Pessoa utolsó lakása, felhagy vándorló, hónapos szobából hónapos szobába (olykor havonta többször is) költöző életmódjával, s haláláig itt él a Coelho da Rocha utca 16-os számú házban, ahol ma a múzeumként működő „Pessoa-ház” található.

Ez az esztendő Pessoa érzelmi élete szempontjából is nagyon fontos. Januárban egyik munkahelyén megismerkedik élete első és egyetlen szerelmével, Ophelia de Queirós-zsal. A tizenkilenc éves, jó családból származó, független lány titkárnóként dolgozik egy olyan kereskedelmi cégnél, amelynek Pessoa is munkatársa, és az első pillanatban felkelti a férfi érdeklődését. A költő néhány óvatos és tapintatos közeledési kísérlete

után kialakul a kapcsolatuk. A fiatal lány is rokonszenvezik Pessoa-val, és bizonyos mozzanatokból következtethetünk arra, hogy a kor megszabta illendőségen túllépve, elég közeli kapcsolat alakult ki közöttük. Levelezésük legalábbis erről az igen hamar kialakuló intimitásról tanúskodik. Ezeknek a sokat kommentált, közvetlen, igen bensőséges hangot megütő, nemegyszer gügyögésbe átcsapó leveleknek a hangneme annyira elüt Pessoa irodalmi stílusától, olyannyira hiányzik belőlük a minimális művészi megformálásra való igyekezet, hogy biztosak lehetünk abban, egy viszonzott érzelmeken alapuló kapcsolat dokumentumait olvassuk, amelyből teljesen hiányzik a költő Pessoa. „Minden igazi szerelmes levél nevetséges”, írja élete végén Campos, s ezek a levelek valóban olyan naivan őszinték és gyermekiek, hogy megjelentetésük óta állandóan kritikával illetik a közreadóikat, neheztelve amiatt, hogy aláássák velük a nagy költőről kialakult képet. Ugyanakkor nagyon is fontos dokumentumként szolgálnak ezek a bensőséges írások, mert éppen mesterkéletlenségükkel adnak választ arra a kérdésre, amely szüntelenül foglalkoztatja a költő életének kutatóit: volt-e egyáltalán szerelmi kapcsolata Pessoa-nak, s ha volt, akkor mifajta, vagy élete végéig érintetlen marad?

A kérdések és a lehetséges magyarázatok sokaságát leginkább az gerjeszti, hogy Pessoa költészetéből feltűnően hiányzik a szerelmi motívum, illetve, hogy ezen az egy, Ophelia de Queirós-zsal fenntartott rövid kapcsolatán kívül más kapcsolatáról nem tudnak sem a kortársak, sem az utókor, ezért azután olyan képtelenebbnél-képtelenebb feltételezések is lábra kaptak, hogy szűziesen félnék volt, valamely testi hibája miatt szorongott, vagy súlyos lelki trauma miatt vált képtelenné a testi kapcsolatra, de bekerültek a köztudatban másféle feltételezések is, miszerint élete végéig ugyanahhoz a fizetett szerelmet kínáló nőhöz járt, akitől gyermeke is született.

Ha valaki figyelmesen és kellő érzékenységgel végigolvassa Pessoa és Ophelia szerelmi levelezését, akkor több olyan árulkodó mozzanatot is fölfedezhet, amelyek egy teljesen mindennapi, „normális”, a testiség elemeit sem nélkülöző kapcsolatról vallanak – egyébként így jellemzi utóbb Pessoa-val fenntartott kapcsolatát Ophélie is, aki minden függetlensége ellenére, neveltetéséből és a korszellemből következően a családalapítás reményében fogadta Pessoa közeledését. A leveleket olvasva, abból a szerelmes gügyögésből, amelyet Yvette K. Centeno azzal magyaráz, hogy

a normális kapcsolatra képtelen Pessoa infantilizálni akarta szerelme-sét, mi inkább bizalmasabb testi érintkezésre következtethetünk. S ki tudja, nem történt-e kezdettől fogva jól alakuló kapcsolatukban időnap előtt egy olyan „végzetes” lépés, amely a kor erkölcsi meggondolásaiból kiindulva megakadályozta (legalábbis tudati szinten), hogy Ophélia más-hoz is férjhez mehessen. Mert csak ezzel magyarázhatjuk, hogy a csinos, szép arcú leány, a hamarosan elkövetkező szakítás után is visszavárta Fernando-t, s amikor majd egy évtized múlva rövid időre újra feltámad a kapcsolatuk, leveleikből egy újra intenzíven fellángoló kapcsolatra utaló részletek olvashatók ki. Mindkét alkalommal Pessoa szakított, legin-kább azért, mert biztos volt benne, hogy a házasság, vagy akárcsak egy hosszabban tartó kapcsolat akadályozhatja a munkájában.

Amikor az 1910-es évek derekán „vállalta” azt a küldetést, hogy költői munkálkodásával elősegítse Portugália magára találását, ehhez a haza-fias feladathoz alakította egyéni sorsát. Láthattuk, hogy életét, még eset-leges áldozatok árán is alárendelte a magasrendű szellemi tájékozódás-nak és az írásnak, s meglehet az is, hogy éppen ezért – mivel a testi szerelemről *A kétségek könyvé*-nek egy korai részletében elég kritikusan szól – a szexualitást sem nélkülöző szerelmi kapcsolatot méltatlannak találta a szellemi megtisztulás azon folyamatában, amellyel a beavattatás szellemi magaslataira el akart jutni. Hogy prúd és álszent nem volt, bi-zonyítja az *Epithalamium* ('Nászdal') és az *Antinous*, az a két hosszabb költemény, amely az európai szexualitás történetét bemutató öt részesre tervezett, angol nyelvű műből elkészült, valamint az is, hogy később kiállt António Botto antikizáló, erotikus versei védelmében.

Mint már utaltunk rá, Pessoa-nak az irodalmon kívüli, köznapi élete, viselkedése nem nagyon különbözött a kor átlagpolgárának életétől és reakcióitól. Hiányzott belőle az a bohém felszabadultság, az a művészet határain túllépő harsány magamutogatás, a művészi attitűdöknek közna-pi életbe történő áttételének a képessége, amely minden művészen, így a portugál modernizmus egynémely képviselőjében, a harlekin jelmezben fe-szítő Santa-Rita Pintorban, vagy a magát akár meztelenül is fényképez-tető Almada Negreirosban, a futurista konferenciára minden szőrzetüket, még a szemöldöküket is leborotváló avantgárd művészekben megvolt. Az *Orpheu* vagy a *Portugal Futurista* botránya idején is ugyanolyan pon-tos, jól öltözött hivatalnokként jelent meg a mindennapokban, mint töb-

bi irodai társa. Pedig az irodalmi botránykavarásban mindig ő játszotta a főszerepet, olyannyira, hogy nemegyszer még extravagáns társai is visszakoztak, és elhatárolódtak tőle. Ez a mindennapi énje, akit valószínűleg kevésbé háborított fel a szerelem testi valósága (megjegyeznénk, utalva *A kétségek könyvének* néhány szerelem ellenes részletére, hogy csak az tudja mennyire lealacsonyítóan testi dolog a szerelem, akinek közvetlen tapasztalatai is voltak ezen a téren), először eljátszott a házasság gondolatával (a *The Times* pályázatán is azért vett részt, hogy az esetleges nyereségből megvesse házasságának anyagi alapjait), majd visszaretent attól a gondolatától, hogy száradó pelenkák alatt kell verseket írnia, nagynénik és unokatestvérek kandi tekintetétől kísérve. Ezért döntött a szakítás mellett, s 1920 november végi levelében a médium szóal, meg, amikor így ír: „... A sorsomat más törvények irányítják, amelyek létezéséről Ophéliácska semmit nem tud, s a sorsom egyre inkább alá van rendelve azoknak a Mestereknek, akik nem engednek és nem bocsátanak meg semmit.” A szakítás után, amelyet Pessoa szerelmi sikereit féltékenyen figyelő Campos (aki titokban ugyancsak szerelmes volt Ophélie-ba, bár a lány „ki nem állhatta” őt) kitérő örömmel fogadott, a költő élete visszatért a régi kerékvágásba, a kávéházi beszélgetések, az egyre sietősebb türelmetlenséggel és mind reménytelenebb várakozással végzett írás, s az egyre nagyobb mennyiségben fogyasztott alkohol monotonájába.

Pessoa a *Minden, amit álmodtam* című mélabús verssel vesz búcsút Ophélie-tól, s ez a mélabú érződik a következő időszakban publikált versein is, közöttük az *English Poems I-II* és *English Poems III* két kötetén is, amelyet az 1921-ben, néhány barátjával együtt alapított kiadóvállalata, az *Olisipo* jelentetett meg. Az *Olisipo* következő kiadványa Almada Negreiros *A világos nap* fölfedezése című műve volt, amely után a kiadó és tevékenysége heves viták középpontjába került. Pessoa ezután, 1922-ben közreadja Ant3nio Botto *Dalok* címen összegyűjt3tt verseit, majd pedig Raul Leal *Istenít3tt Szodoma* című kötetét, amelyeket a rend3rség megjelenésük után rögt3n elkoboz, és hasonló sorsra jut Ant3nio Ferro valamivel kés3bb megjelent *Nyílt tenger* című kötete is.

Ant3nio Botto és Raul Leal kötetét els3sorban a szerz3k3k m3veib3l kiolvashat3 nemi elt3velyed3sek miatt bír3lj3k, s ebben a kamp3nyban igen jelent3s szerepet játszik a Lisszaboni Di3kok Akci3sz3vets3ge. Pessoa, aki az 1922 m3jus3gban megindított *Contempor3nea* című foly3irat 3.

számában megjelent írásában esztétikai meggondolásokból veszi védelmébe Botto klasszikus ihletésű, fiatal fiúk testét dicsőítő verseit, a vita elmérgesedése után Álvaro de Campos nevében *Erkölcsei intelleim* címmel politikai pamfletet ír, amelyben szarkasztikus hangon bírálja a rendőrséget és a portugál közerkölcs botcsinálta védelmezőit.

Pessoa rendszeresen és bőséggel publikál a *Contemporânea*-ban, amelyet – mivel az egykori költőtársak közül többen is a lap állandó munkatársai közé tartoznak – az *Orpheu* által megindított mozgalom folytatójának érez, noha vannak bizonyos fenntartásai a lappal szemben. Itt jelenik meg *Az anarchista bankár* című kisregénye, másfél tucatnyi verse, és itt teszi közzé barátja, Sá-Carneiro kiadatlan verseit is. A *Contemporânea*-ban közölt művei között vannak azok az 1922 novemberi, 4. számban *Portugál tenger* összefoglaló címmel megjelentetett versek is, amely később ugyanezzel a címmel *Üzenet* című kötetének egyik ciklusát alkotják.

Ezek az 1918 és 1922 között megírt versek Pessoa visszatérését mutatják a történelmi tematikához. A ciklus költeményeiben a költő olyan kimagasló portugál személyiségeknek állít emléket az Avis-családhoz tartozó Tengerész Henriktől, a portugál tengerhajózás megszervezőjétől egészen Magellánig és Vasco da Gama-ig, akik kiteljesítették a portugálok tengerek feletti uralmát, s így megteremtették a portugál világbirodalom alapjait. A ciklus utolsó versét Pessoa Sebestyén királynak szenteli, aki nem tengeri hőstetteinek, hanem a személye körül kialakult mítoszoknak köszönheti, hogy belekerült a tengert legyőző hajósok sorába. Miután nem tért vissza a tragikus Alcácer Quibir-i csatából, ahol nyomtalanul eltűnt, és a király nélkül maradt országot hatvan évre megszállták a spanyolok, Sebestyén alakját a portugálok Bandarra próféciáiban megjelenő „rejtőzködő” és „őhajtott” király titokzatos figurájával azonosították, s ennek nyomán, a spanyol elnyomás évtizedeiben egyre jobban terjedő misztikus tanítások mítoszt források köré. Az ilyen módon kialakuló *sebastianizmus* Manuel Bocarro Francês *A luzitán monarchia rövid története* című munkájából táplálkozva rövid idő alatt elsősorban értelmiségi körökben népszerű mítosszá válik. Bocarro Francês ugyanis Portugáliával kapcsolatban felveti a bibliai *Dániel Könyvé*-ből átvett „ötödik birodalom” gondolatát, amelyből kiindulva a XVI. század nagyhatású egyházi szónoka és írója, António Vieira atya *A jövő története* című munkájában

kidolgozza nagyszabású, egyetemes birodalmának elgondolását, amelyben IV. János király vezetésével zsidók és keresztények egy új egyházban egyesülnének. Ennek az univerzalista, portugál vezetéssel megvalósuló új birodalmi eszmének a hatására várja vissza Pessoa az „utolsó hajón” távolba vezetett Sebestyén királyt. A *szebastianizmus*-sal kapcsolatos korábbi tanulmányait megújítva, és az „óhajtott” királyt már az európai kultúrát meghaladó egyetemes atlanti birodalom gondolatával összekapcsolva foglalkozik írásaiban a portugál jövő kérdéseivel. Egy ezekben az évekből származó, kéziratban fennmaradt írásában leírja, hogy „mítoszteremtővé” szeretne válni, mert a mítosz „a legmélyebb misztérium, amelyet az emberiségből valaki megalkothat”, és elkezd dolgozni az *Ötödik birodalom* című hazafias-misztikus költeményén, amely végső formáját 1935-ben kapja meg.

Ennek az eljövendő szellemi birodalomnak a gondolata, amely olykor az *atlantizmus* eszmeköntösében jelenik meg, annyira foglalkoztatja Pessoa-t, hogy ettől az időtől fogva elgondolásait számos hosszabb-rövidebb tanulmányban illetve könyvben szeretné kifejteni, de mindez csak terv marad, mert ritkán jut túl a vázlatos és töredékes feljegyzéseken, mintha minden műve egyetlen roppant könyv részleteként jelenne meg, amely csak az utókor tudatában áll össze egyetlen teljes egészzé.

Pessoa 1910-es évek derekán kezdődő meghasonlása egy évtized múltával hozza csak meg végleges eredményeit. A modernista törekvéseket kísérő polgárpukkasztás, és az *Orpheu* utáni nosztalgia 1924-ben ér véget, amikor Pessoa Ruy Vaz nevű festő barátjával együtt megalapítja az *Athena* című, grafikailag igényesen kivitelezett „művészeti folyóiratot”, amely a klasszikus és hellenisztikus szellemiség közvetítése mellett tesz hitet első számától kezdve. Nem véletlen, hogy ennek a folyóiratnak a lapjain jelennek meg először nyomtatásban a Pessoa által kezdeményezett újpogány mozgalom költőinek, Ricardo Reis-nek az *Ódái* (a lap októberi, 1. számában), Alberto Caeiro *A nyájak őrizője* ciklusának versei és az *Össze nem tartozó költemények* (a lap 1925 januári és februári 4. és 5. számában), valamint Campos *Följegyzések egy nem-arisztotelészi esztétikához* című tanulmánya, amelyben – önmagához híven – az esztétika szépség elve helyébe az erő elvét állítja.

Az *Athena* – amely Pessoa legdédelgettebb terveinek a kiteljesítését szolgálta – az 1925 februárjában megjelent 5. számmal abbamarad. A fo-

lyóirat megszűnésében az életrajzírók (Robert Brechon és António Quadros) szerint szerepet játszott a költő édesanyjának márciusi halála, aki- nek mint a hozzá mindig legközelebb álló lénynek az elvesztését soha nem volt képes kiheverni. Talán ez a tragikus haláleset súlyosbította annyira a lelkiállapotát, hogy augusztus végén komolyan foglalkozik azzal a gondolattal, hogy hosszabb időre befekszik egy pszichiátriai klinikára, ahogy erről egy barátját augusztus végén írt levelében tudósítja.

Ugyanakkor sikert és elismerést is hoz ez az év. Egy végzős bölcsész- hallgató, José Régio, aki költőként és esszéíróként a Coimbra-ban meg- induló és a portugál modernizmus második nemzedékét maga köré gyűjtő a *Presença* című folyóirat egyik alapítója lesz, Fernando Pessoa-ról írja a diplomamunkáját, és ebben a jelen kor legnagyobb portugál költőjé- nek nevezi őt.

Az 1927 márciusában José Régio és João Gaspar Simões irányításá- val meginduló *Presença*, amely az elkövetkező évtizedben fontos szerepet játszik a portugál szellemi életben, az „élő irodalom” művelésének jegyé- ben visszakanyarodik az *Orpheu* nemzedékének törekvéseihez. Pessoa-t és társait mestereinek tekintve a portugál modernista szellemiség foly- tatójának vallja magát.

A *Presença* megjelenésével kezdetét veszi a Pessoa-kultusz első kor- szaka Portugáliában. Bár a folyóirat munkatársai közül néhányan művész- ként többre becsülik Sá-Carneiro-t, Pessoa-nak, mint kezdeményezések- ben gazdag mesternek és iránymutatónak a jelentőségét mindannyian elismerik, így Pessoa korlátlanul publikálhat a folyóirat lapjain, miköz- ben egymás után jelennek meg a költészetét elemző tanulmányok, s a lap egyik alapítója, João Gaspar Simões írja meg évekkel később, az első, túlzottan pszichologizáló felfogása és romantikus túlzásai ellenére is alapvető életrajzot Pessoa-ról.

Pessoa eközben – miután 1926-ban sógorával együtt megindítja a *Revista de Comércio e Contabilidade* című, havonta hatszor megjelenő kereskedelmi tematikájú kiadványt, amelynek cikkeit nagyobbrészt ő ír- ja – egyre inkább hallatja hangját politikai kérdésekben is. Az 1926 jú- niusi államcsíny után, amelyben felszámolják a köztársaságot, és Gomes da Costa után hatalomra kerülő Carmona tábornok kiépíti azt a katonai diktatúrát, amely előkészíti Salazar hatalomra kerülését, Pessoa először örömmel köszönti az autoritárius hatalmat. A Salazar által kiépített *Es-*

tado Novo ('új állam') azonban nincsen ínyére, és nemcsak több írásában módosítja korábbi nézeteit, hanem ironikus hangon bírálja Salazar alakját és politikáját is. A köztársaság felszámolását követő időszak politikai változásai újra a portugál nemzeti sorskérdések felé fordítják tekintetét, annál is inkább, mert Salazar hatalomra lépésével, akit nem tart karizmatikus személyiségnek, egyre sötétebb színben tűnik föl előtte a jövő, s belátható időn belül nem lát reményt az „óhajtott” király eljövételére. 1928 utolsó hónapjaiban több verset is ír az *Üzenet* című verseskötvénybe, megírja *Az előjelek* ciklus harmadik versét, amelyben Bandarra és António Vieira atya mellett harmadikként magát is elhelyezi a portugál jövődöntő megéneklő próféták sorában (noha a vers címében – szerénységből – nem szerepelteti a nevét). A *Harmadik* felcímű vers az egész életen át tartó várakozás hiábavalósága miatt érzett bánat érzését sugallja, akárcsak a hosszú ideig hallgató Campos ebben az időszakban írt versei. Már az 1926-os *Lisbon revisited*-ben ott kísért a feloldhatatlan vigasztalanság, egy eltékozolt élet értelmetlensége, amely az 1928-ban megírt *Trafik*-ban egyetemes érvényűvé válik, a következő évben megszületett *Álmatlanság* pedig már a végső kétségbeesés kifejezéséig jut el.

1929 szeptemberében Ophelia de Queirós kezébe kerül Pessoa fényképe, amelyen egy borospince pultja előtt állva éppen emeli a poharát – tanúságaként egyre elhatalmasodó alkoholizmusának. Az egy évtizeddel korábbi szerelem emlékeit még őrző Ophélia unokatestvére, Carlos Queirós költő révén egy fényképet kér Pessoa-tól, aki „in flagrante delicto” dedikációval ugyanezt a képet küldi el egykori szerelmének. Ezzel újrakezdődik a kapcsolatuk, amelynek a féltékeny Campos most is állandó szereplője. De néhány hónapos levelezés és föltehetően az intim kapcsolat megújítását célzó próbálkozások után minden magyarázat nélkül vége szakad a viszognak, mert Pessoa úgy érzi, semmi mással nem akar foglalkozni, csak költői terveinek megvalósításával.

Bár látszólag csak a saját munkája érdekli, és teljesen bezárkózik, 1930 őszen a költő mégis olyan különös történet részese lesz, amelyről máig sem döntötték el a Pessoa-kutatók, hogy a titokzatos erők együtthatásának az eredménye volt-e, vagy egy jól véghezvitt misztifikáció, amelyet Pessoa és a titkos tudományok iránt ugyancsak érdeklődő Ferreira Gomes nevű barátja készített elő.

Pessoa, mint erről már korábban szó esett, éveken keresztül foglalkozott az okkult tudományokkal és az asztrológiával, és komoly tudással rendelkezett ezen a téren. Így, amikor a kezébe került a híres angol mágus, Aleister Crowley önéletírása, észrevette, hogy az egyik horoszkóp hibás. Ezt hosszú és alapos levélben megírta a könyv szerzőjének, akit annyira meglepett az ismeretlen portugál költő jártassága az titkos tudományokban, hogy elhatározta, meglátogatja őt. Pessoa nem nagyon örült ennek a látogatásnak, de várta Crowleyt a kikötőben, és néhány napig a kísérőjéül szegődött Lisszabonban. Az angol mágusnak azután egyik pillanatról a másikra nyoma veszett: a Lisszabonhoz közeli Cascais mellett található „pokol szájának” nevezett természeti látványosságnál tett kirándulás során szőrén-szálán eltűnt. Utóbb hírek érkeztek arról, hogy Spanyolországban és Németországban látták őt, de titokzatos eltűnését Lisszabonban a Scotland Yard bevonásával rendőrségi nyomozás követte, amelynek során Pessoa-t is kihallgatták, s a rejtélyes esetről több lisszaboni újság is beszámolt. Ha a portugál költőnek volt is valami szerepe ebben a – meglehet közösen kigondolt és egyetértésben végbe vitt rejtelmes történetben –, amellyel – az *Orpheu* idejét felidézve – sokkolni akarták a lisszaboni közvéleményt, mindez csak röpké epizód lehetett az életében, mert ezekben a hónapokban újra sokat dolgozik az *Üzenet* versein, és nem utolsó sorban az 1928-ban újra elkezdett *A kétségek könyvé*-n, melynek írója, Bernardo Soares lassan elnyeri végleges alakját.

Bernardo Soares munkássága igen jelentős Pessoa életművén belül, a prózát író kishivatalnok, aki ebben a minőségében igen sokban hasonlít megalkotójához, mégsem kapja meg a *heteronim* státuszát a pessoa-i *coterie*-ben. Pessoa saját szavai szerint, bár Campos után őt érzi a legközelebb magához, Soares alakja mindig olyankor jön elő, amikor fáradt, vagy álmos, és ezért nincsen szellemi képességeinek teljes birtokában, ilyenképpen csak fél-*heteronim*-nek lehet őt nevezni. Ehhez a besoroláshoz az is hozzájárulhatott, hogy Pessoa nem tudta olyan egyértelműen elválasztani őt magától, mint a költő *heteronim*-eket, mivel véleménye szerint prózában nehezebb más hangon megszólalni, mint versben, azaz a szavait idézve: „A színlelés versben könnyebb, mert természetesebb”.

Az Aleister Crowley eset utózángéje volt, hogy Pessoa az angol mágussal folytatott beszélgetéseinek hatására megírja egyik legszebb ezoterikus költeményét, *Az utolsó varázslat*-ot, majd pedig lefordítja a mágus

Hymn to Pan ('Himnusz Pánhoz') című versét, amelyet 1951 októberében közöl a *Presença*. A következő év elejétől pedig elkezd közreadni *A kétségek könyvé*-nek újabb szövegeit, amelyek a folyóirat januári és júniusi számában jelennek meg.

Az 1952-es év Pessoa érett költészetének a csúcspontja, és António Quadros szerint ebben az évben éri őt az újabb meghatározó „Isten-élmény”. Orosz emigráns ismerősének, Eliezer Kamenezky-nek a verseihez írt előszavában is hangsúlyosan jelen vannak azok a problémák, amelyek abban az időben intenzíven foglalkoztatják. A kereszténység és a szabadkőművesség lényegének, a rózsakeresztességnek a kérdéseivel foglalkozik, miközben egymás után írja a rózsakeresztés szellemiségét tükröző (*Beavatás, Christian Rosencreutz sírjánál*, stb.), valamint a vallásos megismerés kérdéseit fölvető (*Lenn az Abiegno-hegy árnyán*) verseket. Ebben az évben próbál Pessoa életében először biztos állást találni magának. Szeptemberben beadja pályázatát a cascais-i Castro Guimarães Gróf Könyvtár könyvtárfelügyelői állására, de kérelmét elutasítják.

1953-ban kezdődik Pessoa franciaországi népszerűsítése. Tanulmányozója, Pierre Hourcade, a Coimbra-i Egyetem francia lektora, aki 1950-ban már megjelentetett a párizsi *Contacts* című folyóiratban egy cikket róla, most a *Cahiers du Sud* című marseille-i lapban mutatja be a költőt, és közread néhány Pessoa-versek a saját fordításában.

A következő esztendő elején Pessoa megírja a még hiányzó tíz verset, a szigorú, heraldikus rend szerint felépített *Üzenet*-hez, s a kötet még az év októberében megjelenik, mint a költő első önálló portugál verseskönyve. A munkáit mindig felibe-harmadába odahagyó költőtől meglepő ez az igyekezet. Egyes vélekedések szerint a Nemzeti Propaganda Államtitkárságának hazafias szellemű verses munkákra kiírt pályázatára szerette volna elkészíteni egész élete és költői műve summázatának is felfogható kötetét, mások szerint pedig egyre sürgetőbbnek érezte, hogy munkáit végleges formába rendezze, és előkészítse kiadásra – meglehet a közelgő vég homályos előérzetében. Tény, hogy a kötetlenséget egész életében, a mindennapokban és az alkotásban is mindennél többre tartó költő, aki nemcsak az állandó munkahely és a család robotjától rettegett, s ezért „szabadúszóként” élte le az életét, de még a saját terveinek megvalósításához szükséges rendszerességtől is megfutott, mert egy-egy izgató új ötlet kedvéért elhagyta már elkezdett munkáit (ahogy ezt az *Üze-*

net és *A kétségek könyve* több mint húsz évig tartó kihordása is mutatja, a számtalan tervezett, elkezdett de soha be nem fejezett nagyobb lélegzetű írásról vagy könyvtvervről nem is szólva), úgy látszik már valami kézzelfogható eredményre, bizonyosságra vágyott. Erről vallott egész addigi életének és magatartásának ellentmondó könyvtárosi pályázata, s az államtitkárság pályázatán való részvétel is.

A sors fanyar iróniája, hogy az államtitkárság pályázatokat elbíráló bizottsága (amelyben Pessoa több irodalmi ellenfele is ott volt) a terjedelme miatt nem találta alkalmasnak a 44 viszonylag rövid verset tartalmazó kötetet az első díjra, amelyet végül egy ismeretlen mozambiki pap-költő, Vasco Reis *Zarándoklat* című könyvének ítél. Pessoa csak a bírálóbizottság csendes tagja, az államtitkári funkciókat ellátó volt költő barát, António Ferro hathatós és gyors közbenjárására kapott a hivatalos első díjjal egyenlő összegű, 5000 escudo-s vigaszdíjat.

Azonban sem az elismerés, sem pedig ez az igen jelentősnek számító összeg nem változtatott lényegesen Pessoa életén. A mind jobban elsötétülő kedélyű, számos testi bajjal küzdő Pessoa egyre többet iszik (bár kortársainak beszámolója szerint sem a bor, amelyre még 1908-ban szokott rá, amikor az alentejo-i Portalegre-be ment nyomdagépet vásárolni, sem pedig a nagy mennyiségben fogyasztott pálinka nem látszott meg rajta soha, mi több, a munkaadói jóindulatúan elnézték, ha olykor ki-kiment valamelyik közeli italmérésbe, mert utána sokkal nagyobb hatékonysággal végezte a munkáját), és annyira beletemetkezik az írásba, hogy külső megjelenését és emberi kapcsolatait is elhanyagolja. Eközben úgy érzi, eljött a számvetés ideje. 1955. január 13-án és 20-án barátjának, Adolfo Casais Monteiro-nak írt két levelében összefoglalja mindazt, amit el kell mondania *heteronim* költőtársakat teremtő lelki alkatáról, *heteronim*-jeinek megszületéséről, és irodalmi személyiségéről. A levélben külön fejezetet szentel az okkultizmushoz való viszonyának, mintegy kulcsként a saját nevében írt versek értelmének felfejtéséhez, és értelmezéséhez. Ugyanennek a végső összegezésnek a jegyében születhetett meg március végén írt „életrajzi jegyzete”, amelyben „reakció-ellenes konzervatív”-nak, a katolicizmussal szemben álló „gnosztikus keresztény”-nek, a „Templomos Rend lovagja”-nak mondja magát.

Befelé fordulása ellenére érzékenyen figyeli a politikai élet alakulását. Tiltakozik a titkos társaságok betiltása és az erősödő cenzúra miatt, és

több szatirikus verset is ír Salazarról, akinek a politikájával annyira elégedetlen, hogy tiltakozásul nem megy el az *Üzenet*-ért kapott díj átadására, mert azon a diktátor is jelen van.

Művei kiadásának az előkészítésén is dolgozik, de igen lassan halad, mert belevész az újabb és újabb tervekbe. Ennek a komótos készülődésnek nemcsak az igen rossz állapotban lévő költő fizikai és szellemi erejének, munkaképességének hanyatlása lehet az oka, hanem az is, hogy úgy érzi elegendő ideje van még – elkészíti ugyanis saját horoszkópját, amely szerint még két éve van hátra az életből. Tragikus anekdotába illő történetet ad közre ezzel kapcsolatban L. C. Taylor, a költő angol életrajzi írója, amikor a költő egy asztrológiában jártas barátjának, Raul Lealnak a közlésére támaszkodva elmondja, hogy Pessoa megmutatta neki ezt a horoszkópot, s Raul Leal átnézve a számításokat, látta, hogy a költő tévedett halálának időpontjában, amely jóval korábbra várható. De, mint mondta, nem volt szíve figyelmeztetni őt tévedésére.

Pessoa-nak 1935 november elején súlyos rohama van, hosszú ideig fekszik eszméletlenül a lakás egyik mellékhelyiségében, mire észreveszik, és kihozzák onnan. De az orvos hiába figyelmezteti, hogy ne igyon. November 28-án egy újabb roham nyomán annyira súlyosodik az állapota, hogy a Bairro Alto-ban lévő Szent Lajos Kórházba szállítják, ahol két nap múlva, november 30-án meghal. Utolsó szavai, amelyeket a betegágyánál virrasztó João Gaspar Simões jegyzett fel, legendássá váltak: „Holnap ebben az órában, vajon hol leszek?”, mondta.

Fernando Pessoa-t december 2-án, 11 órakor temették el a Prazeres temetőben álló családi kriptába, Dionísia néni mellé. Innen szállították át hamvait 1985. június 13-án, halálának ötvenedik évfordulóján, a születése napján, a lisszaboni Belém városrészben lévő Jeromos Kolostorba, ahol Vasco da Gama és Camões hamvai is nyugszanak. Sírkövén három heteronim költőtársának a neve is szerepel.

* * *

Pessoa-életrajzunkban, legfőképpen terjedelmi okokból, nem térhettünk ki kellő alaposággal mindenre, így az életrajz olvasója előtt talán homályban maradtak bizonyos részletkérdések. Hogy az esetleg föltámadó

érdeklődés kielégítését megkönnyítsük, a mellékelt bibliográfiában fölso-roljuk azokat a magyarul jelenleg hozzáférhető írásokat, tanulmányokat és elő- illetve utószavakat, amelyeket haszonnal forgathat az egyik vagy másik részletkérdésre kíváncsi olvasó.

1. Nemes Nagy Ágnes a *Nagyvilág* c. folyóirat 1964/8. számában megjelentetett négy Pessoa fordítását rövid bevezető kíséri, amely kuriózumként érdekes a portugál költő megismerése szempontjából.
2. Somlyó György, aki a hatvanas évek derekától fogva dolgozik 1969-ben megjelenő Pessoa-fordításkötetén a *Nagyvilág* 1968/12. számában *A költőparadoxon (Fernando Pessoa egy verséről)* címmel elemzi az *Autopsziográfia* című verset. Ez a rövid, briliáns eszme-futtatás már föltételezi Pessoa minimális ismeretét, mert a költői pályarajz ilyenkor megengedhető bemutatását elhagyva a tanulmány írója az elemzendő költeményre összpontosítja figyelmét.
3. Somlyó György fordításában és utószavával jelenik meg 1969-ben, az Európa kiadó gondozásában az *Ez az ősi szorongás* című, Pessoa válogatott verseit tartalmazó kötet, amelynek utószava igen hasznos a Pessoa-i *heteronímia* megértése szempontjából. A mára már elérhetetlen kötet anyagát a Magvető könyvkiadó 1998-ban, változatlan formában megjelentette.
4. Somlyó György a *Philoktétész sebe (Bevezetés a modern költészetbe)* c. könyvében (Gondolat, Budapest, 1980) a modern európai költészet kontextusában helyezi el Pessoa költészetének problematikáját. A könyv 38., 64. és 341. oldalán idézi a portugál költőt.
5. Az *Arc többes számban* című a Helikon Kiadónál (Budapest, 1988) megjelent Pessoa válogatás utószava néhány apró mozzanattal gazdagítja az előző válogatott kötet utószavában felvázolt Pessoa-képet.
6. A *Nemzet, emberiség, isten* című, a Kráter Kiadónál (Budapest, 1991) napvilágot látott kötet Pessoa elméleti írásaiból közöl válogatást, előszava segít a közölt írások jobb megértésében. A Pessoa-i életmű értelmezését segíti az *Önelemző és elméleti írások* (Íbisz, Budapest, 2001) című válogatás anyaga, valamint bevezetése.
7. Az *Üzenet* című, az Ictus Kiadó gondozásában (Szeged, 1994) megjelent kötet előszava valamint Almeida Faria *A hódító* című regényének

(Íbisz, Budapest, 1995) utószava segítséget nyújthat a Sebestyén-mítosz jobb megértéséhez.

8. *A kétségek könyvé*-nek két kötetét (Íbisz, Budapest, 1998) kísérő bevezető tanulmány, valamint jegyzetek Pessoa fél-*heteronim*-je, Bernardo Soares jobb megismeréséhez járulnak hozzá. Hasonlóan hasznos olvasmány Alberto Caeiro *A nyájak őrizője* című, bevezető tanulmánnyal kiegészített kötete is (Íbisz, Budapest, 2001).

9. A portugál történelem, ha mégoly felületes, megismerésében segíthet David Birmingham: *Portugália története* című könyve (Pannonica, Budapest, 1998).

A Pessoa-életrajz megírásához felhasznált fontosabb könyvek és tanulmányok:

1. João Gaspar SIMÕES: *Vida e Obra de Fernando Pessoa*. Bertrand Editores, Lisboa, 1982.

2. António QUADROS: *Introdução Cronológico-Biográfica*. In *Obras de Fernando Pessoa*. Lello & Irmão Editores, Porto, 1986. vol. I, pp. 13-109.

3. António QUADROS: *Fernando Pessoa – vida, personalidade e génio*. Publicações Dom Quixote, Lisboa, 1988.

4. Ángel CRESPO: *A vida plural de Fernando Pessoa*. Bertrand Editora, Venda Nova, 1990.

5. Teresa Rita LOPES: *Pessoa por Conhecer I-II*. Editorial Estampa, Lisboa, 1990.

6. Octavio PAZ: *Unknown by Himself*. In *A Centenary Pessoa*, Ed. Carcanet, Manchester, 1995. pp. 3-20.

7. C. TAYLOR: *Life and Times*. In *A Centenary Pessoa*, Ed. Carcanet, Manchester, 1995. pp. 115-158.

8. Robert BRECHON: *Estranho Estrangeiro*. Quetzal Editores, Lisboa, 1996.

* * *

Jelen válogatásunkban Pessoa „saját maga” verseinek csupán egy részét adjuk közre, tiszteletben tartva a költőnek azt az elgondolását, hogy tervei szerint a saját verseit *Cancioneiro* (‘Daloskönyv’) címen három vagy

öt kötetben akarta megjelentetni, ahogy erről João Gaspar Simões-nek 1932. július 28-án írt levelében említést tesz. Másutt száz oldalas vagy százhusz verset tartalmazó kötetről szól, de az általunk hozzáférhető anyagban nem találtunk tényleges utalást arra, hogy mely versek szerepelnének ezekben a kötetekben. Ezért, a kortársak tanúságára építve, az Ática kiadó Luís de Montalvor és João Gaspar Simões által gondozott Pessoa-kiadásának első kötetében található versekből indultunk ki a jelen magyar kiadás anyagának válogatásakor. A lefordításra kerülő versszövegeket azonban a ma legmegbízhatóbbnak tartott António Quadros válogatás, *Obras de Fernando Pessoa* (Lello & Irmão Editores, Porto, 1986), Maria Aliete Galhoz *Fernando Pessoa: Obra Poética* (Editora Nova Aguiar, Rio de Janeiro, 1997) című válogatása és részben Pessoa versei kritikai kiadásának az 1934–35-ben írt költeményeket közreadó *Poemas de Fernando Pessoa I* kötete (Imprensa Nacional–Casa da Moeda, Lisboa, 2000) alapján rögzítettük. Az eredeti versek megírásának illetve megjelenésének időpontját, amely elég sok esetben eltér az eddigi Pessoa-kötetek dátumozásától, António Quadros nyomán közöljük. A publikált versek esetében csak a folyóirat nevét, a megjelenés évét és hónapját adtuk meg. Kötetünkben a jelen magyar könyvkiadási gyakorlatban talán szokatlan megoldáshoz folyamodtunk, mivel szeretjük volna, ha legalább Pessoa „saját maga” minél több hangon szólal meg, hogy megközelítőleg pontos képet lehessen alkotni költészetéről: egy-egy versének minden rendelkezésünkre álló, megfelelő színvonalú fordítását közreadjuk kötetünkben.

Budapest, 2001. szeptember

Pál Ferenc

Boldog hajók, kik csöndes révre letek

Ó naus felizes que do mar vago

Boldog hajók, kik csöndes révre letek
A tenger éji útjait bejárva,
A vész nyomán, ha hajnal fénye leng –
Szívem halott tó, melynek partja mellett,
A bús vizek fölött, álomba zárva,
Egy középkori várkastély mereng.

S e kastélyban, hol álmodik bolondul,
Nem tudja, ó, a hókarú, a halvány,
Szép várúrnő, kit lankadt búja nyom,
Nem tudja, hogy van kikötő amott, túl,
Honnan sötét hajók, halkan suhanván
Indulnak útnak minden hajnalon.

A kastélyról se tud, hol egyre bágyad,
S hol álmodik... Szerzetes lelke holt ág:
Nem érzi azt, mi test, mi durva, póre...
S amíg borongva önmagába árad,
Jönnek a vízen, messze, tárt vitorlák,
Hajók a középkori kikötőbe...

1910. június. 10.

Szőnyi Ferenc fordítása

ELEMZÉS

ANÁLISE

Oly elvontan létezik a lényed,
Hogy míg elnézlek, s fürkészem szemed
Két szememmel, képed szertefoszlik,
És nem őrzök meg belőle semmit:
Szemem elől a tested ellebben,
Csak képzete marad itt előmben,
Oly közel, ha úgy hiszem, hogy nézlek,
S magam úgy tudom, hogy tudlak téged,
E tudásban ön-lényem nem érzem.
S így, hogy téged már nem is lát szemem,
A benyomás képzetét hazudom,
S álmodom – nem látva-tudva rólad –
Hogy látlak, s hogy vagyok, és mosolygón
Nézem bús, benső homályvilágom,
Hol álmodva érzem a valómat.
Mely álom, s kevéske élet.

1911 december

Pál Ferenc fordítása

LÉLEKHARANG

DOBRE

A szívemet megragadtam,
Tenyerembe beleraktam.

Néztem őt, mint aki nézne
Homokszemre, falevélre.

Néztem félénken, merengve,
Mint a holt a sírverembe' ;

Megindultan, puszta lélek
– Álom ez és kicsit élet.

1913. január 20.

Déri Balázs fordítása

ALKONYATI BENYOMÁSOK

IMPRESSÕES DO CREPÚSCULO

Mocsarak tüzelik fel a vágyat aranyszín lelkemben...
Távol kongása Másfajta Harangoknak... Alkonyfényben
Sápad a szőke búza... Lelkemben a hús borzongása kél,
Annyira egyazon minden Óra!... Lebben a pálmalevél!...
Levélszemével csöndünkre figyel... Egy kósza madár
Dalának vékonypéNZű össze... Pang s feledve vár
A kék... Vágy néma sikolya fogja karmába az Órát!
Mily ámulás vágyik itt bennem másra, mint amit sirat!
Nyújtom kezem a túlhan iránt, s eközben már látom,
Nem az után vágyakozom, amit elérne karom...
A Tökéletlenség cimbalmai... Ó, milyen ódon
Az Óra, mely ön-Idejéből kizökkent! Tengerparton
Visszazúduló hullám sodorja elhagyott énem,
Lehanyaglok, s felidézve ott-lévő Magam elfeledem!...
Lecsorgó fénykoszorú, áttetsző, mert Volt, pusztán enyém...
A Titok másnak mutatott meg... Dacomra hull a holdfény...
Az őrszem mereven áll – a lándzsáját, mely túlnő rajta
Keményen a földnek veti... Mire jó ez... A nap unalma...
Bizarr liánok Órái nyalogatják a Túlnanokat...
Égaljak hunyt szemmel néznek a térre, hol hamis kötések...
Jövendő csöndek ópiumharsonái... Sok hosszú fogat...
Távolban felrémlő kapuk... fák között... micsoda méreg!

1913. március 29.

Pál Ferenc fordítása

(Megjelent az *A Renascença* c. folyóiratban, 1914 februárjában.)

KÉPTELEN ÓRA

HORA ABSURDA

Hajó a csönded, duzzadnak a vitorlavásznak...
Az árbocok kis zászlain szellőcske játszik: mosolyod...
E csönd és benne mosolyod lajtorja, gólyaláb csak,
Éden-közelbe rajtuk, ím, felmagasodhatok.

Szívem amfora, lezuhan, szétesik száz darabra...
Szilánkjait egy sarokban csönded őrzi hűségeesen...
Rád-gondolásom holttetem, tenger partra kavarta,
Képtelen vászنام vagy, rajta fals színekkel művészetem...

Tárd ki az összes ajtót, a szél hadd seperje
Ki a sok szalon-tunyaság szülte eszmét, lila párát...
A dagály tölti meg nagy barlang-öblü lelkem, s egy eszme,
Hogy eléd álmodhatom tarka bohócok karavánját...

Matt fényű arany-zápor zuhog... Nem kinn... Idebennem...
Vagyok az Óra, merő riadtság részem, égészem...
Egy szegény özvegy, ki sose sír, lakja figyelmem...
Égyetlen csillag sem égett bensőmben az égen...

Súlyos az égbolt, mint a tudás: nem érsz soha partra...
Ritka eső, üres is... Múlt idő ez a mostani Óra...
Nincs medred, mint a hajónak!... Önmagaddal
Még hasonlottál, tekinteted káromlás, oly iromba...

Múló óráim szénfekete jáspisból faragva,
Görcsös vágyaim sose látott márványba metszve,
Kínna vidulok: se kínja nincs, se vigalma,
S kifordított jószágom nem rossz, se jó: az se, meg ez se...

Liktorok vesszőkötegei az út mentén kihajtanak...
Keresztes hadakig a harci zászlók el sem jutottak,
Barikádokba kőnek rakták a fólíánsokat...
Gyilkos, erős fű nőtt talpfái közt vonatoknak...

Vénséges vén ez az óra!... Kifutott minden vitorlás!
Holt kötél, vitorlafoszlány mesél a homokzátony
Tetején Messzi Délről, honnan álmainkba szorongás
Áramlik, s még több bevallatlan, bevallhatatlan álom...

Romos kastély... Kihalt park... Szökőkút fájó magánya:
Víz nem lövell... Az úton járók fel rá sose néznek,
Ki ez őszi helyen jár, réved a múltba, önmagába...
Kézirat ez a táj, a legszebb mondatnál szakad épp meg.

Az a nő összetört minden kandelábert tébolyodottan,
A tóba szórta szennyes levelek garmadáját...
Lelkem a láng, mely kandelábereken már sose lobban...
Riadt vágyam szellője a baljós víztől mit kíván hát?

Mért vagyok ily kedveszegett, beteg?... Holdvilágnál az összes
Nimfa pőréen hever le... A hajnallal már útra kelnek...
Elzsongító csened, mint hajótörés gondolata, környez,
S hangod nyomán színlelt Apolló lantja rezgett...

Pávafarkak be nem borítják az ősi kertet nagy szemekkel...
Ma az árnyak is szomorúbbak... A földön szerteszörtan
Dajka-ruhák, s valaki lépteinek visszhangja cseng fel
Zokogva a lassan összezáruló fasorban...

Lelkemben minden naplemente egybeolvadt...
Fagyos talpam alatt üde volt füve minden mezőknek...
Tekintetedben felszáradt eszméje nyugalomnak,
S ezt meglátni benned – képe hajótlan kikötőknek...

A te csended hegytaréj arcéle, napfényben lánghol!
Minden királylány érzi, elszorul összepréselt keble...
Napraforgót látni a kastély legszélső ablakából,
S az álom, hogy vannak mások is, fátyol az érzékekre...

Lenni, s nem lenni!... Ó, ketrecbe született oroszlánok!...
Harang bong az Odatúli Völgyben... Közel a messze?...
Tanterembe zárt gyermek, körötte felcsapnak a lángok...
Mért, hogy nem Dél az Észak?... Mi is van felfedezve?...

Félrebeszélék... A gondolat-sor megszakad... Nézlek...
Csended vakságom... Elnézlek, álmodom már...
Rőt formákba, kígyó-alakba gondollak bele téged,
Gondolatod nem egyéb felrémlő borzalomnál...

Miért ne vesselek meg? S mért tegyem, ha hiába?...
Hadd ne vegyek rólad tudomást... Csended becsukódva
Heverő legyező, szépséges szép lenne kitárva,
De szebb, ha ki sem nyitom, bűnbe ne essen ez Óra...

Sok mellen összefont kéz jégcsap-hideg máris...
Több virág fonnyadt el, mint ahány volt a kertben...
Szerelmem irántad csend-kövekből katedrális,
Az álom-lépcsőnek csak vége van, nincs kezdete bennem...

Valaki belépne az ajtón... A levegő elmosolyodna...
Özvegy szövönők szőnek szüzeknek szemfedőket...
Csömöröd egy még eljövendő asszonynak szobra,
A krizantémok illata is magukra hagyná őket...

Le kell törni a szándékokat, ha híddá magasodnak,
Öltöztessünk idegenségbe minden eföldi tájat,
Erővel egyenesítsük ki ívét a horizontnak,
Mint hegyek gyomra, nyögjük, hogy élni mily gyalázat...

Oly kevesen kedvelik a nemlétező vidékeket!
Kedvünket szegi, hogy ránk ugyanaz a világ les holnap!...
Hallom csöndedet, bánat felhői, tünjetek!
Bukott angyal, te, éjszín dicsfény mosolyod és unalmad.

Dús délután száll alá, önmaga anyja, nénje...
Az ég csorbult, széles mosoly, eső elűzve.
A tudat, hogy tudok rólad, ma ima-féle,
Tudásom mosolyodról: virág, mellemre tűzve...

Bár messzi üvegablak két figurája lennének!...
Bár kettőnk egy dicsó lobogó két színe lenne!...
Zugban fejenincs szobor, poros keresztelődmedencék,
Vert hadak zászlaja, rajta a jelszó: *Fel, győzelemre!*

De min vívódom?... Azért van tán arcod, nyugalmad,
Hogy tunyaság, csömör ópiumával gyötörjön...
Nem tudom... örült lelkem idegen önmagamnak...
Távolról szeretlek, egy álmokon túli földön...

1913. július 4.
Lackfi János fordítása

LEMONDÁS

ABDICAÇÃO

Végy, ó örökös éj, karodba engem
S fogadj fiadnak.

Oly király vagyok,
Ki önnön jószántából túladott
Trónján, mely álma és unalma egyben.

A kardot, mely túl súlyos már kezemben,
Vegyék át nyugodt, férfias karok;
Jogart, koronát – mindent kinthagyok
A benyílóban, csorbán és repedten.

Páncélingem, e semmire se kellő,
Sarkantyúm, e hiú ütemre pengő,
A lépcsőház jeges zugán maradt.

Testem-lelkem királyságát letéve,
Beolvadok a néma, ősi éjbe,
Akár a táj, mikor meghal a nap.

Somlyó György fordítása

LEMONDÁS

Véggy, mély és örök éj, karodba engem,
Nevezd fiadnak,
 mint olyan királyt,
Ki könnyű szívvel, önként hagyta rád
Trónját, mely álma s terhe volt is egyben!

Nehéz kardom, amelyhez lassú lettem,
Megfontolt ifjú karnak adtam át,
A megúnt kormánypálcát s koronát
Törötten az előcsarnokba tettem.

Láncingem, mely már semmire se kellett,
Sarkantyúmat, mely hitvány módra pengett,
Rábíztam a hideg lépcsőfokokra.

A test s a lélek rangját földre téve,
Beolvadok a néma, ősi éjbe,
Ahogy az esti táj tér nyugovóra.

1915

Hárs Ernő fordítása

(Megjelent a *Ressurreiçã*o című folyóiratban, 1920. februárjában.)

Falvacskám messzi harangja!

Ó sino da minha aldeia...

Falvacskám messzi harangja!
Zenéje az égbe' kereng,
A nyugalmat hogy fölkarolja,
Hogy fáj, hogy a lelkembe zeng.

Amilyen szomorú az élet,
Oly hosszú és halk ez a hang,
Mint távoli, régi ütések
Visszhangja, úgy szól a harang.

És hogyha közletről is látom
És hallom – régóta kísér –,
Olyan nekem, mint az az álom,
Mely messzebb, a lelkemig ér.

Mert ha nekizeng a harangszó,
S már fönn remeg, égi varázs,
Oly távol a múlt, messzehangzó,
S közelebb a vágyakozás.

Kukorelly Endre fordítása

Kicsiny falum harangja,

Kicsiny falum harangja,
Úgy fáj a csendes estben,
Amint giling-galangod
Kondul, betölti lelkem.
Oly lassan zeng a hangod,
Amily bús itt az élet,
Rejtik már mind a többi
A legelső ütések.

Bármily közelről érints,
Mikor tovább bolyongok,
Csak álom vagy te bennem,
Távol lélekbe oldott.

A tágas égre rezgő
Bim-bam, ha bongva felzeng,
Érzem, múltam enyészik,
S nosztalgám közelget.

1915

Lackfi János fordítása

(Megjelent az *A Renascença* c. folyóiratban, 1919-ben.)

TÜL-ISTENEN

ALÉM-DEUS

I. / A MÉLYSÉGBŐL

ABISMO

Nézem a Tejo-t, s eközben
Nézve nézni elfelejtek,
És ez megüt, visszadöbbszent,
Tükröt tart tünődésemnek –
Mi az, hogy folyó és folyik?
S ki nézi és gondolkodik?

Semmivé szakad hirtelen,
Üres lesz hely és pillanat.
Összezuhan e semmiben,
Lyuk lesz bennem a gondolat.
Minden – én s az egész világ –
Így lesz önmagából kizárt.

Így veszik el lét s jelenlét,
Ha a tudat egyberakja.
Nem lélegezhetem lelkét
Névnék, eszméknék magamba,
Sem a földbe és egekbe.

És rádöbbenek Istenre.

II. / TÚL VAN

PASSOU

Túl van Mikoron, Miérten,
Eltúnt túl az Eltűnésen...
Hullámzik az Ismeretlen:
Mozdulatlan, meg se rezzen...

Csordultig telt Hiány – soha
El nem felejtí, hogy nincsen...

A világ az ő lábnyoma...
Az ő árnyéka az Isten...

III. / ISTEN HANGJA

A VOZ DE DEUS

Egy éjben csillogó hang,
A Kint mélyén hallgatom...
Ó, Mindenség: én magam...
Oh, öröm és borzalom,
Hogy a lámpás kilobban,
Mely vezetett utamon!

Belül név- és gondolat-
hamu, s a hang: *Ó, világ,*
Benned nézem arcomat...
Visszhang vagyok, önmagát
Szorzó – sötét fénykutak
Mélyén Isten maga vár.

IV. / A MÉLYBEHULLÁS

A QUEDA

A világról szőtt ideákból

Kiestem...

A semmi fénylik odaátról,

Hol nincs Én, s nincsen Odaát sem...

Káosz – a puszta semmi héja,

Fogalmak között üres hely...

Fokok nélküli Tökéletes Létra...

Látomás, nem látszó színekkel...

Túl-Istene! Túl-Istene! Fekete csend...

Az Ismeretlen villanása...

Lélek, minden mást jelent,

S még az is csupán célzás másra...

V. / TESTETLEN KÉZ MAGASBA EMEL EGY KARDOT

BRAÇO SEM CORPO BRANDINDO UM GLÁDIO

A fa között, és hogy látom a fát,

Hol van hát az álom?

És a hídnak melyik oldalát

őrzi Isten?... Rámhull szomorúságom,

Mert a híd íve, nem tudom,

Nem a láthatár-e vajon...

Az élő és az élet között

A folyó mely irányba folyik?

Itt egy fa, levelekbe öltözött,

A Fához mily gyökérrel kapaszkodik?

Galambok röpködnek a galambdúc körül,

Van-e, mit a csapat mindig jobbról kerül?

A nagy Térköz, Intervallum: Isten,
De mi és miközött tehát?
Szavam között, s miről nem szólok mit sem,
Ki vagyok? Ki az, ki életemre lát?
Tévelygek... S a dúc ott, a magasba lökve,
A galamb mellett van, vagy körülötte?

[1913 ?]

Vaskó Péter fordítása

(Ezt a verset Pessoa az *Orpheu* 3. számában szeretne volna közre-
adni. Az 1915-ös év derekára tervezett folyóiratszám azonban nem
jelent meg.)

RÉZSÚTOS ESŐ

CHUVA OBLIQUA

I.

Átlengi ezt a tájat az álom egy végtelen kikötőről
Virágok színezik át nagy hajók vitorláit
Ahogy indulnak a mólótól, árnyékként húzva maguk után a vízen
Ama réges-régi napfényben fürdő fák körvonalait...

A kikötő, amiről álmodom, komor és halovány
És, noha innen nézve tele napfényel a táj...
A lelkemben ez a mostani nap komor kikötő csak
És a napfénytől ragyogó fák a kikötőből kifutó hajók...

Kétszeresen szabadon, hagytam, merüljenek csak el a tájban...
A móló tömege, szabályos és csendes országút,
Fölkél most, mint egy fal, fölmered,
És a hajók a fák törzsében úsznak el
A függőleges horizonton,
Köteleik mint levelek hullanak egymás után a vízbe...
Ha álmodom, nem tudom, ki vagyok...
Áttetsző lesz hirtelen a kikötő tengervize,
És látom alant, mint óriási, széthajtott nyomatot
Az egész tájképet, fák sorát, a kikötőben parázsló országutat,
És a kikötőnél is régibb, ógörög hajó árnyékát elhaladni
Kikötői álom és a között, ahogy ezt a tájképet nézem
És mellém ér, belémhatol,
És a lelkem másik felére kerül...

II.

Fénnyel teli a templom ebben a mai esőben,
És minden kigyúló gyertya az ablakot verő több s több eső...

Mily nagy öröm hallgatni az esőt, kivilágított templom ez itt,
Kintről az üvegablakokat nézni, bentről hallgatni az esőkopogást...

A főoltár ragyog, csak alig látom a hegyeket,
Az oltárterítő aranyának ünnepi fényét az esőn keresztül...

Fölzeng a kórus éneke, a latin zeng és a szél,
rázza az ablakokat nekem
Az eső surrogását érzed, ha zeng a kórus...

Egy autó a mise, tovahalad
A hívők között, akik letérdelnek, érzik, szomorú ez a mai nap...
Hirtelen föltámad a szél, a nagy ragyogásban
A katedrális ünnepe s az eső zaja elnyel mindent
Míg végre csak a víz-anya messzibe vesző hangját hallani
Az autókerekek zajával együtt...

És kihunynak a templomi fények
Az elálló esőben.

III.

E papír belsejében az egyiptomi Nagy Szfinx álmodik...
Írok – és áttetsző kezemen át megjelenik nekem,
És piramisok emelkednek a papírlap sarkain...
Írok – megzavar, hogy tollam hegyén
Keopsz király arcélét látom...
Megállok hirtelen.
Az idő-szakadékba hullok alá,
Minden sötétbe borult...
Miközben egy lámpa tiszta fényénél rovom e sorokat,
piramisok alá vagyok temetve,
És tollam vonásaival egész Egyiptom nehezül rám...

Hallom belül nevetni a Szfinxet
A papíron futó tollam hangja ez...

Átüt engem, hogy ne lássam őt, egy roppant kéz,
A hátam mögé, a mennyezet sarkába söpör mindent,
És a papír fölött, amire írok, a papír s a tollam között
Fekszik Keopsz király teteme, tágranyílt szemekkel nézve engem,
És ott fut a Nílus egymást keresztező pillantásaink közt,
Föllobogózott hajók boldogsága imbolyog
Ebben a szórt átlóban
Közöttem, s a között, amit gondolok...

Keopsz király temetése, óranyban és Bennem!...

IV.

Micsoda csörgődobok ennek a szobának a csöndje!...
A falak Andalúziában...
A fény rideg ragyogásában érzéki táncok...
Hirtelen az egész, a mindenség megáll...
Megáll, tovasiklik, kitisztul...
És a mennyezet egyik sarkában, jóval távolabb attól, ahol ő van,
Titkos ablakokat nyitnak fehér kezek,
Ibolyacsokrok hullnak alá,
Mert tavaszi éjszaka van odakint
Fölöttem, lehunyva szemem...

V.

Körhinta-lovak forgása a nap...
Fák, kövek, hegyek járnak a táncot nem is mozdulva bennem...
Hibátlan az éj, kivilágított búcsú, holdfényes a napsütötte dél,
Vásár fényei zajognak a kis tanya kertjének falaiból...
Hasas cserépkorsókat cipelve fejükön lányok csapatai
Mennek odakint, eltelvén csak azzal, hogy fölöttünk a Nap,
A vásárt járó emberek nagy, egymáshoz szoruló
csoportjai keresztezik útjaikat,
Az emberek összekeverednek a sátrak fényeivel,
az éjszakával, a holdfényel,

És találkozik, egymásba folyik a két csapat,
Míg csak eggyé nem válnak, mely mind a kettő...
Vásár, vásári fények és a vásárt járó emberek,
És az éjszaka, ahogy fölragadja, levegőbe emeli a búcsút,
A Nappal teli fák lombjai fölött járnak,
Napsütéstől fénylő sziklák alatt,
A lányok fején billegő korszók mögött bukkannak elő,
És ez a tavaszi táj, a Hold a búcsú fölött,
Az egész búcsú, lármával és csillogással e
verőfényes napon nyugszik...

Hirtelen valaki, mintha szitában, megrázza e kettős órát,
És a kért valóság pora összekeveredve,
Kikötők rajzaival teli kezemre hull,
Induló nagy hajókkal, melyek nem tervezik, hogy visszatérnek...
Fehér és fekete arany pora ujjaimon...
Annak a lánykának léptei a kezem, aki odahagyja a vásárt,
Egymaga van, és elégedett, akár a mai nap...

VI.

A karmester lendíti a pálcát,
És ernyedten, szomorúan feltör a zene...

Észembe jut gyermekkorom, az a nap
Amikor egy házacská körül, a kert fala tövében játszottam
Nekidobva a labdát a falnak, mely egyik oldalon
Surranó zöld kutya volt, s a másikon
Sárga zsokéjával szaladó kék ló...

Folytatódik a muzsika: lám csak, gyermekkoromban
A karmester s közöttem egyszerre ott a fehér fal,
Jön-megy a labda, egyszer zöld kutya,
Egyszer pedig kék ló sárga zsokéval...

Az egész színház, az én kis kertem, gyermekkorom
Ott van mindenütt, a labda száll és zenél,
Szomorú és borongós zene, sétál a kertben
Zöld kutyának öltözve, sárga zsokévá alakulva...
(Oly sebesen jár a labda közöttem és a zenészek közt...)

Nekihajítom hát gyermekkoromnak, és a labda
Átrepül a sárga zsokéval, zöld kutyával
És kék lóval játszó, lábamhoz zsugorodó
Színház fölött, átszáll a kiskert
Fala fölött... A zene labdákkal dobálja
A gyermekkorom... A kertfal a karmesteri pálca
Intéseiből, zöld kutyák, kék lovak
És sárga zsokéék zagyva körforgásaiból készült...

Az egész színház zenéből való fehér fal,
Amely a gyermekkor utáni vágyakozásom nyomán
Zöld kutya fut, és kék ló sárga zsokéval...
Egyik oldalról a másikra, jobbról balra,
Onnan, ahol fák vannak, és az ágak közt,
A lombok mellett muzsikáló zenekarok,
Oda, hol labdák sorakoznak a boltban, ahol vásároltam,
És emlékeim közt mosolyog a boltos...

És, mint leomló fal, véget ér a zene,
A labda félbeszakadt álmaim lejtőjén gurul,
A kék ló hátáról az elsötétülő sárga zsoké-karmester
Köszönetet mond, letéve egy falhasadékba a palcát,
Meghajol mosolyogva, fehér labdával a fején,
Fehér labdával, mely legurul, eltűnik a háta mögött...

1914. március 8.
Kukorelly Endre fordítása

A gondolatom folyó a föld alatt.

Meu pensamento é um rio subterrâneo

A gondolatom folyó a föld alatt.
Hová, merre igyekszik s honnét jön?
Nem tudom... Mikor egy velem éj-időn
Egy hang mélyéből váratlan fölszakadt

Források, megannyi Titkos Eredet,
Rejtélyes bujdoklás... fölfoghatatlan,
Laknak puszta hegyet messzi magasban,
Hol a pillanat Istenig érhetett...

Olykor-olykor bánatomon átragyog,
Mint fárosz fénye sötét tengeren,
Egy mozdulat, hogy fussanak kerengve lenn
Mélyemben zsolozsmázó víz-morajok...

Az ősemlékezet régebből betölt,
Mint mi illúziós tudatból följön,
Isten-vizek emléke fut a földön,
Mely meghitt harmóniát árasztó zöld.

S emlékem van egy Hazáról, amely mégse
Az, mire korábbi eszmélő lényem
Vágyott, csak az ütős kín jut nékem,
Tör-zúz a fájdalom hullámverése.

Hallgatom őt... lágyan lelkembe veszne
Az elmosódó hang, a bizonytalan,
Mint egy örök felfedezetlen folyam,
Mint egy biztos és elvont folyó-eszme...

És hova fut, amely eltér a kellő iránytól,
Hogy halljam, mily karszton dűl le?
A Meglepetés mily hidegében hűl le?
Milyen komor ködökből lepi felhő?

Nem tudom... Elvesztem őt... S visszatérnek
A jelen világ színei, fényei mind
Az én Valóságom távlatába megint,
S a folyó megszakad, mintha a lélek...

1914. november 5.

Döbrentei Kornél fordítása

Énekel az aratólány,

Ela canta a pobre ceifeira

Énekel az aratólány,
Boldog tán, s így tölti kedvét,
Arat, átrezeg a hangján
Vidám, névtelen özvegység.

Hullámzó madárdalként zeng,
Határt metsz a levegőbe,
Puhán hajlik, száll ez ének,
Önmagába fonva, kötve.

Hallanom őt öröm s bánat,
Hangja munka, s mind a rétek,
Mint hogyha oka dalának
Más is lenne, mint az élet.

Dalolj, ó, dalolj ok nélkül!
Nekem gondolat, mit érzek.
A szívembe vezeklésül
Hulljon e reszkető ének.

Ó, bár te magad lehetnék!
Önmagát élő önfeledt
Boldogság, mit nem felednék!
Ó, ég, dal, mező! Tönkretett

Az ész, s oly rövid az élet!
Mossatok hát át, és legyen
Könnyű árnyatok e lélek!
Raboljátok el életem!

1914

Vaskó Péter fordítása

(Megjelent az *Athena* c. folyóiratban, 1924-ben, utána pedig a *Terra Nossa*-ban, 1926 szeptemberében.)

KERESZTÚT

PASSOS DA CRUZ

I.

Elfelejték minden téveteg órát...
Az ősz telepít bánatot a dombra,
Rőt-lilával a vízpartot bevonja...
Ostya az út, a döbbsent lelkek ostyák...

Megtörtént ez a táj, sírjai ontják
Nimfák orgiáját... Arcod égboltja
Búza-arany, s árkád alatt susogva
A színeket húnzó kévék kioltják...

Klastrom mélyén foglyul esett a fény,
A húnzt extázis gyűlöli a vágyat,
Fedélzetről megcsodált szigetén

A napot fáradt, hűlt létemnek adja,
S a tarka ősz halottas vonulás csak,
Fülsértőn zenél zszibongó utamra...

Lackfi János fordítása

II.

Isten-megnevezte költő él bennem...
Szilaj iramának illó, virágos
Füzéreit ottfelejtí a csábos
Tavaszi a kiszáradt patakmederben...

A réten facipős, döngő seregben
Vígán topog a gyerek-sokaság most,

Míg te padon ülve, szorongva vágyódsz,
Mosolyogsz tán, órád nézed meredten...

Fény oszlopfőin a nappal a lomb,
Hegedűk a nagy csendtől meghatottan...
Unalomba vonz süppedt unalom...

Mit lelkem csókol, maga-írta kép...
Tűnt századok mellé ülök le mostan,
Bágyadt arcélük röptét nézem épp...

Lackfi János fordítása

III.

Ékkő-díszes török régi korokban...
Becsés kezek közt opálként forogtam,
Lázás higany oltár-áldozatokban,
Kihalt fedélköz, málhák tornyozottan...

Opálok meghitt csendje lángra lobban,
Kincses kelet útja ezer hurokban,
Szorongó vágy fénylő útkanyarokban,
Termek sora, álomi vontatottan...

Császári menet hosszú sora léptet,
Lándzsák között hézagot les a nép,
S tudva, hogy ott megy zsarnoka, éljent

Üvölt, magasba tartva gyermekét...
De megakad a billentyűzeten
Tétovázó kezed, és elpihen...

Lackfi János fordítása

IV.

Hárfáslány, ó, bárcsak mozdulatodra
Forrhatna ajkam s nem játszó kezedre!
S e csók az álom zugain vezetne
A mélyre, az eszményi mozdulatra!

S lenne a baljós érem gesztus-arca,
Hol körmenet vonul, hol térdre esve
A szentségvivő sátorhoz borul le
Király, barát s ellen egy áhitatra...

Mozdulatod elragad és megőrjít...
A hideg hold emelkedik az égig,
Sötéten ring a nádas lenn a mélyben...

Egy cseppkőbarlang formáit rakod ki...
De nem ragadhatom meg, vágyva nézem
És elveszítem!... Álom már a többi...

Takács Zsuzsa fordítása

V.

Selymével lágyan simítva a percet
Árnyéknod zizzen, tűnik feledésbe,
Halogatod imád, eszedbe vésve
A puszta ritmus lüktet csak tebenned.

Messzi-közeli tenger nedvessége,
Ajkad mégis vértelen, színevesztett...
A szárnyas, könnyed est annyit se sejtett,
Hogy kínodat sírod, s leszállt a rétre...

Zsenge holdfény, szökőkút csobogása
Bolyong, víz gurgulázik kinn a parkban...
Vízhatlan a kint övező homályra...

Ingatag perceké az én országom,
Gesztusaim lomha algáknak adtam...
Túl van mindez a bennünk-őszi tájon...

Lackfi János fordítása

VI.

Távolról jöttem, s arcomba van írva
Épp oly ködös, mint összeférhetetlen
Módon egy másik, messze lény profilja,
Cáfolva hitvány, mai sziluettem.

Valaha én nem Boabdil, csupán
Utolsó puszta pillantása voltam,
Amely megült a vesztett Granadán,
Odafagyott kép, sima indigóban.

Most császári bánata vagyok annak,
Aki voltam, távoli önmagamnak –
Saját elvesztett kincsem én vagyok.

S az út mentén, mely a Kétesbe lépked,
Kis-glóriás napraforgói égnek
Az országnak, mely bennem rég halott.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

VI.

Messziről jöttem, és ez a profil
Távoli, ködbevesző vonalába
Valaki más profilját is bezárja,
S irtózik attól, mely rólam lerí.

Hajdan én voltam tán, nem Bodabdil,
Csak szemének utolsó villanása
Az útról az elhagyott Granadára,
Mely kék mezőbe hűvös képet ír.

Ma fejedelmi bánata vagyok
Annak, ami távol-magamba voltam...
Magam vagyok a kincs, mit elpazaltam...

S ahogy a Kétes felé haladok,
Kétoldalt karcsú dicsfényben ragyog
Napraforgóival holt birodalmam...

Somlyó György fordítása

VII.

Lennék csupán, nem tudom, hol s miképpen,
De úgy, hogy létem élet ne legyen,
Csak Élet-éj, de hajnal nem, sosem,
Part szirtje közt aranszín jelenésem...

Kaján tündér vagy köd-manócska éppen,
Ki eldöntötte, hogy enyém legyen
Az alma a nekem szánt ághegyen,
Bár nem jogosít fel rá semmi érdem...

Lennék csupán magányos metafora
Egy nem létező könyv lapjára róva,
Régi költő írta, más hang a lelke,

Ám ő beteg, s a kardok alkonyodnak,
Meghal, körül zászlóknak selyme foszlad
A birodalom lángban, végső este.

Lackfi János fordítása

VIII.

A sorsom legyen végképp ismeretlen
Baldachin közt (hídra lehessen látni),
Zárt gyűrű, körül ametiszt szikrái,
Egy fals mondat posztumusz énekemben...

Virágozzék ostobán, de szünetlen
Szirmok halma dicső lépcsőn, s a nászi,
Lomha fukarság hordja messze bárki
Lelkét kristály-lelkektől ihletetlen...

Ilyen legyen dús tunyaságom, falvak
Róma mezőin, tógán a redő
Rézsút vonala (életünk merő

Baleset), nyugtalan ujjak matatnak...
S közben nem halt meg Kleopátra sem
Ott, hol a hajnal hasad vörösen...

Lackfi János fordítása

IX.

Szívem csorba csarnoka oszlopoknak,
Tenger fölé túl magasan szökell,
Lelkemben fölös gyertyák tűnnek el,
Mind ugyanarra haladva lobognak.

Hullása rézsút árnyaknak, zajoknak,
A lég most áttetsző magányt lehel,
Az éjben csillagok raja kikel,
Az oszlopcsarnok messzi égre roskad.

Antillák pálmái derengenek fel,
Ametiszt álom-függönyökön át,
Ha nem takarod el szemed kezeddél,

S nem ellensúlyozzák a tág teret, nem,
Dicső középre emelt trófeák
Az éljenező, lármázó tömegben...

Lackfi János fordítása

X.

A végtelen magasából kisértett
Meg az élet. Önnön sivár mivoltom
ősködein, felhőkön át gomolygón
Nyertem, véletlen fény-árnyak nem értett

Szertartásain, távoli nyögések
Hangján, egy ismeretlen bánat zordon
Csiráin át, át az isteni bolygón,
Ezt a kitaszított jajverte létet...

Eső hullt a múltra, mi lettem én...
Hó s ég alacsony síkja volt csak itt lenn
É lélekszerűség, amely enyém.

Üres magam meséltem a homálynak.
Ma a puszta vagyok, mit egykor Isten
Tartott feledése fővárosának.

Somlyó György fordítása

X.

A végtelen magasból nézve az élet
Megtörtént velem. Sűrűdő ködökben,
Magány kusza füstjében lépve jöttem
Győztesen, halk rítusok körbeértek.

Csillagain árnyéknak, pislá fénynek –
Illó jajok, nosztalgiák köröttem
S az isteni lényeg pörög körökben –
Vagyok számkivetett, csalóka lélek.

A múlt vagyok, melyben eső pereg,
Alacsony ég lapálya, hóesés
Lélek-tájon, mely tán enyém lehet.

Oka-nincs létem az árnyak meséltem.
Puszta lettem, Isten a feledés
Fővárosát bennem emelte régen...

Lackfi János fordítása

XI.

Nem én, a titkos kéz rajzol helyettem.
A vásznat bennem színeire festi.
Lelkem hagytam e kapcsolatba veszni,
És kezdetem virágzott végzetemben.

Az unalom dermeszt halálra engem:
Minek az ősz, a pompa, ünnepelni?
S lelkek egyezése? Selyem baldachin, mi
Az éber éjen kifeszült felettem?

Széthullt mind... Zárult a legyező óra...
Boltív a lelkem, mélyen ring a tenger...
Csömör? Bú? Álom? Élet? Tégy le róla...

Megújulás? Egy szárny emelkedik fel?
Meddő árnya elkezdett repülésnek
Az elhagyott mezőn magába réved...

Takács Zsuzsa fordítása

XII.

Ment rezzenetlen, mint pásztorlányka,
Tökéletlenségem útján halad,
Mint feloldozó kézmozdulat,
Járt nyomában nosztalgiam: a nyája...

„Királynő leszel, jöjj távoli tájra!”
Kérlelték mindhiába, ő maradt...
Alakját most feloldja alkonyat...
Lábam előtt nem lép ma már, csak árnya...

Liliomot adjon Isten, ne percet,
Nem királynő leszel, de pásztorlánya
Érzéseimtől messzi földszületnek –

Pásztorlány, menj, változatlan, örök,
Én leszek visszatérted és homálya
Az úrnek álomom s jövendőm között...

Lackfi János fordítása

XIII.

Ismeretlen király küldött követnek,
Odaátról parancsokat kapok,
És szájamon a rideg mondatok
Szolgái csak másféle értelemnek...

Kétes, kettős alkat, más hogy lehessenek?
Félig küldönc, félig magam vagyok,
Király dicsőségéért botladott
Testem, s e nép ma gyűlölködve vet meg.

Van-e Isten, parancsoló Király?
Küldetésem feledni küldetést,
Góggöm sivataga ez a magány...

Isten! A tér, a lét s idő előtt
Rögzült belém a fönti lüktetés,
Az érzékeim régről őrzik őt...

Lackfi János fordítása

XIV.

Mintha forrásnak apad el a hangja
(És ámultan néznek össze, s hiába,
Kik hallják), túl álmom oázisán ma
Csömöröm hangja a lelkét kiadta...

Messzi zenék maszkjait odahagyja
A rejtelem, s már lebben fenn a szárnya
Játszódik, ahogy tenger némasága,
Nyugalma, ha megszűnt a szél haragja...

Azért létezik a távoli táj csak,
Hogy legyen rejtelembe lejtő csendje,
S e csend partján a percek lesben állnak...

Közel-távol tótükör, sose mozdul,
Ez a világ, az élet néma benne...
Isten Nagy Csúcsív minden partokon túl.

Lackfi János fordítása
1914/1915

(Megjelent a *Centauro* c. folyóiratban, 1916-ban.)

Hol volt, dajkám, nem sejtem,

Não sei, ama, onde era

Hol volt, dajkám, nem sejtem,
Meg nem sejthetem soha ...
Tavasszal volt, emlékszem,
Ahol király birtoka...
(Ki sejthetné, gyermekem!...)

Milyen kéklő kék, milyen
Kék volt az ég színe ott,
Királynő nem lehettem,
S mégis minden enyém volt?
(Ki tudja ezt, gyermekem?)

A kertben mennyi virág!
Nem emlékszem egyre sem...
Mily nagy virág-tarkaság,
Eszembe jut, s könnyezem...
(Az álom szívedbe vág...)

Ó bár egy nap jönne már
Valami, mit tenni kell,
Mi csupán örömből áll
Még több öröm jönne el
(Lányom, a többi halál...)

Mesélj még mesét, dadám...
Mert hiszen minden mese
E nap, e kert és e lány:
Magányom együttese...

1916. május 25.

Ladányi-Turóczi Csilla fordítása

Az ég boltozatján

Há no firmamento

Az ég boltozatján
Hideg a holdsugár,
És a tenger partján
Ködös szellő kószál.

Gyürköző tengerár
Az időt fürkészi,
Jeges szorongás jár,
A helyét nem leli.

Nem tudom, mit tegyek,
Sem azt, mit gondolok,
Nem szűnik a hideg,
Csönd mélyébe hullok.

Nincsen célom semmi,
Se vágyam, se lelke...
Csak önmagam feledni...
Szunyadj szépen, szívem...

1917. március 11.

Pál Ferenc fordítása

Egy szellem ujjai karomhoz érnek

Súbita mão de algum fantasma oculto

Egy szellem ujjai karomhoz érnek
Az éj és álom gyúrt redői közt,
Megráz, s felriadok a kisöpört,
Árva éjben, hol nyoma sincs kezének.

De egy réges-régi, szívembe égett
Rettenet, mely úr életem fölött,
Trónjáról leszáll – hatalma örök –
S nincs szó, tett, mozdulat, csupán ítélet.

A Tudattalan – hirtelen megérzem –
Tartja sorsomat éjszaka-kezában,
Ő rángatja életem kötelét.

S érzem semmi vagyok, árnya talán csak
Egy rettenetes láthatatlan árnyak,
Vagyok a semmi, a hideg sötét.

1917. március 14.

Vaskó Péter fordítása

EPIZÓDOK / A MÚMIA

EPISÓDIOS / A MÚMIA

I.

Árny-mérföldeket mentem,
Belül, gondolataimban.
Kivirágzott, s mintegy befelé,
A tunyaságom, s hogy nem kapcsolódom semmihez,
S imbolygó hálófülkémben
Kialudtak a lámpák.

Lágy sivataggá omlik minden
Legott, készségesen,
Tapintásom láttatja velem
Szobám bársonyait,
Nem a szemem.
S íme, oázis a bizonytalanban:
A seholnincs résen át,
Csupán mint sejtelem,
Elvonul egy fénypászma-karaván.

Egyszerre elfelejtem,
Milyen az idő, és a tér
Nem vízszintes már, hanem
Függőleges.

Lemerül szobám is,
Nem tudom hová,
Míg már nem találok magamat.
Csak benyomásaim küldenek
Egy-egy gyér füstjelet.
Már bele se foglalom
Magamat önmagamba. Már
Nincs belül, és kívül sincsen.

És most fordul a sivatag,
Feje tetejére áll.

Az elmozdulás képzete
Elfeledteti velem a nevemet.

A lelkemben válik teherré a testem.
Ajtófüggőnynek érzem magam,
Felfüggesztve lengek a szobában,
Ahol kiterítve fekszik egy halott.

Valami leesett.
Valami megpendült a végtelenben.

II.

A sötétben a halott Kleopátra.
Esik.

Rosszul lobogózták föl a hajót.
Mindig esik.

Mért fürkészed a messzi várost?
Lelkedben van a messzi város.
Az eső hideg, zuhog.

Ami meg az anyát illeti, s ölében a halott gyermeket,
Mindnyájan ringattunk már ölünkben halott gyermeket.
Esik, esik.

Folyvást gyűrűiden matató ujjad: ugyanaz a gesztus,
Mint az ajkadra fáradt szomorú mosoly: túlzás.
Esik. De mért, miért?

III.

Kié a tekintet,
A szememből leső?
Ki kémlel akkor is,
Ha azt hiszem, hogy nézek,
Holott gondolkodom?
Mire vezet, nem az, hogy
Csüggeteg megyek,
Hanem, hogy lépteim
Mintegy jönnek velem?

Olykor, ha fény alig
Dereng szobámban,
S lélekben én is
Éppen csak létezem,
Más értelmet nyer
Bennem a Mindenség –
Homályos folt csupán
Tudatomon, árnya
Világ-képemre hull.

Ha meggyúlnak a gyertyák,
És nem csupán a kinti
Sápatag fény marad –
Az utcán lámpa ég,
De nem tudom, hogy merre –
Mintegy óhajként dereng föl bennem,
Hogy a Mindenség, az Élet
Ne legyen soha más,
Csakis e homályos perc,
Mely már az életem.

Elringó pillanat
A tovasurranó
Folyón, mely tulajdon

Léte elől rohan,
Titokzatos térség
Puszták terek között,
Melynek értelme nincs,
Éppúgy, mint semminek.
És így telnek perceim:
Metafizikusan.

IV.

Szorongásaim zuhannak
Lefelé egy csigalépcsőn.
Függőleges kertben
Csapongnak vágyaim.

Beilleszkedésem a Múmiába teljes, tökéletes.

Zene a távolból.
Nagyon messziről szűrődő zene.
Nem tud rá kimenetelni belőlem az Élet,
Elfelejté összerendezni lépteit.

V.

Mért nyílik meg nekem a dolog-sereg?
Félek ellépni sorfala közt, oly ön-tudattal áll.
Félek, ha a dolgok mögém kerülnek, lehull róluk a Maszk.

De mindig vannak dolgok mögöttem.
Érzem vakká lett szemüket, beleremegek.
A mozdulatlan falakból értelem sugárzik.
A székek, bár nincsen szólni hangjuk, beszélgetnek velem.
Él a terítő is, mintái közt szakadékok.
Ha az ajtó tudatparancsra tárul,
Láthatatlan ajkán széles mosoly.

Mintha, hogy kinyíljon, fontosabb volna a kéznél az út.
Ugyan honnan figyelnek engem?
Milyen, nézésre képtelen dolgok figyelnek?
Ki les ki mindegyikből?
A sarkok rámmerevednek,
A sima fal nevet.

Érzem, csupasz gerinc vagyok.

A kardok.

dátum nélkül
Csuday Csaba fordítása

(Megjelent a *Portugal Futurista*-ban, 1917-ben.)

Merre tart az életem, és ki viszi magával?

Para onde vai a minha vida, e quem a leva?

Merre tart az életem, és ki viszi magával?
És miért teszem mindig azt, amit nem akarok?
Milyen sors sodor magával a vakhomályban?
S a titkos erő, mely vezet, az is én vagyok?

Sorsomnak értelme van, s formára jól szabott,
Életem célirányos – kimérve pontosan,
De döntéseim csupán pontatlan vázlatok
Tetteimről, s aki vagyok – dehogyis én magam.

Nem értem meg azt sem, amit józan ésszel teszek.
S tökéletlen vagyok, abban, mit eltökéltem.
Öröm és bánat más, mint amit érezhetek.
Megyek, s nem követ, ami belül vagyok mégsem.

Ki vagyok, Uram, füstödben és sötétedben?
És lelkeken kívül milyen lélek lelkesít még?
Miért sugalltál sejtett célt, hogy azt keressem,
Ha nem keresem, s nem mozdít semmi előrébb,

Hacsak nem tólem mindig idegen tetteim,
És titkos sorsom, amely tetteimbe égett?
Mit ér az öntudat, ha ábránd, s nem színre szín?
Ki vagyok senkiföldjén a kezdetnek s a ténynek?

Kössétek be szemem, s vakítsátok meg a lelkeim!
Káprázatok! ha titok én-magam s az élet,
Nyugtasson inkább e semmi, jobb nekem hitetlen,
S mint elfelejtett tengerpartok, álmodjam, hogy élek.

1917. június 5.
Vaskó Péter fordítása

TÉRKÖZ

INTERVALO

Ki súgta azt a titkot füledbe,
Mit csak kevés istennő hallhatott,
Azt a szerelmet, a félelemben
S hitbe zártat, mit ő csak súghatott...?
Oly túl korán, mondd, ki tette?

Nem én voltam bátor elmondani.
Nem volt más, mert mit se tudott róla.
Úgy hát hajad ki simogatta ki,
Hogy szerelmét füledbe gyónja?
Talán mégis volt valaki?

Vagy álmodtad? Én álmodtam neked?
Vagy csupán féltő féltékenységem
– Mert én minderről szólni nem merek –
Hiszi: képzelt álmokban beszéltem,
Mik elkerülték szememet?

Bárhogy legyen – ki volt, ki habozva,
Halk szavaival elmondta néked,
Hogy nem érzés, csak gondolatokba
Zárt világ szerelmem, amely érted
Sóvárog mindig szorongva?

Egy száj, test nélküli vágy hangja volt.
Megálmodtam fülednek az örök,
Meg nem érdemelt bolond mondatot,
Melyért – istennők, várva mind gyönyört –
Az Olümposz is lehajolt.

[1917 ?]

Vaskó Péter fordítása

(Megjelent a *Momento* c. folyóiratban, 1935. áprilisában.)

LÉGBŐL KAPOTT KÖZJÁTÉKOK

FICÇÕES DO INTERLÚDIO

I. / TELEHOLD

PLENILÚNIO

Órák járnak a fasorban,
Selyem-uszályt vonva porban,

Ruhájuk uszálya álom,
Végig a lomha sétányon,

Kéklík felettük a holdfény...
Halljuk, elhal fenn, halott lény –

Elhal, ám el mégse halkul –
Mármoros fuvola, dalt fúj,

Nem halljuk, csak hisszük éppen,
Hogy íme, hallani szépen,

Tovazúdul, mint a hullám...
Remeg a csend hangja múltán...

II. / MEGADOTT NOSZTALGIA

SAUDADE DADA

Még szóke percek, mintha hinta,
Sok fruska, Klorinda, Belinda
Zajong, még jár a cséza ringva,
Kinn a verandán lesik, ha ritka
Víg vendég áll a házhoz, mind a
Tarlott útra bízva tekint ma.

Volt napok sorra elforognak,
Ég most a lég, ámulva bámul,
Mert az örök napok halottak!
Kósza szóbeszéd zeng, gitárhúr,
Cicomásan fireg-forog csak,
A forró est fülledten ájul.

Ködös napok meghasonlása,
Omlik gondolatok varázsa,
Lomha szentek sarkokban állva
Vonznak kolostorok zugába...
Kél gyász fohásza, zokogása:
A szél eláll megbabonázva.

III. / PITYÓKÁS PIERROT
PIERROT BÉBEDO

Piacterekre
Senki se les be,
A hold felette,
Hó-fény pereg le
Piacterekre,
Résnyi az este.

Hold sápad egyre,
Hó-fény pereg le
A dér-beeste
Rideg, vad estre,
Hol ember egy se.

Részeg fejecske,
Homokpad-este,
Piacterekre
Lélek se les be,
Éj ez, nem este,
Árnyak szeletje.

Hull hold-fejecske
Piacterekre,
Kétes kövekre...

IV. / LÁTHATATLAN MENÜETT
MINUETE INVISÍVEL

A nőknek lenge árnya
Csak rózsza, pusztá pára,
Holdfényes semmiség...

Léptük akár a lég,
Libeg köröttük illat
Puszpáng, virág ha nyílnak...
Vízugarakkal sír csak
Tánca kontúrjaiknak...

A szellőt felkavarják...
Dús és kusza kavalkád,
Könny, lusta gloriólák
Lengik be ezt az órát...

Lüktet árny közt a ritmus...
Földre levél hull, hiss-huss,
Olykor rezdül a szellő
Pompás-könnyeden eljő...

Elfoszlik mindnek ím ma
Íves, kecses profilja,
Százfelől csent alakja,
Őket körtánc ragadja,
Hideg, rideg faszorban...

Vonulnak libasorban,
Ritkulva, mint a füst,
Nagy úrbe tűnve mostan,

S látsz lengni lenge hűst:
Hold fénye holt ezüst...

V. / TÉLIESEN

HIEMAL

Egy másik földnek balladáí, villik illanó regéí,
Kikért manók olvadoztak réges-régen,
És ma mind-mind holtfehéren, tágas égen,
Szárnyas éjben, holdsütésben jó zenélni...
A kanálist sok bárka méri,
Kétes útról susognak éppen...

Balladás tébolyt zenélni, balladában nászra kélni:
Ezt szép villik hada érti, csillag égi pénze néki...
Mind oly idegen, égi...

Füst az útja, bárka futja, álombéli,
Bolyongó kanálison, hol végzet éri,
Sok árva bárka, lám, tündérekéí,
Tél jegét megélt villik, őket szárny-csapongás,
És csend kíséri...

Balladák messzi, irreális zenéí...
Jajongás...

1917

Lackfi János fordítása

(Megjelent a *Portugal Futurista*-ban, 1917-ben.)

A nap a házakat, mint hegyeket,

O sol às casas, como a montes

A nap a házakat, mint hegyeket,
aranyba vonja.
A szűkös városnegyedeket
Szőke bú nyomja.

Az alkony árnyéka alászáll,
Méla a fájdalom,
Mert minden olyan késő már,
Mint egykoron.

Ilyenkor én még inkább siratom,
Mit elvesztettem,
Hamu- s arany fényben visszahozom,
Bár nem ismertem.

A boldogság majd csak eljön,
A bánat eltűnik.
Bár az lennék – úgy gyötrődöm –
Aki meg nem szűnik.

Susog, tán senki se hallja,
S fölold a pálmaág,
Fordulj éjbe, alkony, s hozd a
Lélek bocsánatát.

1918. december 25.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Nem jött az álom egész éjjel. Most hasad

Em toda a noite o sono não veio. Agora

Nem jött az álom egész éjjel. Most hasad
Túl borús felhőkön
A borzongó horizont mélyén a reggel.
Mi dolgom a földön?
Se apró, se nagy, miért felkeltsen a nap,
S éj nyugtasson csenddel.

A virrasztás lázától kifáradt szemmel
Bámulom borzongva
Az új napot, mely újra a világ s fájdalom
Végidejét hozza –
S amely örök rokon mind a többiekkel,
Minden új hajnalon.

Lám, halott a hajnal már szimbólumként is,
Megszülető fénye,
Ha kibomlik az éjből, mint lényegéből,
Kinek szól, s mi végre?
Ki annyit várt hasztalan – talán most mégis... –,
Mit se vár e fénytől.

1920. január 14.

Vaskó Péter fordítása

Harc- s nyugvástelt üres napok

Sol nulo dos dias vãos

Harc- s nyugvástelt üres napok
Semmi napfénye, legalább,
Ki lelkét érni nem tudod,
Meleged kezét járja át!

Érintse kinti langy meleg,
Hogy legalább majd a keze,
E simítást érintve meg,
Lelke hidegét leplezze!

Ha már miénk a gyötirelem,
S még gyöngeség rendeltetett,
Erőt adj hozzá, Istenem,
Hogy ne mutassuk senkinek!

1920. január 15.
Bernát Éva fordítása

Mások hajnala! Nap, ki bízni engeded

Manhã dos outros! Ó sol que dás confiança

Mások hajnala! Nap, ki bízni engeded

Ki úgylis bízik már!

Csak alvó reményt, halottat nem kelteget,

Napod, a fény sugar.

Annak, ki éjjel s nappal álmod, tudja bár:

Álommal mit sem ér,

Ám álmodik, csak, hogy érezze, szíve jár,

És még érezze: él,

E nappal nélküli sugarat hozod-e,

Vagy jössz, mint idegen

Az utcán, kit nem veszünk észre sohase:

Nekünk nincs is jelen.

1920. január 15.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Érzem az idő puhaságát,

Ah, quanta vez na hora suave

Érzem az idő puhaságát,
És elrévedek,
Látom egy madár szárnyalását,
S szomorú leszek.

Mért oly finom, biztos és könnyed
A varázs legén?
Kitérés nélkül miért repülhet
Kékség nyílt egén?

Szabadságot mért jelent nekünk
Ez a szárnyalás,
Mit lelkünk vágy és tagad létünk?
Ám a borzadás

Átjár valóban ön-bírásom
Miatt, és mint az ár
Önti el szívem, s kívánságom,
Mit különöc lelkem vár,

Tölt be: madár nem vágyom lenni,
De arra már igen,
Hogy a reptéből valamennyi
Énbennem is legyen.

1921. augusztus 5.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Annak a napja boldog.

Feliz dia para quem é

Annak a napja boldog,
Ki nap maga,
S kinti kékségben ragyog
Bizodalma.

Égi kék veszi kedvét el
Annak, kinél
Lélek nem bír égi kékkel,
Azzal nem él.

S ah, körül a zöld, miben
Nyugszik a hegy,
Bár lenne szív mélyiben,
Titkával egy!

Ki nap lehetne egyenest,
Szemem jól látja,
Tudatlan, s lépte lépni rest.
Iróniája

Annak, az érez csak szépnek
Földet s eget,
Azt birtokló lelke kinek
Már elveszett.

1921. augusztus 5.
Bernát Éva fordítása

KARÁCSONY

NATAL

Új Isten kel. Mások hálnak. Igazság
Nem jött s nem ment: csak másik Tévedés.
Most új Örökkévalóság marad ránk,
És mindig az jobb, ami múltba vész.

A vak Tudomány földje puszta parlag.
A balga Hit önimádatra vár.
Minden új isten egy új szót avat csak.
Ne kutass és ne higgy: minden homály.

Somlyó György fordítása

KARÁCSONY

Egy Isten születik. Meghal sok másik.
Nem az Igazság: újabb Tévedés csak.
Így jutsz egy más Örökkévalóságig,
Mindig jobb, ami elmúlt, az az évszak.

A vak Tudás haszontalan arat.
A Hit a kultusz álma és bolondság.
Az új isten csak szó, csak új tudat.
Ne keress, ne higgy: rejtve a valóság.

Kukorelly Endre fordítása

KARÁCSONY

Isten születik sok isten-sír között,
Az Igazság nem jött el s nem távozott,
Más Öröklét és más Tévedés győzött.
De mindig jobb, amelyik itt hagyott.

Tarlót szántó vak paraszt a Tudomány,
Művelt bolond álma a Hit, ha illan:
Egy új isten egy szó, egy szó csupán.
Ne keress, ne higgy, mert minden rejtve van.

dátum nélkül

Pál Dániel Levente fordítása

(Megjelent a *Contemporânea* c. folyóiratban, 1922 decemberében.)

GOMES LEAL¹

Van kit felszentel a fénytelen baljós
Csillag. Nyolc végzetes hold néz az ürbe.
És vissza nem fordítható gyűrűje
Három: magány, búbánat és a balsors.

E költőt Apolló, karjában tartva,
Szaturnusznak általadta. Az ólmos
Kéz emelte, fel, szorítva bánatos
Szívét, míg az vért hullat ellankadva.

Órület nyolc holdja hasztalan lesz,
A hármás öv, amikor balsorsot,
Keserúséget és magányt jegyez!

De végtelen éj ad egy nyomdokot,
Gonosz gyönyörűségnek nyoma ez:
Isten-túli fagyos, s nem ismert hold.

1924. január 27.
Bernát Éva fordítása

(Megjelent az *O Notícias Ilustrado* c. lapban, 1928. október 28-án)

¹ Gomes Leal (1848–1921): portugál költő. Több verséből is kiolvasható jártassága az okkult tudományokban.

A földre szálló estben

No entardecer da terra

A földre szálló estben
A hosszú ős sóhaja
A földet már sárgába
Vonta. Kósza szél lebben,
Mint rémálom álmodja
Magát, fakó magányban.

Felkapja s ejti a szél
Az avart, mely kavarog,
Forog s a földre lehull.
De nem pihen a levél,
A szél fakón csavarog,
S a fakó semmibe hull.

Ki voltam, nem vagyok már;
Mit álmodtam, meghaltam;
Sőt: arról, mi lehetek
Ma, holnap azt mondom: Bár
Újra az volnék!... S zordan
Fújnak immár a szelek.

1924. december

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

(Megjelent az *Athena* c. foyóiratban, 1924 decemberében.)

Könnyen, sebesen, lágyan szárnyal

Leve breve suave

Könnyen, sebesen, lágyan szárnyal

A levegőben fönn a madárdal

S vele így kezdődik el

A reggel.

Hallgatom, és tovaszállt...

Tán csak azért volt, mert hallgattam őt,

Ahogy állt.

Soha még, soha semmibe még,

Pirkadjon a hajnali ég,

Ragyogjon a nap, az aranyló alkony, a hold,

Sose volt

Semmiben túl sok élvezetem

A semmibe' csak; minden odavész, mielőtt meglelném még

Örömem.

Kukorelly Endre fordítása

Könnyed, rövid, szelíd

Könnyed, rövid, szelíd

Madarének emelkedik

A légben, melyben égre kap

A nap.

Hallgatom, s elhallgatott...

Talán, mert őt hallgattam, tovább már
Nem dalolt.

Soha, soha, és semmiben,
Ha nap fénylett a zeniten,
Vagy pirkadt, vagy napnyugta aranylott,
Nem adatott
Nekem élvezet
Soha, csak a hiány, még mielőtt éreztem volna
Némi jókedvet.

1924 december
Bernát Éva fordítása

Ódon szegény zene!

Pobre velha música!

Ódon szegény zene!
Mint bűvölsz, nem tudom,
Szenvtelen szemembe
Könny gyűl dallamodon.

Másra emlékezõn,
Hallottalak netán
Ama gyermekidõn,
Mely emlékeztet rád.

Mily dühödten vágyom
Azt a kort! Én voltam
Boldog ott? Nem tudom:
Rég voltam mostan.

1924 december
Bernát Éva fordítása

Aludj, míg virrasztok...

Dorme enquanto eu velo...

Aludj, míg virrasztok...
Hogy álmodjam, hagyd csak...
Derű nincs bennem rég.
Álmomhoz vagy kellék,
Szeretni nem vágylak.

A te nyugodt húsod
Hidegnek akarom.
A vágyam ernyedtség.
Nem kívánom már rég
Terólad szótt álmom.

Aludj, aludj. Álmodj
Fakó mosolyodban...
Éberem álmodlak,
Így álmom varázslat,
S nincs érzés álmomban.

1924 december

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Messze, az éjszakában trillázik a fuvola.

Trila na noite uma flauta. É de algum

Messze, az éjszakában trillázik a fuvola.
Egy pásztoré? Nem számít. Elveszett,
Bizonytalan s értelmetlen hangok sora.
Épp mint az életed.

Kezdet és vég nélkül hullámszik a szegény,
Ez a szárnyaló ária.
És oly teli azzal, túl hangokon, zenén,
Hogy semmi sem, soha.

És semmi nem emlékeztet a dallamára,
Ha egyszer megszakad;
Bár hallom még, máris úgy vágyódom utána,
S úgy fáj, ha elmarad.

Kukorelly Endre fordítása

Az éjben ontja dallamát egy fuvola.

Az éjben ontja dallamát egy fuvola.
Tán egy pásztoré? Mit számít? Eltévedt
Hangok sora bolyong, célját sem tudva,
Akár az élet.

Nincs kapcsolódás, sem kezdet vagy vég, amint
A szárnyaló dal árad egyre.
Szegény dallam, kívül zenén, a hangja mind
Semmivel telve!

Nincs kapcsolódás, semmilyen fonál,
A dalra mi emlékezne, ha elhalt;
Hallom, ám már hiányát szenvedem, s az órát,
Ha majd elhallgat.

1924 december
Bernát Éva fordítása

Tedd vállamra kezed...

Põe-me as mãos nos ombros...

Tedd vállamra kezed...

Csókold meg homlokom...

Vétket nem ismerek.

Életem puszta rom.

Miértjét nem tudom,

Mindig ilyen voltam,

A lényegét látom

Különös távlatban.

Tedd hát a kezedet

Helyezd a hajamra...

Minden csak bűvölet.

Ki álmodik, tudja.

1924 december

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

A víz remeg a fényben.

Treme em luz a água

A víz remeg a fényben.
Alig látom. De mintha
Egy idegen gyötrelem
A lelkekre szállt volna –

Egy névtelen gyötrelem
Amit egy más világ szült,
Ahol mély a szerelem
S a fájdalom kinccsé gyűlt,

S megsebez, hogy látjuk itt,
Messziről a becsapott
Életet, mely haldoklik.
Az álmot, mely elfogyott.

1924 december

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Aludj el itt a vállamon,

Dorme sobre o meu seio

Aludj el itt a vállamon,
S hogy álmodsz legyen álmod...
A pillantásodból tudom
Puha odaadásod.
Aludj, aludj, s álmodd, hogy élsz,
És szerelem, amit remélsz.

Minden semmi, és ami van
Álomnak tetteti magát.
A fekete úr néma folyam.
Aludj, s ha elszunnyadsz, nohát
Tanuld meg szívből mosolyogni
A feledésnek mosolyát.

Aludj el itt a vállamon,
Bánat nélkül, szerelem nélkül...
A pillantásodból kiolvasom
Azt a végső tudást, hogy lenni
Csak kéj és kábultság és fájdalom,
Csak semmi-lét, csak a semmi.

1924 december

Kukorelly Endre fordítása

Hold fénye, folyón

Ao longe, ao luar

Hold fénye, folyón

Vitorlás, lebben,

Útja nyugalom.

Mit mesél nekem?

Nem tudom, valóm

Idegenné vált,

Álmod álmodom,

Szemem mit nem lát.

Ez mily szerelem?

Ölel mely kétely?

Hajó, mi lebben,

S marad az éjjel.

1924 december

Bernát Éva fordítása

Az éj még messze volna,

Não é ainda a noite

Az éj még messze volna,
S az ég fagyot ígér.
Unalmam veri lomha
Ostorával a szél.

Hány győzelem veszett el,
Nyerni nem is akartam!
Hány élet, elveszetten!
S álom, valóságatlan...

Támadj fel, szél, az éjben,
A puszta úr alól!
Túl titkos remegésen
Végtelen csönd honol...

Emlékezet-csigázta
Álmok, könny-csillanók,
Hiába, mindhiába –
Ki tudja, ki vagyok?

Somlyó György fordítása

Nincsen még itt az éjjel,

Nincsen még itt az éjjel,
De az ég már hideg lett.
Mint ostor, lassú szél ver,
És bánatostól elfed.

Hány siker semmivé lett,
Mivel róla lemondtam!
S elveszett mennyi élet,
S álom, nem álmodottan!

Alvó szél, ébredézzél
A puszta éjszakában!
Csend támad, végtelen mély,
A remegés nyomában...

Tűnt álmok könnye, mely még
A múltból rámragyog.
Híváságos minden emlék –
Ki tudná, ki vagyok?

1926. május 27.
Hárs Ernő fordítása

Kevéssé fontos, hogy a szellő

Pouco importa de onde a brisa

Kevéssé fontos, hogy a szellő
Az illatot merről is fújja.
A szívnek nem szükséges, kellő,
Hogy a jó mi, azt tudja.

Legyen nekem elég ez órán,
Énem ringatja eme ének.
Mit számít, hogy megbabonázzván,
Elnémítva erő s lélek.

Ki vagyok, hogy világ veszítsen
Annyit, mit álmodni remélek?
Úgy élek csak, körülkerítsen,
Ha körülkerít az ének...

1926. szeptember 29.
Bernát Éva fordítása

AZ ANYJA KISFIA

O MENINO DA SUA MÃE

Egy síkon, elhagyottan,
Langyos szélről legyezve,
Mégmerevedve, holtan
Fekszik, átluggatottan
Két golyótól a teste.

Mundérját vér csikozza,
Két karját szertetarva,
Néz vértelen, fakóra
Vált arccal, vágyakozva,
A vesztett napvilágra.

Még olyan fiatalka!
(Mi lehet a kora?)
Egyetlen gyermek, anyja
Neki e nevet adta:
„Az anyja kisfia”.

A cigarettatárca
A zsebéből kihullott.
Anyjának adománya,
Szép s jó volt. De hiába!
Hasznot semmi se nyújt most.

Csücskével földet érten,
hullt ki másik zsebéből
egy kendő hófehéren...
Ki őt ringatta régen,
Emlék a vén cselédttől.

Otthon imát susognak:
„Épen térjen haza!”
(Mily ármánya a Honnak!)
Holtan heverve rothad
Az anyja kisfia.

1926

Hárs Ernő fordítása

(Megjelent a *Contemporânea* c. folyóiratban, 1926-ban, és a *O Notícias Ilustrado* c.lapban, 1928. november 11-én.)

TENGERPART
MARINHA

Kiket kendő búcsúztat,
Szerencsés földi lények!
Boldogok: fájni tudnak...
Nekem az fáj, hogy élek.

Csupa kín, mit kiállok
Gondolataimért,
Levonult árapályok
Elárvult álmaként...

Mint ki undort kapott rég
A meddő szenvedéstől,
S az el sosem hagyott rév
Napjainak bűzétől.

1927 június
Hárs Ernő fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1927 júniusában)

BÁRMILYEN ZENÉT

QUALQUER MÚSICA

Bármilyen zenét, ó, bármilyent,
Lelkemből szakítsa csak ki
Ezt a bizonytalan nem-igent
Mely nyugalmat vágyna kapni!

Bármilyen zene, lant vagy gitár,
Harmónium, ócska verkli...
Egy dal, hogy elcsábíthatna már...
Egy álom, melyben nincs semmi...

Bármit hát, csak nem az életet!
Jota és fado, a tánc, a dal,
Az utolsó tánc, a zűrzavar...
Csak ne érezzem a szívemet!

Kukorelly Endre fordítása

AKÁRMILYEN ZENÉT

Zenét, akármilyen zenét,
Csak szakítsa ki a lelkem
Mélyéről a vágy gyökerét,
Hogy elrejtőzzek a csendben!

Bármily zenét: szóljon gitár,
Zörögjön verkli, gamba, lant...
Egy dalt, mely elleng, tovaszáll...
Álmot, szemnek láthatatlant...

Akármit, mi nem az élet!
Jotát, fado-t, örületben
Forgó táncokról emléket...
Csak a szívem ne érezzem!

1927. október 9.
Vaskó Péter fordítása

Tétova hullámozás

Paira à tona de água

Tétova hullámozás

Lebeg a vízen,

Bizonytalan fájás

Az én szívemben.

Nem szellő okozza,

Vagy más, bármi, nem,

Hogy ez így, habozva

Rezeg szertelen,

Nem is kínoz engem

Bármi fájdalom,

Bizonytalan lelkem

Nem sejtí bajom.

Nyugodalmatlan bánat:

Lát és fáj ezért.

Eltölt a sajnálat

Csak tudnám, miért.

1928. március 14.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

A vásár után

DEPOIS DA FEIRA

Tétova úton mennek,
Végső ábrándjuk végsőbb
Reményét éneklük meg
Okfogyottan, s oly későn.
Semmit sem jelentenek.
Mímusok s bolondok ők.

Együtt, és külön-külön,
Csodás holdfény alatt,
Ó álmokba merülön
Majd szólni sem tudnak,
S akaratlan emlékezőn
Pár strófát dalolnak.

Holt mítosz apródja mind,
Költői! s oly magányos!
Kiáltás szavukban nincs,
A szó halk, s nem szokványos;
A végtelen úgy róluk, mint
Rólunk sem tud, talányos.

1928 november

Bernát Éva fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1928 novemberében)

Karácsony... Havas a környék.

Natal... Na província neva

Karácsony... Havas a környék.
Meghitten izzik a tűzhely,
S egy érzelem óvja őrként
Mindazt, ami messze tűnt el.

Világgal szembeszegült szív,
Igaza van a családnak!
Mély gonddal telve színültig,
Árva vagyok, s csupa bánat.

Mily bájt szikráz a nem ismert
Fehérszínű táj felém,
Ha ablakán kitekintek
A háznak, mely nem enyém!

1928. december 30.
Hárs Ernő fordítása

(Megjelent az *O Notícias Ilustrado* c. lapban, 1928. december 3-án.)

BEVETTÜK A FALUT EGY ERŐTELJES BOMBÁZÁS UTÁN
TOMAMOS A VILA DEPOIS DE UM INTENSO BOMBARDEAMENTO

Egy szőke kisgyerek
Fekszik kint az utcán.
Kifordult zsigerek,
S tartja még madzagán
Vonatját, a már idegent.

Arca kis csomagja
A vérnek és semminek.
Egy fényes halacska
Az útszélen – amelyet
A fürdőkádba visznek.

Sötét hull az útra,
Messze arany-fények ködje,
A jövő születik ott újra...

S a kisgyerek jövője?

[1928 ?]
Vaskó Péter fordítása

(Megjelent az *O Notícias Ilustrado* c. lapban, 1929. január 14-én)

LÁMPAERNYÓ

ABAT-JOUR

A meggyújtott lámpa
(Más gyújtotta fel)
Szobám padlójára
Szépséget lehel.

Az üres szobába,
Mit álmom betölt,
Von kába padlómra
Hullám-táncú kört.

Árnyék s fény között, mi
A padlón ing éppen,
Az álmom vezet
Figyelmetlenségem.

Nappal volt, még ennyit
Tudok..., s messzire...
Hol rám mosolygott, kit
Nem láttam sose!

És ez ingó fénybe
Vont néma szobában
Meggzűntem én végre
Álmodni, halványan...

1929. február 28.
Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Sűrű felhők alkotta fal

Um muro de nuvens densas

Sűrű felhők alkotta fal
Sejtett, sötét vörösséget
Nyugat felől az égre csal.

Minden véget ér az éjben.
Az áttetsző ég jéghideg.
Csepp eső nem hullik mégsem.

Nem tudom, hogy búsan nézzem,
Vágy örüljek, mert nem csepeg,
És oly derűs ez az éjem.

Nem tudok én semmit, soha
Lelkem árnya valaminek,
Mi jelenlét volt valaha.

Érzéseim puszta nyomok,
Csak elmém ismer érzelmet...
Hűtik az éjt a csillagok.

1929. május 1.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Itt, a széles parton, némán s a tengerrel elégedetten,

Aqui na orla da praia, mudo e contente do mar

Itt, a széles parton, némán s a tengerrel elégedetten,
Minden vonzalom híján, és úgy, hogy még vágy sem él bennem,
Szövök én egy álmod, napom eljön, életem bezárom,
Haláltusámra nem várok, mert mindjárt meglep az álom.

Folyó felett elsuhanó árnyék az életünk csupán,
Vagy szőnyeg felett surranó lépés egy nagy, kongó szobán;
A szerelem alvás, amely létének elég is éppen,
Dicsőség aláz s felemel; nincs igazság hit fényében.

Ezért a magányos és néma tenger barnálló partján
Kicsivé lesz lelkem és túlteszi magát sajnálatján;
Álmodom, s szinte nem vagyok, elvesztem, mim nem volt soha,
És elkezdtem haldokolni, mielőtt még éltem volna.

Nem kérek mást itt, hol fekszem, csak szellőt, mi fújdogáljon,
Véletlentől mit sem várok, de szellő arcomra szálljon,
Tétova szerelmet kapjak, amit birtokba nem veszek,
Semmi gyönyört vagy fájdalmat, sem életet s törvényeket.

Magányomban körülölel a tengernek harsány zaja,
Hadd aludjak nyugodtan el, nem vágyva semmire soha,
Hadd aludjak messze a lénytől, ki nem volt önmagáé,
Míg bármely ég illattalan lehelete testem érné.

1929. augusztus 10.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Mélabús, könnyű, mihaszna

Bóiam leves, desatentos

Mélabús. könnyű, mihaszna
Ábrándjaim úgy lebegnek,
Mint szél álmában az alga
Indái, e lassúfajta
Hajszálai holt vizeknek.

Mint megrekedt vizek árján
A holt lomb, szétterítődnek,
A semmi öltözteti őket,
Forognak, mint pora árván
Virrasztó házküszöböknek.

Lét álma, mely sose gyógyul,
Nyom, mely nem visz sehová se,
Csöpp bú, mi csömörbe fordul,
Nem tudni, elfolyt-e, áll-e,
S hogy léte való-e, fáj-e.

1950. augusztus 4.
Hárs Ernő fordítása

A néma tóra nézek,
Contemplo o lago mudo

A néma tóra nézek,
Melyet szellő remegtet.
Nem tudom, felidézek
Mindent, vagy elfelejtek.

A tó nem szól, s nem érzem
A szellőt a habon.
Boldog vagyok-e, s nékem
Ez fontos-e vajon?

Mosoly kelt könnyű rezgést
Az elszunnyadt vízen.
Egyetlen életem mért
Álmokra építem?

1950. augusztus 4.
Hárs Ernő fordítása

Mint hasztalan teli serleg,

Como inútil taça cheia

Mint hasztalan teli serleg,
Amely után nem nyúl senki,
Mások fájdalomával telt meg,
S nem tudott soha szenvedni.

Keserű és gyötrő álmok,
Kényszerré lett tapasztalás,
Bánata – a félve játszott –
Így lesz kínok helyett hatás.

Világtalan deszkákon áll,
Álom-alak kék selyemben,
Egy bús táncot elbotorkál,
Hogy semmi ne történhessen.

1950. augusztus 19.
Vaskó Péter fordítása

Az élet döbbenete ő.

Dá a sorpresa de ser

Az élet döbbenete ő.
Sötétszóke, magas, nyúlánk.
Félérett testével e nő
Mennyi gondolatot gyűjt ránk!

Két kis formás, kemény melle,
(Amikor lefekszik hanyatt)
Két hegycsúcs, köztük napkelte –
S az se baj, ha nincs pirkadat.

Karja ívben meghajolva,
Membújva két tenyerében
Csípőjének puha dombja
Alszik domború fehéren.

Olyan, mint egy szép vitorlás,
Gyümölcsgerezd, vagy szilvaszem.
Istenem, lesz behajózás?
Ó, éhség, szólj, mikor eszem?

1930. szeptember 10.
Vaskó Péter fordítása

Mert elmondtam már annyiszor,

Tenho dito tantas vezes

Mert elmondtam már annyiszor,
Szenvedés nélkül szenvedek,
S hogy nincs gyötrőbb, mint amikor
Az álmaimra ébredek.

És e nem fájó fájdalom,
Sérthetetlen szomorúság
Úgy surran, mint hang a habon,
Nyitva más szférák kapuját.

És ha minden így van, legyen
Bennem régi-új fájdalom,
Mintha egy másik életem
Idézné fel kábulatom.

És ez olyan, mint az a szél,
Melytől zene lesz a dallam...
Ó, az érzés, mely bennem él,
Ekként suhanjon át rajtam!

1950. november 10.

Vaskó Péter fordítása

Ellepi lassan a sötétség,

Lenta e quieta a sombra vasta

Ellepi lassan a sötétség,
Mi egyre láthatatlanabb.
Kevés elég nekünk kevésként.
A világ elveszi, mit ad,
Hogy becsüljük, amink marad.

Mint semmi, jön az éj, hogy arra
Gondoljak, ami nem vagyok.
Az út név nélküli kanyarja
Emléket szít, olt, s bánatot
Okoz azzal, hogy búsulok.

Ti az éjjeltől szürke rétek,
Melyek túlnyúltok magamon,
Hadd temessem holnap belétek
Valamennyi gondolatom,
Hogy béke várjon s nyugalom!

Költészet! Semmi! Fogy az óra!
Se minőség, se érzelem!
Szívem megfedkezne róla?
Ha puszta hívság volt nekem,
Miért fáj tőle a szívem?

1930. november 17.

Hárs Ernő fordítása

Lombmosolyt hallok én megint:

Sorriso audível das folhas

Lombmosolyt hallok én megint:

A lány szellőnek hangja vagy.
Rád nézek, s szemed visszaint,
Először mosoly kin fakad?
A mosolygó majd felkacag.

Kacag, s félrenéz hirtelen,
Csak, hogy ne nézve nézzen, és
Ott hallja a leveleken,
Milyen a szél-settenkedés.
Mert minden szél és színlelés.

De az, hogy néz, nem nézve csak
Bizony néz, tüstént visszatér.
És lebegnek bennünk szavak,
Mikről egyikünk sem beszél.
Ez kezdődik, vagy véget ér?

1950. november 27.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Esik, karácsony napja ez,

Chove. É dia de Natal

Esik, karácsony napja ez,
Az öröm most északon nagy:
Ott hó van, mely keresztbe tesz,
És hideg, mely sokkal rosszabb.

Öröm ül a polgár-pofán,
Mert e nap megülhet otthó'.
Esik ez év karácsonyán.
De inkább ez, mint a sok hó.

Nincs karácsony ezen kívül,
Csak ma, így tartja a szokás,
Amikor a testem kihűl,
De nincs ünnep, csak vacogás.

Nem érzem már, kire utal,
S miért a karácsonyi nap,
Mert hogyha egy versszaknyival
Többet írok, lábam lefagy.

1930. december 25.

Vaskó Péter fordítása

Amögött, hol az az ablak,

Por trás daquela janela

Amögött, hol az az ablak,
Melyen függönyt nem cserélnék,
Elhelyezem képét annak,
Kit magában néz a lélek
A vágyban, mely megmutathat.

Nem hiányzik szerelem,
Ki szeretne, nincs hiányom,
De más ízt adna nekem,
Hogyha amott lenne benn,
S a magas ablakba' látom.

Miért? Ha tudnám, mit vágyok:
Mindenem megvolna már.
Rég a Királynőért lángolt
A lelkem, azóta áll ott
Egy trón, s úrnőjére vár.

Mindig, mikor álmodom,
Odateszem, ha nem látom
Azt a trónt, és ott vagyon
Függöny mögött otthonom
S az ablak mögött az álom.

Szövögeti lassú léptem,
Fondorlattal azt az ösvényt,
Magam hagyva feledésben.
Az élettől nincs mit kérnem,
Csak hogy a szomszédja lennék.

1950. december 25.

Déri Balázs fordítása

AZ UTOLSÓ VARÁZSLAT

O ÚLTIMO SORTILÉGIO

„A régi búbájt újra megidéztem,
A nagy Istennő nem jött mégse el.
Megidéztem a vad szél szünetében
Azt, ki lakik a százlelkű imákban.
De mélyből, égből nem kelt semmi jel.
Magányom újra csak a szélre lel,
És minden alszik e zavart világban.

Hajdan megbűvöltem a csipkebokrot,
S hívásomra földmélyből megjelent
Nem egy azok közül, akik a dolgok
ősformái közt szétszórtan aludtak.
Hajdan a hangom ejtett és emelt.
Hívásomra tündérek raja kelt
S az erdők lombjai fénybe borultak.

Pálcám, amellyel, hogyha úgy akartam,
Felriasztottam szellem-árnyakat,
Nem ismeri többé az én hatalmam.
Míg a közönyös szél panasza esdő,
Csak bűvös köröm, a semmi maradt,
S a szálfák fölé hágó hold alatt
Nem vagyok több, mint az út vagy az esdő.

Megtört a varázs, amelyért szerettek.
Nem vagyok már élet formája, célja –
Nekik, kik keresve engem kerestek.
Partot karok tengere már nem önt el.
Nem nyújtózom már el a nap felé s a
Mélységek mámora sem lát alélva
A hold alatt a barlangszáji csöndben.

Immár a szent alvilági hatalmak,
Kik isten és sors nélkül szenderegve
A dolgok mély lényegéhez tapadnak,
Míg himnuszomban felbomlott a dallam,
Nem hallgatnak hangomra, sem nevükre.
Csillag-dühöm nem vall már istenekre,
S nem lakik isten képzelt alakomban.

S a távoli istenek lenn a kútban,
Kiket, sápadtan, annyiszor idéztem
Vad szerelemtől felkavarva, dúltan,
Most idézetlenül is itt teremnek.
Akiket egykor, nem szeretve, kértem,
Most szeretetlen is eljönnek értem,
Ki könnyű prédája lettem dühüknek.

De Nap, kinek aranyát birtokoltam,
S Hold, kinek ezüstjét váltottam át,
Ha nem lehet enyém már, ami hajdan
Volt szépségtekben nekem minden-érő,
Osszátok meg lényemet legalább –
Legfőbb részem nyelje be önmagát,
S testem legyen, nélkülem, lélek, élő!

Változzam át egy legvégső varázsban
Önnön szobrommá, élve még e testben!
Haljon, ami vagyok, de mit csináltam,
Magát-csókoló névtelen alakzat,
Elvont szerelmem rab teste, lehessen
Önnön halálom, mely új létre serken,
S mi voltam, semmiként is az maradjak!

1950 december
Somlyó György fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1950 decemberében.)

Macska, ha játszol az úton,

Gato que brincas na rua

Macska, ha játszol az úton,
Ahogy az ágyban a lányok,
Játszik a jelen a múlton
S a jövőn, amire várok.

Érzed, mit enged az ösztön,
S az olyan törvénynek szolgál,
Mely mindent ural a földön.
Sorsod nincs. Vagy. Sose voltál.

Boldog vagy, mert csak ilyen vagy.
Semmi. De tiéd e semmi.
Nélkülem vagyok én, és csak
Így tudok, nélkülem, lenni.

1951 január

Kukorelly Endre fordítása

Ne, ne mondj semmit, ne!

Não: não digas nada!

Ne, ne mondj semmit, ne!

Sejteni a szót, mi
Titkos szádból kelne,
Annyi, mint hallani.

Még jobban is hallom,
Mintha kimondanád.
Sok mondatból, s napon
Nem ismerni reád.

Jobb vagy, mint tenmagad.
Élj, ne szólj szavakban!
Csupasz test, a bájad:
Látszik láthatatlan.

1951. február 5-6.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Elbolyongva a kék égen,

Vaga, no azul amplo solta

Elbolyongva a kék égen,
Egy felhő tévelyeg szabadon.
A múltam nem tér vissza, nem.
De én nem is azt siratom.

Mit siratok, az más, nagyon.
Lelkem lelkét érinti meg.
Ám üres égboltozaton
A felhő nyugodtan lebeg.

Egy bánatra emlékezem,
Az emlék maga bánatom.
Az óra szőtte érzelem
Kincsét a vágnak átadom.

De, ami az én keserű
Nyugtalanágomban zokog,
Felhőnél magasabbra nő.
Elvagyódáson túl ragyog.

Hogy valóban mi, nem tudom,
És a lelkem se tudja meg.
A hazug kínba burkolom
Magam, mi lelkemen remeg.

1951. március 29.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

ÖNLÉLEKRAJZ

AUTOPSIKOGRÁFIA

A költő színlelő-művész.
Oly jól ért már a mímeléshez,
Hogy tetteti a bánatot,
A bánatot, mit tényleg érez.

S az olvasók az olvasott
Bánatból érzik helyesen
Nem azt a kettőt, mit a költő
Ismert, de amit ők sosem.

S így fogaskerékszerkezetben
Forgatja játékát az ész,
A kis felhúzás-vasutat, mely
A szívről kapta a nevét.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

AUTOPSZICHOGRÁFIA

A költő nagy színlelő.
Oly jól ért a színleléshez,
Hogy csak színleg érzi ő
A kint, mit valóban érez.

S olvasva a költeményt itt,
Jól érzik az olvasók –
Nem, mely benne élt, a két kint,
De mely bennük sem lakott.

S így kering, kört körre róva,
A kis felhúzó vonat,
Értelmünk mulattatója,
Melyet szívnek mondanak.

Somlyó György fordítása

AUTOPSZICHOGRÁFIA

A költő mindig tettető.
Oly pompásan csinálja,
Ha szenved is, csak úgy tesz ő,
Mintha valóban fájna.

S érzi a fájdalmat, aki
Csak kiolvassa innen.
Nem valódi, s nem tetteti,
Azt érzi, ami nincsen.

És így köröz, és így tolat,
Hogy szolgáljon az észnek
Ez a felhúzó kis vonat,
Amit szívnek becéznek.

1951. április 1.

Kukorelly Endre fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1952 novemberében.)

AZ ÁLLVÁNY

O ANDAIME

Jaj, idő, míg képzelegtem,
Életemnek mennyi éve!
Jaj, multamban mennyi tettem
Volt csak pusztá színlelése
A jövőnek, képzeletben!

A folyóhoz nyugovásra
Jöttem, nincs rá semmi ok.
Névtelen, hideg futása
Megmutatja a hiába
Élt, életlen éjt-napot.

Milyen ínség a reményben!
Tettbe mily vágy léphet át?
Labda, kisgyerek kezében
Följebb röppen, mint reményem,
Messzebb pattan, mint a vágy.

Könnyü hullám könnyüisége,
Már nem is víz habja te,
Óra, hónap, év az évre
Száll – a zöld, vagy hó fehére,
S mindet egy fény bontja le.

Tékozoltam azt, mi nem volt.
Vénebb vagyok, mint vagyok.
Amit álmom élni gondolt,
Királynő csak színpadon volt,
Vetkezett és elfogyott.

Messze part mohó vizének
Hangja átüt a homályon,
Ködbegöngyölt fél-remények

Emlékképe visszaréved –
Álom s élet: milyen álom!

Önmagam, mondd, hova tettem?
Megtaláltam, s veszve volt már.
Mint bolond, én túrhetetlen
Szomjas éppen arra lettem,
Mit előlem tilalom zár.

Folyniuk kell a haboknak –
Holt víz hangja futva fut,
S nemcsak emléket sodorgat,
Holt reményt is – mind halottak,
Halniuk kell, halniuk.

Vékony álom szála tart csak,
Én jövődő holttetem –
Kétes álma önmagamnak,
Aki lettem volna, annak –
Kőfal puszta kertemen.

Oldja fel oldó tengerekben,
Elfeledni, vígy, te hab!
Arra hagyj, ki nem lehettem,
Mert állvánnyal rejtegettem
Meg nem épült házamat.

Nemes Nagy Ágnes fordítása

AZ ÁLLVÁNYZAT

A múltamból hány hosszú évet,
Mennyi időt is álmodoztam el!
Milyen hamis volt az élet,

És mennyi sok hazugságot cipel
A jövőről, hány furcsa képet!

Itt a folyó partján megnyugszom én,
Bár jól tudom, nem lehet igazam.
Ahogy üresen fut a víz felém,
Arról beszél ez a hideg, néma folyam,
Milyen hiába élet az enyém.

A remény is milyen keveset ér!
Milyen vágyat érlel jó alkalom?
Egy labda, ha megpattan a falon,
A reménynél is messzebb, az égig felér.
És a magasban forog, túl a vágyakon.

Könnyű a hullám, oly könnyű a víz,
Hogy szinte nincs is hullám, nincs folyó,
Órák, napok, évek, mily messze visz,
Elmúlnak gyorsan zöldek, el a hó,
A nap éleszt s megöli, ami való.

Amim nem volt, immár elköltetett,
Öregebb vagyok, mint ami vagyok.
Az illúzió, ami éltetett,
Csak színpadi királynőként ragyog:
Levetkőzve azonmód vége lett.

Lassú vizek és a könnyű-könnyed ének
Nyaldos az elhagyott partok felé,
Mily emlékkal, álmokkal teli képek,
Milyen ködös reménynek néz elé!
Micsoda álmok az álom s az élet!

Mit is tettem magammal? Megtaláltam,
Amikor elvesztettem volna már.
Türelmetlen' hagytam magam magában,
Mint egy bolondot, ki rossz srófra jár
Makacskodván, de megcáfolva már.

A szelíd vizek halott hangjai
Futnak, igen, mert így kell lenni hát,
És nemcsak az emlékeket viszi
A hang, halott reményeink sorát –
Halottak, már nem élhetnek tovább.

Ami vagyok már: a halott jövő.
Magamhoz most egy álom kötne csak –
Álom, elkésett és sötétedő,
Ilyen lehettem volna, így: falak,
A fal, kopár kertem körülvevő.

Elmúlt hullámok, elragadjatok
A tenger feledésig, s örökül,
Aki nem leszek, annak adjatok,
És állványokkal fogjátok körül
Felépítésre váró házatok.

[1924 augusztus 29 ?] – 1931 június
Kukorelly Endre fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1931 júniusában.)

Az ég nyugodt, csendes az este,
Hoje que a tarde é calma e o céu tranquilo

Az ég nyugodt, csendes az este,
Az éj közel, ha nem is sejteném,
Magamon töprenkedem egyre,
Lássam, mi volnék, s mi volna enyém.

Múltamon végignézve láttam,
Nem voltam más, mint mások körülem,
Magam utáni kusza vágyam
Adott csak ezt-azt lényemből nekem.

Régi magam tárt könyv előttem,
Forgatom, mint már olvasott lapot,
Az igazság kihalt belőlem,
Vége-hossza nincs, fájó vágy vagyok.

Utas, ki útján elmerengett –
Két úton jártam párhuzamosan,
Része voltam tájnak, tereknek,
Emléktelenül, vakon, társtalan.

Helyemre értem, már ma sejtem:
Formátlanságom más és más alak.
Saját utam keresztbe szeltem,
Nem látom magamban múlt-magamat.

Én lennék – hisz nincs lehetetlen –
E száz világból jött százféséség
Egy érző pontba sűrítetten,
Mely én vagyok, lévén, hogy élek épp?

Én lennék az agy, mely a létet
Felfogja, s csak sustorgó, mind nagyobb
Perce az időbeli létnek,
Melynek elevensége én vagyok?

1951. augusztus 1.

Lackfi János fordítása

Az ész vezérel,
Guia-me a só razão

Az ész vezérel,
Ki más vezetne?
Mit ér tüzével?
Más fény egy csepp se.

Ki ezt a lentet
Alkotta, bárha
Másként teremtett
Volna világra!

Van szemem, lássak,
Hiszek, ha látok,
Mért mondanám: „Vak
Volnék, s nem áldott”?

Adott az Isten
Észt is azon túl,
Látni segítsen
Látszatokon túl.

Látni csalás csak,
Töprengni csapda?
– Nem tudom, útnak
Ezt Isten adta.

1952. január 2.
Lackfi János fordítása

Csaknem egy éve nem írok.

Há quase um ano não 'screvo

Csaknem egy éve nem írok.
Mert túl nehéz: elmélkedésem
Azzá tett, akit nem tudok
Megzavarni a figyelésben.

Visszavágyom, bár nem lehet,
Magamba mélyedt lélek voltam,
Olyan, hogy más majd ne legyek.
Honnan a vers, a semmi hol van.

Most meggondolom, mit teszek,
Úgy írok: tudom, mit beszélek...
Ez a szép, ódon szürkület
Kinek hullt le, ki az a lélek?

1952. május 25.

Kukorelly Endre fordítása.

Szél dúl sötétség mélyén,

Furia nas trevas o vento

Szél dúl sötétség mélyén,
A hangja nő, elnyújtott.
Más nem uralja elmém
Megállni nem fog s nem tudott.

Vész, úgy tűnik, a lélek,
Ha az örület megéled,
Amit megértésének
Törekvéséből ért meg.

Szél őrvong sötét mélyén
Menteni magát nem fogja.
Gondolatom rabja én,
Mint szél levegő foglya.

1952. május 25.

Bernát Éva fordítása

A halál kanyar az úton.

A morte é a curva da estrada

A halál kanyar az úton.

Ki meghal, csupán eltűnik.

Figyelek, lépted hallgatom,

Mint én magam, úgy létezik.

A föld égből lett valaha.

Nem tart fészket a hazugság.

Senki el nem tévedt soha.

Hisz minden út és igazság.

1932. május 23.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Kinek ajtón ilyen

Quem bate à minha porta

Kinek ajtón ilyen
Makacsul üt keze,
Hogy halott a lelkem,
Mely érez, tudja-e?

Tudja, virrasztással
őrzöm bent az éjben,
Hiú, üres gyásszal,
Melynek tárgya nincsen?

Tudja: süket vagyok?
Tudja vagy sem, hiszen
Képtelenül kopog
Úgyis már, szüntelen.

1932. május 25.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Lenn az Abiegno-hegy árnyán

Na sombra do Monte Abiegno

Lenn az Abiegno-hegy árnyán
Ültem én töprengeni,
Fenn a Kastély, oda vágnám,
Benne álomom termei,
S leültem töprengeni
Mégis Abiegno-hegy árnyán.

Életem, s szerelmes órák
Tüntek-múltak utamon,
S elmaradt maga a vágy, lám,
Mire vágnék, nem tudom.
Most az Abiegno-hegy árnyán
Ülve vágyam elhagyom.

Egy napon talán erőt ad
Lemondásom, meglehet,
Nekivágok a nagy útnak,
Mely a Kastélyba vezet,
De most az Abiegno árnyán
Ülök, és csak pihenek.

Pihenhet-e bárki báván,
Míg a Kastély hív, üzen?
Nem visz út fel, csak talántán
Rejtek-ösvény keskenyen.
Most az Abiegno-hegy árnyán
Álmodom, hogy meglelem.

Alszom most a semmi ágán,
Álom mélyén nincs tudat.
Nézem, távol ott a Kastély,
Holt bennem az akarat.
Szabadítóm egyre várnám
Abiegno árnya alatt.

1932. október 3.

Lackfi János fordítása

Völgyből fel a dombra,

Do vale à montanha

Völgyből fel a dombra,
Dombról hegytetőre,
Árnyék ló és rajta
Barát ül nyeregbe',
Házak s mezők közén,
Hol fut forrás vize,
Ügetnek sebesen.

Völgyből fel a dombra,
Dombról hegytetőre
Árnyék ló és rajta
Barát ül nyeregbe',
Sötét sziklák tövén,
Mik ott emelkednek,
Ügetnek csöndesen.

Völgyből fel a dombra,
Dombról hegytetőre
Árnyék ló és rajta
Barát ül nyeregbe',
Pusztta mezőségen,
Mely éggel ér egybe,
Ügetnek merészen.

Völgyből fel a dombra,
Dombról hegytetőre
Árnyék ló és rajta
Barát ül nyeregbe',
Nem járt ösvényeken,
Gázlókat keresve,
Ügetnek egyesben.

Völgyből fel a dombra,
Dombról hegytetőre
Árnyék ló és rajta
Barát ül nyeregbe',
Végtelenbe tűnve,
Hol nincs, ki meséljen,
Ügetnek énbennem.

1952. október 24.
Pál Ferenc fordítása

Fáraszt már a gondolkodás.

Cansa sentir quando se pensa

Fáraszt már a gondolkodás.
Ha éj múlik s a nap kelőben,
Testet ölt valami óriás
Magány a hűvös levegőben.

Álmatlan és bús pillanat,
Vajon kivé kellene lennem?
Ez a látszat-való nyomaszt,
Éjszakában, hajnal-hidegben.

Úgy érzem, a minden ez itt.
És célja, rendje van az éjnek,
Mély, sötét csillag-csend vakít,
És nem lehet, hogy benne éljek.

(Úgy érzem, a minden ez itt.
Ám jég az éj határtalanja,
Néma világ, holt csend vakít –
Jaj, semmi ez, a semmi van ma!)

1932. november 9.

Lackfi János fordítása

Nem az enyém, nem az enyém, mit írok.

Não meu, não meu é quanto escrevo

Nem az enyém, nem az enyém, mit írok.

Ugyan kinek vagyok

A szószólója, kihez tartozom?

És megcsalván magam,

Miért hittem azt, hogy enyém az enyém?

De mást mit kaptam én?

Mégis, ha úgy hozná a sors, legyek,

A halála lesznek

Egy másik életnek, amelyben élek,

Én, aki még remélek

S illúzióim még nem hagytam el,

És aki fölemelt,

Hálás vagyok Annak, aki a porból,

Kivett e földi sorból.

(És felhővé tett így egy pillanat,

Egy röpke gondolat.)

(Annak, kinek a jelképe vagyok,

Mely a porban ragyog.)

Kukorelly Endre fordítása

Mit írok, nem az enyém, nem.

Mit írok, nem az enyém, nem.
Kinek köszönjem?
Hírvivője kinek vagyok?
Tévedtem nagyot,
Hívén, enyém, mi birtokom,
Kaptam s nem tudom,
Kitől, s ha sorsom úgy adja,
Legyek halottja
Egy másik létnek, mi enyém,
Én, gazdag-szegény,
Illúziókat kergettem
Látszat életben.
De hálás vagyok Neki, mert
A porból fölemelt,
(S felhővé tett, mit átitat
Egy nagy gondolat.)
(Vágyok szélbe-por, szállongás,
Jelkép, semmi más.)

1932. november 9.

Döbrentei Kornél fordítása

EZ

ISTO

Azt mondják, csupa tettetés
Amit írok. Nem és nem.
Csak nem használok szívet, és
Versben el sose vérzem.
Képzelek, és nem érzem.

Minden, amiről álmodom,
S nem sikerült, vagy vége,
Úgy áll az most egy balkonon
Más dolgokra lenézve.
Ez az a szép. De mégse.

Ami messzebb van, azt írom
Meg, ami nincs, de részt vesz
É zűrzavartól szabadon
És komolyan. Elég lesz,
Ha az olvasó érez.

Kukorelly Endre fordítása

EZ

Mondják, tettetés, hazugság
Minden, amit írok. De nem.
Csak nekem a fantáziák
Az átélhető érzelem.
Szívemet semmibe veszem.

Minden: álmaim, ha alszom,
A sok jó dolog s nehézség,
Olyan mind, akár egy balkon,
Amelyről a lelkem néz szét.
Igen, ez maga a szépség.

Ezért élek én idegen
Dolgok között, én-varázstól
Távol, túl a bűvöleten:
Mert a nincsből komolyság szól.
Érzés? Várd az olvasástól!

dátum nélkül
Vaskó Péter fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1955 áprilisában.)

ERÓSZ ÉS PSZÜKHÉ

EROS E PSIQUE

...Íme hát láthatod, Testvérem, hogy, azok az igazságok, amelyekbe Neofita fokon, majd amelyekbe az Alsóbb Tagság fokán beavattattál, ha szembenállnak is egymással, mégis ugyanazok az igazságok.

A Portugál Templomos Rend Átrium Mesteri Fokozatának Szertartásrendjéből

Szunnyadt rossz varázs alatt
A Királynő, szól a monda,
S más fel nem költötte, csak
Egy Infáns, ki a falat,
Mely eléállt, átugorja.

Próbaképpen győzve győzvé
Egyként Jó és Rossz fölött,
Lelkét tisztára fűrésztvé,
Elébe áll az az ösvény,
Mely a Lányhoz viszi őt.

Ha a Lány, álomba hullván,
Várja, csak álmába várja.
Életét álmodja – holtán.
S zölden borul dús borostyán
Feledékeny homlokára.

A Királyfit egyre messzibb
Hajtja kósza sejtelem.
Már a titkos útra lelt itt.
A Lány nem tud róla semmit –
S néki a Lány semmi sem.

De mindenkit vár a Sorsa –
Alszik a Lány rossz varázsban,
Ő meg, az isteni nyomra

Lelve, vakon bujdokolva
jár, csak jár az ő nyomában.

S bár sötét marad a kétes
Csal-úton minden tovább is,
Tisztét bizton viszi véghez,
S elér az alvó köréhez,
Ösvényen át, falon át is.

S ahogy túljutva a próbán,
Vétlen fejéhez kapott,
Érzi, ott van a borostyán,
És a szunnyadó kiráylány,
Látja már, ő maga volt!

Somlyó György fordítása

ERÓSZ ÉS PSZICHÉ

... És így láthatod, Testvérem, hogy azok az igazságok, amelyeket megismer-
tettek veled az Újonc fokán, és azok, amelyek megismertettek veled az Al-
sőbb Tagság fokán, még ha ellent is mondanak egymásnak, mégis ugyanazok
az Igazságok

*A Portugál Templomos Rend Átrium Mesteri Fokozatának Szertartásköny-
véből*

Bűvös, mély álomba dermedt
Egy Kiráylány – szól az írás –,
Kit senki más fel nem kelthet,
Csupán egy királyi herceg,
Egy messze földről jött Infáns.

Jó, rossz felett győznie kell,
Mert mindkettő megkísérti,
Mielőtt, – nem csábulva el –
Rátalál az útra, amely
A Kiráylányhoz vezérli.
Vár az Álmodó Kiráylánya,

Alszik és csak várva vár,
Élet a halálban álma,
S elfeledett homlokára
Füzért fon a borostyán.

Messze a Hercegnek talány
Milyen szándék, cél vezet,
Megy mégis az út fonalán.
Ismeretlen neki a lány,
És őt a lány nem ismeri.

Mégis betöltik Sorsukat,
A lány bűvös álom foglya,
Míg a fiú vakon kutat,
S nem is sejti, hogy az utat
Isteni törvény rajzolja.

Bár sötét, s száz ágra-bogra
Szakad az út, csöppet se fél,
Megy az úton nem habozva,
Várfal fel nem tartóztatja,
S az alvó leányhoz elér.

És ahogyan szédülve még
A kalandtól, szinte báván
Fejéhez emeli kezét,
A borostyán füzérhez ér,
S látja, ő volt a Királylány.

1953. július 8.
Vaskó Péter fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1954 májusában.)

Felhőkbe öltözött a nappal.

Passa uma nuvem pelo sol

Felhőkbe öltözött a nappal.
A béméskodókon bánat suhan át.
A lélek napraforgó: tárt kalappal
Folyton arra néz, akit sehogy se lát.

Elszállt a felhő; kibújt a nap.
Napra forgolódva örvendezel.
Titkos zászlaját a lázadásnak
Mily feslett pillanat tekerte fel?

1955. augusztus 14.
Tolvaj Zoltán fordítása

Lágy a szél és lágy a napom.

É brando o dia, brando o vento

Lágy a szél és lágy a napom.

Lágy a Nap és lágy az ég!

Bár ily' volna gondolatom.

Bár én is az lehetnék!

De e tiszta ég és értelen lég

Dicsősége között és közöttem,

Ott áll oly sok álmom és sok emlék...

Hogy ez lettem, hogy tényleg ez lettem!

Jaj, mert a világ az, mit összehordunk.

Minden létezik, mert létezem.

Van, mert mi látjuk.

És ez minden, ez minden, igen!

1955. augusztus 15.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

A holdsugár a lombok között,

Entre o luar e a folhagem

A holdsugár a lombok között,
Nyugodalom és liget ölen,
Éj míg éjvidő, szellők fölött,
Rejtély ködén
Leng, s lelkem e titok mögött.

Vágy avagy gyengéd emlékezés,
Kezdeté vagy vége mi sehol,
Mi nem igaz, mi nemlékezés.
Vonz, s fáj ehol.
S követi énem, a szabad, egész.

Bánathból vagy örömből eredt
Önmagától ittas üres báj?
Bennem, ami ő, kire nevet?
Semmi, s nem ad.
Követtem, énem elveszejtett.

1933. augusztus 19.
Bernát Éva fordítása

Hallom, mintha virágok

Oiço como se o cheiro

Hallom, mintha virágok
Illata ébresztene...
Színlelés s befolyások
Kiskertje ez a zene.

Megfoghatatlan emlék,
Egy senkinek mosolya,
Kiben annyi reménység
Van, hogy nem remélt soha...

Minek, ha amit tudok,
Azt már nem érezhetem?
Hallom s érzem: mosolyog,
Mi mit sem akar bennem.

1955. augusztus 21.
Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Fák felett felhőhalom...

Nuens sobre a floresta...

Fák felett felhőhalom...

Árny és árnyék mindenütt...

Ilyen az én bánatom –

Csupa valóság fölött.

A másik, mi elveszett

Álmaimhoz tartozik,

Most diadalt nem vehet,

Ha van is, biztos nem itt.

Ám az erdő búja, mely

A fénytelen égre szállt,

Félelmemet kelti fel...

Vágyam vajon kire várt?

1955. augusztus 21.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Nem tudom, valóság-e vagy álom,

Não sei se é sonho, se realidade

Nem tudom, valóság-e vagy álom,
Vagy álom- s életnek keveréke;
Ama szelíd földet hol találom,
Elfelejtve? Délnek szigetére
Vágyódunk messze. Amott, amott
Ifjú élet s szerelem ragyog.

Talán soha-nem-volt pálmaerdők
S a faszor, mely távolba veszik,
Nyugodt árnyékkal várják a hívőt,
Ki hiszi, hogy e föld létezik.
S mi, boldogok? Ó, talán, talán,
Azon a földön, mint hajdanán.

De álom-látván már színevesztett,
Gondolván fárad a gondolat,
A pálmák alatt, hold fénye mellett
Hideg érzik, hold vet árnyakat.
Ezen, ezen a földön is, óh,
A rossz nem szűn', s nem marad a jó.

Nem világvégi szigeten, távol,
Álmok vagy valóság ligetébe'
Gyógyul meg a lélek mély bajából,
És a jó a szívbe nem úgy lép be.
Bennünk van minden. Amott, amott,
Hol ifjú lét s szerelem ragyog.

1953. augusztus 30.
Déri Balázs fordítása

Itt, ahol egyre várják

Aqui onde se espera

Itt, ahol egyre várják
– Pihenj el, csak pihenj el –
A máskor voltnak mását,

Itt, ahol szenderegve
– Pihenj el, csak pihenj el –
Érezni: jó az este,

S mit sem tartanék többre,
– Pihenj el, csak pihenj el –
Hogyha a nappal jönne,

Itt, a hajnalt itt érem
– Pihenj el, csak pihenj el –
Király, száműzetésben,

Élvezve a szerencsét
– Pihenj el, csak pihenj el –
Nem rakja rám keservét

Uralomvágy. Örökkön
– Pihenj el, csak pihenj el –
A tisztos nevet őrzöm...

Mit várhat, aki nyugszik,
– Pihenj el, csak pihenj el –
Mit ad remény s a bú, mint

Egész szívem tagadni,
– Pihenj el, csak pihenj el –
Egész szívem tagadni.

1955. augusztus 31.
Déri Balázs fordítása

Kering a levegő,
Redemoinha o vento

Kering a levegő,
A szél körbe lófrál,
Velem egy merengő
Gondolatom sétál.

Megtudja időben,
A frissesség milyen,
Lebeg az erdőben,
Alatta félelem.

Tudja, az lettem hát,
Mi lenni akartam,
Mikor a szél hangját
Egyszer meghallottam.

1955. szeptember 5.
Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Leheletnyi pillanat,

Momento imperceptível

Leheletnyi pillanat,
Ugyan mi voltál nekem,
Hogy bennem hagytál egy részt,
Mi el nem múlik sosem?

Évek múltán is fogok
Emlékezni rá, tudom,
Nem tudván már, hogy mi volt,
Hiszen már most sem tudom.

De, bár semmi lenne is,
Egy rész itt marad velem,
Mely üde lesz akkor is,
Ha már nem emlékezem.

1955. szeptember 5.
Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Magasan a lombozatban,

Vai alto pela folhagem

Magasan a lombozatban,
Mint házban él a susogás,
Akárha szellő alakban
Lakna a fákból a tudás.

Igen, mintha a szél hangja,
Mely a fák között csavarog,
Hírt egy halk szándékról adna,
S hogy ez rossz avagy jó, titok.

S hogyha azon mélységeken
Tűnődve, hol a szél meghal,
Felszállna ide, hogy velem
Találkozzon, és viharral

Zúgatná a fák zöld tornyát,
Ezer borzongó levelét,
Talán fülemben susognák
Ezt a gonosz tündérmesét.

1933. szeptember 5.
Vaskó Péter fordítása

Mikor a játszó gyermekek

Quando as crianças brincam

Mikor a játszó gyermekek
Zajongását kihallgatom,
Mosolyra bírja lelkemet
E mámorító víg alom.

Gyermekéveim valótlan,
Sosem-megélt- emlékei
Felhullámzanak valómban:
Gazdátlan és örömteli.

Ha az, ki voltam, rejtelem,
S jövöm csupán a képzelet,
Borzongjon meg jelen-felem,
Mikor szívemmel érzeleg.

1955. szeptember 5.
Tolvaj Zoltán fordítása

Lépések a pázsiton,

Passos tardam na relva

Lépések a pázsiton,
Holdfény és holdfényözön.
Minden csupa illat s vadon.
Hallom, hogy valaki jön.

Jön, és a lépte könnyű
A holdfény-csált földeken,
Lépése olyan könnyű,
Mint sápadt lélegzetem.

Manó, tündér vagy kobold
A nem látszó suhanás?
Tudom, hogy semmi se volt!
Mégis hisz a sóvárgás.

1955. szeptember 5.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Az, ami fáj nekem,

O que me dói não é

Az, ami fáj nekem,
Nem, ami lakja szívem,
Oly szép dolgok azok,
Melyeknek nyoma sincsen...

Forma nélküli formák,
Miket a gyöttelelem
Nem ismer, s mikről álmod
Nem szó a szerelem.

Mintha a szomorúság
Fa volna, s róla egyre
Hullna a hervadó lomb,
Nyom s köd között kerengve.

1955. szeptember 5.

Hárs Ernő fordítása

Miért izgat egy álom,

Por que é que um sono agita

Miért izgat egy álom,
Megnyugtató helyett,
Hogy enyhet ne találjon,
Mi lakja szívemet?

Mily álmos, furcsa hajlam,
Zavar abszurditása,
Hogy önként elnyomassam,
És lássak, mit se látva?

Két lét közt, melyben állok,
Két lény közt, ki vagyok,
Egy lejtőn szundikálok,
Min fel nem kaptatok.

És köddé válva végre,
Mint aki hitszegő lett,
Kábán megyek elébe
Valami nemlevőnek.

1933. szeptember 6.

Hárs Ernő fordítása

Szemlélem, mit nem látok,

Contemplo o que não vejo

Szemlélem, mit nem látok,
Késő van, szürke minden,
S mit csak magamba' vágyok,
Megállt a falon innen.

Az égbolt a magasban,
Túlhanról fákat érzek;
Bár a szél gyengül lassan,
Megrebben a levélzet.

Minden túlról van, abban,
mit érzek, és mi van,
S ha mozdul ág, ha roppan,
Az ég határtalan.

A létező s az álom
Létemmel elvegyül,
S hogy bús lennék, nem állom –
Vágyok bús-egyedül.

1933. szeptember 7.
Déri Balázs fordítása

Álom s alvás közt, s egyben

Entre o sono e o sonho

Álom s alvás közt, s egyben
Köztem s aközt, mi jó
Volna, ha volna bennem:
Egy végtelen folyó.

Futott más partok mellett,
S volt minden útja más,
Mit minden folyó megtett,
Más minden utazás.

Elérkezett a házba,
S a ház: ami vagyok;
Elhagy, magamba zárva;
Ébredék: elhagyott.

S az engem önmagamhoz
Kötőben meghaló
Énem alszik; eloldoz
A végtelen folyó.

1933. szeptember 11.
Déri Balázs fordítása

Halálunk hamar ránk szakad,

A morte chega cedo

Halálunk hamar ránk szakad,
Az élet rövid fejezet,
Rossz másolat a pillanat
Egy dologról, mi elveszett.

Elkezdődött a szerelem,
S nem végeztünk az eszmével,
Ki elért valamit, sosem
Tudja meg, hogy mit is ért el.

S eltörli ezt a vég, hiszen
Kuszák, halványak e sorok
Sorsunk írott könyveiben,
Amit Isten nyitva hagyott.

1955. szeptember 11.
Vaskó Péter fordítása

Nyugszik a hullámzó búzán

Repousa sobre o trigo

Nyugszik a hullámzó búzán
A nap, mely megállt az égen.
Elhinném magam, ha tudnám.
Élek örök tévedésben.

Ha tehettem volna róla,
Ne jussak saját eszembe,
Azt is elfeledtem volna,
Hogy így el vagyok feledve.

Ring a búza, sárga sóhaj,
Idegen fény szülte élet.
Mind a sok rosszal és jóval
Milyen szűkös is a lélek!

1955. szeptember 12.
Vaskó Péter fordítása

Amibe csak belekezek,

Tudo que faço ou medito

Amibe csak belekezek,
Felében abbamarad.
Sorra a semmibe vesznek
Gondolat és akarat.

Nézek és csendben utálok
Mindent, ami „gyönyörű”
Lelkemből is kiszivárog.
Sargasso-tengeri fű,

Kis darab túlnani tenger
Lenni, s lebegni azon...
Mit is akarhat az ember?
Nem tudom. Nagyon tudom.

Kukorelly Endre fordítása

Bármit gondolok, vagy teszek,

Bármit gondolok, vagy teszek,
Minden dolgom félbe marad,
Vágyom mindig a végtelent,
S kezem közt minden elszakad.

Undor tölt el, látva annak
Eredményét, mihez fogok!
Lelkem ragyogó és gazdag,
Zöld sargasso tenger vagyok –

Tenger, melyben ott lebegnek,
Egy mélyebb víz foltjai is...
Akarat-, gondolatcseppek?
Nem tudom, s tudom nagyon is.

1955. szeptember 15.
Vaskó Péter fordítása

Ha én, inkább mint bárki más,

Se eu, ainda que ninguém

Ha én, inkább mint bárki más,
Az arcomon érezhetném
A fák ezernyi levelén
Derengő röpke csillogást,

Az a boldogság töltene,
Mely szín a dolgok felszínén,
S a Nappal hal meg, mint a fény,
Mert örömük kihűl vele.

Elcserélném magam, el én,
Bármivel, mi nem én vagyok,
Csak e napsugártól kapott
Furcsa élet legyen enyém!

1955. szeptember 16.
Vaskó Péter fordítása

Az érzések úgy elöntenek engem,

Tenho tanto sentimento

Az érzések úgy elöntenek engem,
Hogy néha-néha szinte már belátom:
Talán valóban érzelmes vagyok.
Mégis, jobban szemügyre véve lelkem,
Úgy érzem, mindez gondolat csak, álom,
Min érzelennek pírja nem ragyog.

Minket, kik élünk, kettős létre szültek:
Van egy valóságos létünk, mit élünk,
S egy másik, mit csak vélünk, gondolunk;
S az egyetlen, a teljes életünket
Megosztva hordjuk ép, valódi létünk
S a téves közt, mely talmi otthonunk.

De hogy melyik lehet igaz s világos,
S melyik hamis, mit folyton elhibázunk,
Azt senki meg nem mondta még nekünk;
És élünk, mintha az, a valóságos,
Mit élve élünk, az, amely sajátunk,
Az volna képzelt, tiszta életünk.

1953. szeptember 18.

Szőnyi Ferenc fordítása

Alsom. Ha álmodom, reggel titok

Durmo. Se sonho, ao despertar não sei

Alsom. Ha álmodom, reggel titok

Marad, álmodom mi volt.

Alsom. Álmodás nélkül alva, reggel

Nyílt térre ébredek fel,

Melyet nem ismerek, mert oly dolog,

Melyre nem gondolok.

Jobb lesz, ha sem így, sem úgy nem teszek,

S fel sosem ébredek.

1933. szeptember 19.

Hárs Ernő fordítása

Utazni! Hon-vesztegetve!

Viajar! Perder países!

Utazni! Hon-vesztegetve!
Lenni mindig egyre másnak,
Gyökere-nincs lelked egyre
Átadni a látomásnak!

Nem lenni a magadé se!
Menni folyást, menni csak,
Célt se tudva, cél felé se
Irányítva vágyadat!

Utazás – csak *így* utazni.
Hogy már nem is vagy egyéb,
Mint az útnak álma. Annyi;
Semmi más, csak föld meg ég.

Somlyó György fordítása

Utazni, vesztve földeket!

Utazni, vesztve földeket!
Másnak lenni folyton-folyvást,
Hogy látvány-, élmény-gyökerek
Lelkemet ne horgonyozzák.

Az se lenni, ami vagyok,
Menni, lenni mindig távol,
Célom így sose lesz halott,
S nem lesz elegendő a vágyból.

Így utazni csak *utazás*.
S nem vagyok más, semmi kétség,
Utak álmába áthajlás.
A többi csupán föld és ég.

1955. szeptember 20.
Vaskó Péter fordítása

Mi az, mi messze van,

Que coisa distante

Mi az, mi messze van,
S hozzám mégis közel?
Mily szél, illatfolyam,
Jön erre hangtalan,
Mit rejtett kert nevel?

Ha mondanák nekem,
Hinni sem akarnám.
A jó lég, érzem,
Látomást szó, szemem
Bár nem látja talán.

Nem tudom, álmodom,
Vagy épp elr évülök?
De érzem, ezt tudom,
Álmoké mosolyom,
Mert egy vagyok velük.

1955. október 2.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

A partján eme folyamnak,

Na ribeira deste rio

A partján eme folyamnak,
Vagy egy másik partján, máskor,
Napjaim csak úgy rohannak.
Semmi nem buzdít, nem gátol,
Meleg nem fűt, fagy sem szaggat.

Nézem, mit csinál a folyam,
Mikor nem csinál semmit sem.
Látom hordalékát s abban
Az oly lomha hömpölygben
Mindent, mit elhagyott lassan.

Bámulok és elmélkedem,
Ám nem a lomha folyamon,
De mivel játszik szellemem,
Mert jó neki, ha nem tudom,
Mit látok a lassú vízben.

Sétálok a folyóparton,
Mely hol itt, hol pedig ott van,
Lényem folyására bízom,
Egyre megy: láttam, nem láttam:
ő folyik s én bizakodom.

1933. október 2.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Mind e rosszban, melyben élek,

No mal-estar em que vivo

Mind e rosszban, melyben élek,
Mind e rosszban, mit belátok,
Önmagamnak foglya, félek,
Önmagamnak ártok.

Más volnék, ha más lehetnék,
Biztonság ha volna bennem:
Nem volnék ily szende, gyengéd,
Ki a szépre rezzen.

S ki rajongva megtagadja,
Mankótlan míg lép a lába,
S mindhiába mondogatja,
Hogy minden hiába.

1955. október 2.

Szónyi Ferenc fordítása

Mikor gyermek voltam,

Quando era criança

Mikor gyermek voltam,
Mit sem sejtve éltem,
Csak, hogy felidézzem
Most egykori múltam.

Azt csupán most érzem,
Ami akkor voltam.
Abból, mit hazudtam,
Áll össze az éltém.

S ebben a rabságban
Mint könyvben, olvasom
Különös mosolyom
Önmagam múltjában.

1955. október 2.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Esik, csend szítál. A cseppek lágy neszének

Chove. Há silêncio, porque a mesma chuva

Esik. Csend szítál. A cseppek lágy neszének

Álma oly szelíd, akár a végtelen.

Esik. Nem-tudását gyászolván a lélek

Érzi: sorvadó, vak minden érzélem.

Esik. Én (ki vagyok) nem vagyok velem...

Oly nyugodt eső ez, lanyha, porladó, halk

(Mintha nem felhőből hullna, oly szelíd),

Mormolás csupán, egy sóhaj, mely ha sóhajt,

Önmagáról végleg elfeledkezik.

Esik. Kedvem most a semmiben telik.

Szél se rezdül, nincs ég, nem vigyázza létünk.

Esik hosszan, lassan, mindig ugyanúgy.

Mint a bizonyosság, mely hazudik nékünk,

Mint a sanda vágy, melyben hazudva égünk.

Esik. Az érzések lámpája kihúnyt...

1955. október 2.

Szónyi Ferenc fordítása

Nagy titkok, rejtelmek laknak

Grandes mistérios habitam

Nagy titkok, rejtelmek laknak
Létezésem küszöbén,
S a küszöbön haboznak nagy
Madarak, s bámulva lankadt
Átléptem, gyűlnek körém.

Szárnyasok, tátongó mélyvel,
Álombeli létezők.
Habozással tépve széjjel,
Lelkemnek tele veszéllyel
Az a küszöb, az a föld.

Örvendek, hogy a fény felkel,
S hogy az álom elereszt,
Ha borongós is a reggel;
A küszöb iszonyal tölt el,
És minden lépés kereszt.

1933. október 2.

Déri Balázs fordítása

Aludj, az élet semmi!

Dorme, que a vida é nada!

Aludj, az élet semmi!
Aludj, minden hiába!
Ki útra képes lelni,
Azt káoszban találja,
Lelkét mert megtéveszti.

Nincs hely és nincs nap annak,
Ki találni szeretne,
Sem békét, sem nyugalmat
Nem lel, akit szerelme
Hív, adjon bizodalmat.

Maradjunk, hol lét híján
Baldachint szőnek ágak,
Maradjunk, ott maradván,
Hol nincs eszme, sem vágyak,
Mit nem adnánk, azt adván.

1955. október 10.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

Mily álom, mely nem fáraszt engemet ki,

Não sei que sonho me não descansa

Mily álom, mely nem fáraszt engemet ki,
S mely meg nem árt?
A harmónium szabja meg a kerti
Tánc ritmusát.

Ami nincs, annak fonalát elejtem
A tánc alatt,
Nem vagyok bús, nem vagyok idegen sem,
Csak hallgatólag.

A többiek előttem mily vidáman
Keringnek itt!
Mindenestől örömmel felkináltam
Szívem nekik.

A táncot a harmónium kíséri
A csendes éjben,
S egy pillanatra tőle visszatérni
Érzem reményem.

Reményem, melynek, ha eljön a reggel,
Nincs folytatása.
A harmónium utoljára zeng fel,
S a bált lezárja.

Bárcsak anélkül lehetnék a többi,
Hogy ők legyenek,
Míg a harmónium titkon betölti
A lelkemet!

1933. október 10.
Hárs Ernő fordítása

Hullám, mily apró is leszel

Onda que, enrolada, tornas

Hullám, mily apró is leszel
A tengerben, míg partot érsz,
És ha visszahúz, szétesel,
Mint zavaros lé, semmiség;

Mért van, hogy csupán haláloed
Viszed vissza önmagaddal,
És a szívemet nem rántod
A tengermélybe a habbal?

Oly régóta van már velem,
Hogy már csak fájdalmat okoz.
Vidd el őt a mértéktelen
Hanggal, mellyel megfutamodsz!

1954. május 9.

Vaskó Péter fordítása

Hegyek, s köztük a távolság: a béke.

Montes, e a paz que há neles, pois são longe

Hegyek, s köztük a távolság: a béke.
Senkik ők, tájkép-foltok...
Hasonlít lelkem egy szerzetes lelkére,
Nem vagyok mégse boldog.

Ha más volnék, lehetnék másmilyen,
Így azt kapom, mit adnak,
Mint ki egy kertbe les be, hol a többiek
Épp vidáman mulatnak.

Milyen többiek? Nem tudom. Létezik mégis
Egy béke, mely nincs sosem;
S nem olvasva nézem a nyitott könyvet én is,
Mely nem mondja meg nekem...

1954. május 9.
Vaskó Péter fordítása

E test-világon, hol feledve élünk,

Neste mundo em que esquecemos

E test-világon, hol feledve élünk,
S ahol tulajdon árnyaink tanyáznak,
A túlfelőli, lélek-lakta létünk
Valódi gesztusai semmivé tűnt,
Iromba mozgás csak, csalóka látszat.

És minden éjsötét, gomoly-varázslat,
A térben, mely határt szabott nekünk...
Sugárküllők, füstcsíkja furcsa lángnak,
Mely ott lobog, túl, meddig el se láthat
Élet-koholta hús-tekintetünk.

Egy pillanatra megtalálja mégis
A másikat az ajzott szemsugár
Az éjben és a mozdulat delén is,
A termő moccanás, e rezge fétis
Ha túlhan újabb mozdulatra vár.

És akkor végre értelmére lelhet
Mindaz, mi vakmocorgás, vízió,
És visszatérhet elhagyott s -felejtett
Testéhez, melyben képzeletbe dermed
A pillantásnyi intuíció.

Testednek visszavágyó, kósza árnya;
Hazugság, mely megérzi s áthevíti,
Igazság, mely káprázatába zárja,
S az idő és tér forró talajára
E karcsú árnyat vágyón rávetíti.

1954. május 9.

Szőnyi Ferenc fordítása

Egy pillanat volt tán,

Foi um momento

Egy pillanat volt tán,
Mikor rátetted
A karomra,
Egyet mozdulván
Fáradt módra,
Mintsem tétován
A kezedet,
És visszahúztad.
Vajh, éreztelek?

Bár emlékszem rá
Él derengve még
Bennem az emlék,
Testem őrzi rég
Azt, hová kezed
Ért, a helyet.
Célja kell legyen
Mégis rejtelem,
Mert csak rebbenet!...

Semmi ez, tudom,
Oly országúton,
Mint az élet,
Számos dolog van,
Mit ész se mérhet...

És tudom-e én,
Mikor kezedet
Megérezvén,
Meg hozzám térve
Egy ici-picit

Szívem is érte
Nem volt-é ez új
Ritmus a térben?

Mintha csak úgy
Önfeledten
Fogtál volna meg,
Hogy megvalld nekem,
Mi titkot jelent,
Könnyűt s hirtelent,
Miről nem sejtet,
létezik vagy sem.

Így mond a szellő,
Hogy lombot rázogát,
Valami nem
Kifejezhető
Boldogságosat.

1954. május 9.
Döbrentei Kornél fordítása

Fejezd be a dalod!

Cessa o teu canto!

Fejezd be a dalod!
Jobb, ha abbahagyod,
Mert hallottam
Egy másik hangot,
Bűvölet térközén
Át hozzám zsongott,
Varázst vont körém
A bűbáj örvény
S hangodhoz vonzott.

Hallgattam hát
Egy időben
És mégis másként
A dalod.
S a melódiát,
Emlékezve rád
Ha felidézem,
Sírva fakadok.

Hangod ide zeng,
Mély varázsa van,
S mit akaratlan tett
E pillanatban,
Hogy homályosan
Emlékeztetett
Egy lényt, idegent,
Hogy hozzánk szava van?

Nem tudom. Feledd
A dalt, hadd halljam,
Miféle csönd
Követi majdan
Az éneked!

Ah, semmi, semmi!
Csak szomorúság,
Vágytam epedve,
Hangozzék fülembe
Többlete annak,
Ami a lényege
Egy hangnak.

Miféle angyal
A hangod,
Amikor szárnyal,
Jött szférákon át,
Várta e sárkorong,
Hol lélek bolyong.
Szárnyat tárt szelíden,
Szítván idegen
Tűzhely parazsát?

Már ne énekelj!
Vágyom a csöndet,
Hadd aludjak el
Emlékével
A nem értett hangnak,
Elpihent holtan,
Elveszett a mának,
Mert én hallottam...

1954. május 9.
Döbrentei Kornél fordítása

VERS

POEMA

Az ég, fény kékje, nyugalom.
Hullámok lágsága török
A fénybevont tengerparton –
Az ujjhegy-játék kezdődik.

Part nevesincs zongoráján
A semmilyen melódiát
Játsszák, vissza is adván tán
E nap teljes hangulatát.

Ennyi bárha elég lenne!
Bizonyosság lenne, s hihetném,
E tenger, e hullám s íme
Az ég, mind él és lelkes lény.

1954. május 29.

Bernát Éva fordítása

Ritmus lüktetett álmomban,

Houve um ritmo no meu sono

Ritmus lüktetett álmomban,
De felébredtem, s elveszett.
Mért hagytam én ott önmagam
Feledését, mi éltetett?

Mi volt, mi nem, nem sejthetem.
Ringatott lágyan, hangtalan,
Hogy azzá ringjak csendesen,
Mi tényleg én vagyok, magam.

Ébredés előtt álmodtam
Egy tökéletes dallamot,
De nem halt meg, él, és magam
Miatta nem gondolkodok.

1954. június 11.

Ladányi-Turóczy Csilla fordítása

SZABADSÁG

LIBERDADE

(Hiányzik egy Seneca idézet)¹

Jaj, micsoda gyönyörűség,
Ha elmarad egy kötelesség,
Ha van egy könyvünk, és az esténk,
Nem azt elolvasva lesz szép!
Az olvasás csak pusztá kín,
A tanulásban semmi szín.
És nézd odafent a napot:
Irodalom nélkül ragyog.

Egy folyóból, ez nem csalás,
Nem kell első kiadás,
És a szellő, így van ez,
Ráér reggel, senki más
Nem hajszolja, hogy: siess.

A könyvek csak összetintázott lapok.
S a tanulásnak mindegy, hogy más dolog
A semmi és a haszontalan.

Mennyivel jobb, ha köd van,
Várni Sebestyén királyra
Akármennyit, akár hiába!

¹Így van az eredetiben! (a szerk. jegyzete)

Nagy dolgok vers, tánc, jóság, de legjobbak
Mind között a gyerekek és virágok,
Zene, holdfény, s a Nap, mely nem tesz semmi Rosszat,
Csak mikor a forró hetek szárazságot szórnak.

Jobbról talán nem is tudunk,
Ennél több csak Jézus Urunk,
Ki a tőzsdén sosem játszott,
S könyvtáráról sem hallottak.

1935. március 16.
Vaskó Péter fordítása

(Megjelent a *Seara Nova* című folyóiratban, 1937. szeptember 11-én.)

CHRISTIAN ROSENCREUTZ SÍRJÁNÁL

NO TÚMULO DE CHRISTIAN ROSENCREUTZ

Nem láttuk még eddig bölcs és tudós Atyánk
holttestét. Ezért oldalra toltuk az oltárt.
Fölemeltük a sárga páncéllapot, és ott volt
előttünk a híres, szép test egészében és
romlatlanul... kezében ott az aranybetűkkel írott
kis pergamenkönyv, a címe: T. Ez a mi
legdrágább kincsünk a Biblia után, a világ fölötte
aligha tud ítélni.

Fama Fraternitatis Roseae Crucis

Majd ébredvén az álomból, hogy éltünk,
Megtudjuk-e, hogy mik vagyunk, mi volt
E Testbe-hullás, Éjbe-merülésünk,
Mi Lelkünkre vakságot lakatolt,

És mindannak, mi feltűnt, folyt de eltűnt,
Titkolt Igazságát fölfogjuk-e ott?
Már szabadon sem érti azt a Lelkünk,
Nem tudja Isten sem, ki alkotott.

Isten egy felsőbb Istennek fia,
Magasból mélybe hullott Isten-Ádám;
És igazságát rejti az Atya,

Mint tőlünk ő, tőle e magas Isten
A Mélyen túlra, Szellemébe zárván,
S mi nem látjuk Világunkban, e Testben.

II.

Az Ige nem hatol e földi térig.
A Káoszból árnyékként magasodva
A Végtelen Fény föltámad kioltva,
S a távollévő Ige ránk sötétlik.

Ha Árny-ruháját Lelkünk rossznak érzi,
Világ Világa Tökéletes Rózsa
Ígéjét föl Kent népének kimondja,
Krisztusban nekünk megfeszítve fénylik.

Urak, kik égi küszöbön megálltok,
Járjuk az Istenen túli világot,
A Mester Titka, s Jó ott megjelenek;

Keressük hát, kiket e juss megillet!
Megszabadított Krisztus vére minket,
S meghalt Isten, amikor megteremtett.

III.

Valótlanok vagyunk, bolyongó árnyak,
Akik a létezésüket alusszák,
S az Igazságra álmukban találunk,
S mivelhogy álmuk, igazuk hamisság.

Árnyékok árnyék-testeikre vágynak,
Hogyan is éreznék, a test valóság?
Árnyék-kezem csak árnyékok után kap,
De távollét, üresség e tapintás.

E zárt Lélekből minket ki ereszt ki?
Vakon füleljük a Túlani zaját.
...S az ajtó nyitva? Hogyan? Nem rekeszt ki?

Hamis halálát bemutatva nyugszik,
A titkos könyv mellére téve fekszik,
Rosaecruz Atyánk hallgat s látva lát.

dátum nélkül
Takács Zsuzsa fordítása

(1935-ben közölte volna a *Sudoeste* c. folyóirat 3. száma, amely azonban végül nem jelent meg.)

BEAVATÁS

INICIAÇÃO

Nem alszol, a ciprus ága
Nem hoz földi álmképet.

.....
A test a ruháknak árnya,
Bevonják mélységes lényed.

Jön a halál, jön az éjjel,
Árny nem volt s már vége van,
Mint kiváogat, még az éjben,
Lényeg-önazonosan.

A Rémület Fogadóba'
Levetkőztet amaz Angyal,
Köpeny nélkül, takaródzva
Haladsz válladon pár ronggyal.

Arkangyalai az Útnak
Ott hagynak mezítlenül.
Nincs semmi ruhád, koldús vagy,
Tested vagy, te egyedül.

Majd a mélységes Barlangban
Lefosztnak az Istenek,
Test tűnik, lélek belobban,
Látod: egyenlők veled.

.....

A te ruháidnak árnya
Köztünk Sorsvetésre vár.
Nem vagy holt, – ó, ciprus ága! –

.....

Újjászült, nincsen halál!

dátum nélkül

Déri Balázs fordítása

(Megjelent a coimbra-i *Presença* c. folyóiratban, 1935 májusában.)

TANÁCS

CONSELHO

Magas falak közé álmodod magad.
Oda, ahová belátnak a kertbe
A bezárt kapuszárnyak vasrácsain át,
Virágot ültess, mely nevetve kacag,
Innen ismerjen, ki szemügyre venne.
S ne ültess semmit, hova senki se lát.

Miként mások, gondozd a virágágyat,
Hol láthatják a vizsla pillantások
Szép kertedet, amint mutatod nekik.
De hol magad vagy, és senki se láthat,
Hagyd kinőni a földből a virágot,
Hagyd nyújtózni a természet füveit.

Őrizd azt, ki vagy, kettős őrizettel,
Hogy ki beléd pillant, csak annyit lásson,
Pompás és szerény kertje vagy magadnak,
Mely mögött mélyből fogant gyökerekkel
Hajlanak a virágok apró száron
A lány fűre, mely szinte láthatatlan...

dátum nélkül

Vaskó Péter fordítása

(Megjelent a *Sudoeste* c. folyóiratban, 1935 novemberében.)

Az ÍBISZ KÖNYVKIADÓ BT. kiadása
1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b
tel/fax: 256-57-91
elektronikus postacím: bubosb@posta.net
Felelős kiadó Rosta Katalin
Nyomta a Gyomai Kner Nyomda
A könyvet tervezte Gosztola Gábor
Tördelte: Felde Csilla
Sorozatszerkesztő Pál Ferenc
Készült Budapesten, 2001-ben
Megjelent 14,4 ív terjedelemben,
ISBN (Ö) – 963 85852 0 X
ISBN – 963 9294 11 X

Tisztelt Olvasóink!

Könyveink megtalálhatók a nagyobb könyvesboltokban és megrendelhetők közvetlenül a kiadótól is (Íbisz Könyvkiadó Bt. 1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b, tel/fax: 256-57-91, elektronikus levelezési cím: bubosb@posta.net).

Keresse megjelent és a közeljövőben megjelenő könyveinket:

Mai portugál költők

Mário de Andrade: Makunaíma

Brazília üzen (Rónai Pál 1939-ben megjelent versválogatásának újra-kiadása, 100 számozott példányban)

Pessoa / Alberto Caiero: A nyájak őrizője és más versek

Fernando Pessoa: Önelemző és elméleti írások

Modern katalán színház II.

Camilo Castelo Branco: Végzetes szerelem

Eça de Queirós: Elbeszélések

Portugál kísérleti költészet

Álvaro de Campos versei I. Diadalív

Modern katalán színház I.